

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

Y E T İ M İ

(HAYATI, ESERLERİ, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE
DİVANININ TENKİDLİ METNİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. GÖNÜL AYAN

HAZIRLAYAN
ZEHRA PİROĞLU

KONYA - 1996

İ Ç İ N D E K İ L E R

I . K I S I M	3
Ö N S Ö Z	4
K I S A L T M A L A R	6
G İ R İ Ş	7
DEVİRİN SİYASİ VE EDEBİ DURUMUNA TOPLU BİR BAKIŞ	8
A - SİYASİ DURUM	8
B - EDEBİ DURUM	11
I . B Ö L Ü M	15
YETİMİN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ	16
A - HAYATI	16
B - YETİM MAHLASLI DİĞER ŞAİRLER	19
C - ESERLERİ	20
1 - YETİM DİVANI	20
2 - LÜCCETÜ'L-AHYAR	20
D - EDEBİ KİŞİLİĞİ	21
I I . B Ö L Ü M	29
E - YETİM DİVANI'NIN İNCELEMESİ	30
1 - NAZİM ŞEKİLLERİ	30
a - Kaside	30
b - Tarih	30
c - Musammatlar	31
d - Gazeller	31
e - Mukattaat	33
f - Nazm	34
g - Matlalar	34
h - Mesnevîler	34
2 - VEZİN VE KAFİYE	35
a - Vezin	35
b - Kafiye	36
3 - EDEBİ SANATLAR	37
1 - Aks-i Nakıs	37
2 - Aheng-i Taklidî	37
4 Hüsni Ta'îl	38
5 - İade	38

6 - İktibas.....	39
7 - İstifham	39
9 - Leff ü Neşr	40
10 - Mübalaga.....	40
11 - Nida.....	41
12 - Reddü'l-Acüz Ale's-Sadr.....	42
13 - Tecahül-i Arif.....	42
14 - Tekrir.....	43
15 - Telmih	43
16 - Tenasüb	44
17 - Teşbih.....	44
18 - Teşhis ve İntak.....	45
19 - Tevriye	45
20 - Tezat.....	46
S O N U Ç	47
B İ B L İ Y O G R A F Y A.....	49
I I . K İ S İ M.....	52
A - TENKİDLİ METNİN KURULUŞUNDA KARŞILAŞTIRILAN NÜSHALAR...	53
B - TENKİDLİ METNİN KURULMASINDA GÖZETİLEN ESASLAR.....	54
YETİMİ DİVANI'NIN TENKİDLİ METNİ	56
K A Ş İ D E.....	57
T A R İ H L E R.....	61
TERKİB-İ BENDLER	64
TERCİ' -İ BEND.....	88
MURABBA' LAR.....	94
Ğ A Z E L L E R.....	100
MUKAṬṬA' AT.....	322
N A Z M.....	337
MATLA' LAR.....	339
M E Ṣ N E V İ L E R.....	341
D İ Z İ N L E R.....	351
GEMİCİ TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ	358

I . K I S I M

Ö N S Ö Z

Çalışmamızın gayesi XVI. yüzyılda yaşamış, ancak ismini duyuramamış bir şair olan Yetîmî'nin hayatını, eserlerini, edebî kişiliğini inceleyerek, bilgi vermek ve divanının tenkidli metnini hazırlamaktır. İnceleme ve metinden oluşan araştırmamız, iki kısımdan meydana gelmektedir. Giriş ve iki bölüm halindeki I. kısma önsöz ve sonuç eklenmiştir. Araştırmamızın II. kısmı ise, tenkidli metnin kuruluşunda karşılaştırılan nüshalar, tenkidli metnin kurulmasında gözetilen esaslar, transkripsiyon işaretleri ve Yetîmî Divanı'nın tenkidli metninden oluşmaktadır. Çalışmamız dizinler ve gemici terimleri sözlüğü ile son bulmaktadır.

I. kısımda yer alan girişte, şairin yaşadığı dönemin siyasî ve edebî portresi çizilmiş, XVI. yüzyıl genel bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

Birinci bölümde, Yetîmî'nin hayatı hakkında bilgiler verilmeğe çalışılmıştır. Ancak Yetîmî'den bahseden kaynakların fazla bilgi ihtiva etmemeleri konunun ayrıntılı biçimde yazılmasını güçleştirmiştir. Şairin hayatıyla ilgili bilgi en teferruatlı şekilde Aşık Çelebi'nin Meşairü's-Şuara adlı tezkiresinde verilmiştir. Diğer kaynaklarla birlikte, Yetîmî Divanı da tedkik edilmek suretiyle şairin doğumundan ölümüne kadar hayatı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

"Yetîmî Mahlaslı Diğer Şairler" başlığı altında edebiyatımızda bu mahlası kullanan öteki şairler belirtilmiş ve bunların hayatlarından kısaca bahsedilmiştir.

Kaynaklar, Yetîmî'nin divanı ve Lüccetü'l-Ahyâr adlı mesnevisinden söz etmektedirler. Çalışmamıza konu divan olduğu için ilgili kısımlarda ona dair bilgiler verilecektir. Ancak bütün aramamıza rağmen Lüccetü'l-Ahyâr nüsha veya nüshalarına rastlanamamıştır. Bununla ilgili kaynaklarda verilen bilgilerle yetinmek zorunda kalınmıştır.

Şairin edebî kişiliği divanından elde ettiğimiz bilgiler ışığında oluşturulmuştur. Kaynakların konuyla ilgili ifadeleri değerlendirilmiş ve edebî kişiliğinin teşekkülünde rolü olduğu anlaşılan şairler gözden geçirilmiştir.

I. kısmın ikinci bölümünde divan incelemesi yer almaktadır. "Nazım Şekilleri" başlığı altında şiirler hem şekil hem de muhteva olarak incelenmiştir. "Vezin ve Kafiye" bahsinde divandan seçilen örneklerle şairin vezin ve kafiye kullanışı gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. "Edebî Sanatlar" da divandan seçilen şiirlerle Yetîmî'nin edebî sanatları işleyişi gösterilmiştir.

Çalışmamızdan elde edilen bilgileri "Sonuç"ta gösterdik. Ayrıca faydalanılan eserleri "Bibliyografya"ya aldık.

Araştırmamızın II. kısmında Yetîmî Divanı'nın Tenkidli Metni yer almaktadır. Tenkidli metinden önce, katalog ve kütüphane taraması neticesinde tesbit ve temin ettiğimiz iki nüsha tanıtılmış, tenkidli metnin kuruluşunda gözetilen esaslar belirtilmiştir. Daha sonra mevcut iki nüshanın değerlendirilmesiyle tenkidli metin kurulmuştur.

II. kısmı, kişi yer ve eser adlarından oluşturduğumuz "Dizinler" çalışması takip etmektedir.

Çalışmamızın sonuna “Gemici Terimleri Sözlüğü”nü ekledik. XVI. yüzyılda şiire gelen bir yenilik de şairlerin bir kısmının gemici ıstılahlarını kullanmalarıdır. Özellikle Agehî, Nigarî, Katibî ve Yetîmî’de gördüğümüz bu özelliği değerlendirdik ve yaptığımız kaynak araştırması neticesinde bu şairlerin kullandığı ıstılahlardan küçük bir sözlük meydana getirerek araştırmamıza aldık.

Çalışmalarım sırasında engin bilgisinden istifade ettiğim zarif insan, değerli hocam, Prof. Dr. Hüseyin AYAN Bey’e; bilgi ve tecrübelerini benden esirgemeyerek her aşamada bana yardımcı olan danışman hocam, Prof. Dr. Gönül AYAN Hanımefendi’ye minnet ve teşekkürlerimi sunmayı yerine getirilmesi zevkli bir görev sayıyorum.

Harîran- 1996
KONYA

Zehra PİROĞLU

K I S A L T M A L A R

a.g.e.	adı geçen eser.
a.g.y.	adı geçen yer.
Bas.	Basımevi.
Bkz.	Bakınız.
C.	Cilt.
Çev.	çeviren
G	Gazel.
Haz.	Hazırlayan.
T.Y.D.K.	İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar
Katalogu.	
İng.	İngilizce.
K.	Kaside.
K.K.	Kuran-ı Kerim.
Kt.	Kıta.
Kütp.	Kütüphanesi.
M.	Murabba.
Ma.	Matla.
Me.	Mesnevî.
M.E.B.	Millî Eğitim Bakanlığı.
N.	Nazm.
No.	Numara.
S.	Sayı.
s.	sayfa.
T.	Tarih.
Tb.	Terkib-i bend.
Tc.	Terci-i bend.
T.D.K.	Türk Dil Kurumu.
T.T.K.	Türk Tarih Kurumu.
T.Y.	Türkçe Yazmalar.
vd.	ve diğerleri.
vs.	vesaire.
Yay.	Yayınları, Yayınevi.
yk.	yaprak

G İ R İ Ş

DEVİRİN SİYASİ VE EDEBİ DURUMUNA TOPLU BİR BAKIŞ

Bu başlık altında XVI. yüzyılın siyasi ve edebi durumu değerlendirilmiştir.

A - SİYASİ DURUM

Yetim Ali Çelebi'nin yaşadığı XVI. yüzyılda devlet güçlü padişahların idaresinde büyüme ve gelişmesini sürdürerek büyük bir imparatorluk haline gelmiştir.

Yüzyılın başında, I. Selim babasının son yıllarında padişahlığı Şehzade Ahmed'e terkedeceğini anlayınca Trabzon'dan hareketle oğlu Süleyman ve Kırım Hanı'ndan aldığı kuvvetlerle Rumeli'ye geçmiş, kendisine Silistre Sancağı'nın verilmesini istemiş, bunun üzerine II. Bayezid, oğluna Semendire Sancağı'nı vermiş, Macaristan'a seferle görevlendirmişti. Padişah sağlığında oğullarından hiç birisini tahta çıkarmamak şartıyla I. Selim ile anlaşmıştı. Ancak Anadolu'da asayişin yeniden bozulması ve II. Bayezid'in Şehzade Ahmed'i iktidara getirmek istemesi üzerine I. Selim harekete geçmiş ve Çorlu'da babasının kuvvetleriyle girdiği çarpışmada yenilerek Kırım'a kaçmıştır. Yeniçeriler, I. Selim'i tuttuklarından II. Bayezid saltanattan çekilmeğe yanaşmayarak I. Selim'i Şah İsmail üzerine yapılacak sefere serdar tayin etmeyi teklif etmişse de oğlunun hükümdar olmak isteğini ve askerle bir kısım ricalin I. Selim'e taraftar olduklarını görünce Nisan 1512'de saltanatı kendisine bırakmıştır.¹

Kardeşleriyle mücadeleyi sürdüren I. Selim kısa sürede bu meseleyi kendi lehine çözümlenmiştir.

XVI. yüzyılın başlarında Sünniliği giderek bir devlet siyaseti haline getirme eğilimi oldukça güçlenen Osmanlılar için doğuda başgösteren tehlike hayatî önem taşıyordu². Zira Şiiliği bir devlet siyaseti ve ideoloji haline getiren Şah İsmail, Anadolu'da pek çok taraftar bulmuştu. Bilhassa Osmanlı merkezî idaresinin malî ve idarî tedbirlerinden rahatsız olan Türkmen boyları arasında Safevî propagandası oldukça etkiliydi. Şah İsmail, II. Bayezid'in saltanatı sırasında serbestçe Anadolu'da faaliyette bulunarak her tarafa "halife" denilen ajanlar göndermiş ve büyük karışıklıklar çıkmasına zemin hazırlamıştı. Özellikle Şahkulu Baba Tekeli İsyanı Anadolu'yu adeta yangın yerine çevirmişti. Böyle bir ortamda durumun ciddiyetini daha şehzadeligi zamanında kavramış olan I. Selim tahta çıkışından sonra gerek bu büyük tehdide ve gerekse artık mukaddes yerleri bile korumayacak kadar güçsüzleşmiş Memlükler'e karşı harekete geçerek Avrupa'ya yönelik cihada ara verdi. Osmanlılar Safevîler üzerine yürürken bunu "mülhid ve zındık"lara karşı "gaza" olarak ilan ettiler. Nihayet Çaldıran'da Osmanlı ateşli silahlarının gücü, Safevî ordusunun kısa sürede dağılmasına ve hezimetine yol açtı (1514)³.

¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara, T.T.K. Yay., 1988, C. II, s. 234 - 245.

² Joseph Von Hammer(Çev. Mehmed Ata), *Osmanlı Tarihi*, İstanbul, M.E.B. Bas., 1990, C. I, s. 370.

³ Feridun Emecen, *"Osmanlı Siyasî Tarihi - Kuruluştan Küçük Kaynarcaya"* Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, İstanbul, İslam, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, 1994, C. I, s. 29.

I. Selim kazandığı bu zaferle doğuda mühim topraklar elde etmiş; Çaldıran Seferi'ni bütünleyen Mısır Seferi, bilhassa Ridaniyye (1517) ve Merc-i Dabık (1516) zaferleriyle Suriye'yi, Filistin'i ve Mısır'ı Osmanlı ülkesine katmaya muvaffak olmuştur. Bütün bu zaferlerin diğer önemli neticesi de, İslam dünyasına hakimiyet anlamındaki halifelik makamını Osmanoğulları ailesinin elde etmiş olmasıdır⁴.

Özellikle donanmayı güçlendiren I. Selim 1520'de yeni bir sefere hazırlandığı sırada ölünce Manisa Valisi I. Süleyman (Kanunî) tartışmasız tahta geçti ve Avrupalıların dedikleri "Muhteşem" sıfatına uygun olarak hemen her sahada hem doğuda, hem batıda devletini en üstün seviyeye ulaştırmıştır⁵. Yarım asra yakın süren hükümdarlığı zamanında devlet, fütihat ve siyaset, ilim ve irfan ve sanat itibariyle en parlak devrini yaşadığı gibi hukuk ve arazi işlerine dair tedvin edilen veya yeniden vazedilen kanunlar ile de medenî bir devlet olduğunu göstermiştir⁶.

Saltanat kavgası olmamasına rağmen Kanunî hükümdarlığının ilk yıllarında ülkede çıkan iç isyanları bastırmakla meşgul oldu. I. Selim'in ölümünü haber alan Şam Valisi Canberdi Gazalî bağımsızlığını ilan ederek ayaklandı. Kanunî gönderdiği kuvvetlerle isyanı bastırdı (1521). Belgrat ve Rodos üstüne seferler düzenlendi. Kanunî döneminin ikinci isyanı Mısır'da çıktı. Mısır Valiliği'ne atanan Vezir Ahmed Paşa bağımsızlığını ilan edince, Sadrazam İbrahim Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetleri isyanı bastırdı (1524). Bundan başka Anadolu'da çıkan Baba Zünnun ve Kalenderoğlu isyanları da bastırıldı⁷.

Belgrat'ın alınışı Macar Kralı II. Lajos'un Osmanlılara düşmanca davranmasına yol açtığı gibi Fransa Kralı I. François de II. Lajos'un akrabası olan Habsburglardan Alman İmparatoru V. Karl'ın elinde tutsak olmasından dolayı Kanunî'den yardım istedi böylece 1526'da Kanunî ilk Macaristan seferine çıktı. Macar Kralı II. Lajos'u Mohaç Meydan Savaşı'nda ordusuyla birlikte yok etti. Ve Macaristan Osmanlıların eline geçti. Kanunî Zapolya Janos'u Macaristan kralı olarak tahta oturttu. Ama V. Karl'ın kardeşi ve ölen Macar kralının akrabası olan Avusturya Arşidükü Ferdinand, Macar tahtı üstünde hak ileri sürerek Budin'i işgal etti. Macaristan yeniden Zapolya Janos'a verildi. Karşısında düşman bulamayan Kanunî, Avusturya'nın başkenti Viyana'yı kuşattı ise de (1529) hava şartlarının kötülüğü ve kuşatma toplarının getirilmemesi sebebiyle kent alınamadı⁸.

Kanunî'nin çekilmesini fırsat bilen Ferdinand yeniden Budin'e saldırdı. Bunun üzerine Kanunî Almanya seferine çıkarak Yukarı Macaristan, Avusturya ve Güney Almanya topraklarına geçti. Ferdinand ve V. Karl, Kanunî'nin karşısına çıkma

⁴ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1971, C. I, s. 515.

⁵ Feridun Emecen, *"Osmanlı Siyasî Tarihi - Kuruluştan Küçük Kaynarca"* Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, İstanbul, İslam, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, 1994, C. I, s. 33.

⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara, T.T.K. Yay., 1988, C. II, s. 307.

⁷ Nevzat Kösoğlu, *Büyük Türk Klasikleri*, "XVI. Yüzyıl Tarih", İstanbul, Ötüken-Söğüt, 1986, C. III, s. 148.

⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara, T.T.K. Yay., 1988, C. II, s. 327 - 330.

cesaretini gösteremediler (1532). Ferdinand barış istemek zorunda kaldı. Ve 1533'de barış imzalandı⁹.

Şah İsmail'in ölümünden sonra İran tahtına geçen Şah Tahmasb'ın Avrupa devletleriyle Osmanlılara karşı ittifak girişimlerinde bulunması ve düşmanca tavır takınması Kanunî'nin İran Seferi'ne çıkmasına yol açtı. Öncü olarak Sadrazam İbrahim Paşa'yı gönderen padişah asıl Osmanlı kuvvetleriyle Safevîler üstüne yürüdü. Tebriz İbrahim Paşa kuvvetleri tarafından alındı. İstanbul'a dönülmeyerek ertesi yıl Bağdat üzerine gidildi. Bağdat Kanunî'ye teslim oldu (1534)¹⁰.

Osmanlı gücünün karadaki başarıları XVI. yüzyılda denizlerde de görüldü. Fatih'ten sonra gittikçe gelişen Osmanlı deniz gücü, özellikle korsanlıktan yetişme usta denizciler vasıtasıyla büyük ilerleme gösterdi¹¹. Özellikle Kemal Reis ve Burak Reis gibi büyük denizcileri Barbaros Hayreddin, Turgut Reis ve Kılıç Ali Reis gibi aynı mektepten olan amiraller takip etmiştir. Bu yüzyılda deniz ilminde Osmanlı Bahriyyesi muasır Avrupa denizcilerinden daha üstündü. Mükemmel deniz haritaları ile denizciliğe dair eserlerin varlığı XVI. yüzyılın ortalarına doğru Osmanlı deniz hakimiyetinin modern bir şekilde gelişmiş olduğunu göstermektedir¹².

Kıbrıs adasının fethi (1571), haçlı donanmasının Osmanlı donanmasını İnebahtı'da hezimete uğratması (1571) ve Tunus'un Osmanlılar tarafından alınması (1574) II. Selim devrinin önemli olaylarıdır¹³.

II. Selim'in ölümü (1574) üzerine Manisa sancakbeyi bulunan oğlu III. Murat tahta çıktı. III. Murat devlet işlerini babası gibi Sokullu Mehmed Paşa'ya bıraktı. Yönetimde sarayın kadınların ve saray dışındaki bazı kişilerin tesiri arttı. Onun döneminde İran Savaşları önemli bir konuma sahiptir. İran Şahı II. İsmail tahta çıkınca Osmanlılarla olan barış siyasetini bozdu. İran savaşları 1577'den 1589 Yılına kadar sürdü. Nihayet 1590'da Osmanlı Safevî Antlaşması İstanbul'da imzalandı (1590). III. Murat'ın 1595'de vefatı üzerine yüzyılın sonunda III. Mehmet tahta çıktı¹⁴.

Netice itibariyle; artık Osmanlılar Fatih'ten bu yana takip ettikleri cihan hakimiyeti fikrinden vazgeçiyorlardı. "Ebedî devlet" anlayışı sarsılmış, askerî üstünlükteki zaaf da kendisini göstermiş, klasik tımarlı sipahîlerin devri kapanmıştı. Tımar sisteminin çöküşü, Osmanlı idarî, sosyal ve iktisadî sistemlerini derinden etkileyecek yeni gelişmelere zemin hazırlayacaktı¹⁵.

⁹ Joseph Von Hammer(Çev. Mehmed Ata), *Osmanlı Tarihi*, İstanbul, M.E.B. Bas., 1990, C. I, s. 476.

¹⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara, T.T.K. Yay., 1988, C. II, s. 348.

¹¹ Feridun Emecen, *"Osmanlı Siyasî Tarihi - Kuruluştan Küçük Kaynarcaya"* Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, İstanbul, İslam, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, 1994, C. I, s. 39.

¹² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Ankara, T.T.K. Yay., 1984, s. 492.

¹³ Nevzat Kösoğlu, *Büyük Türk Klasikleri*, "XVI. Yüzyıl Tarih", İstanbul, Ötüken-Söğüt, 1986, C. III, s. 160.

¹⁴ Nevzat Kösoğlu, a.g.e., a.g.y.

¹⁵ Feridun Emecen, *"Osmanlı Siyasî Tarihi - Kuruluştan Küçük Kaynarcaya"* Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, İstanbul, İslam, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, 1994, C. I, s. 45.

B - EDEBİ DURUM

Yetfm'in yaşadığı XVI. yüzyıl Türk kültürü ve edebiyatının kemale erdiği, en zengin ve en parlak dönemi olmuştur.

Ülkedeki umumî gelişmenin tabii sonucu olarak ilim, kültür ve edebiyat da bu yüzyılda devletin büyümesiyle orantılı olarak büyük bir gelişme göstermiştir. Osmanlı padişahları bir yandan ardarda yaptıkları seferlerle büyük imparatorluğun kuruluşunu tamamlamaya uğraşırken, bir yandan da ilimde, kültürde, edebiyatta ve bütün sanatlarda ilerleme ve yükselmenin gerektiğini görmüşler ve bunun gerçekleşmesi için büyük çabalar göstermişlerdir¹. Bu itibarla XVI. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasî ilmi ve edebî yönden ihtişam asrı olarak vasıflandırılabilir².

Bu asırda Osmanlı Türkçesi edebiyatı gittikçe daha çok Türk olan bir edebiyat karakteri kazanıyordu³. Arap ve İran edebiyatları, Türk Edebiyatına nazaran çok daha önce klasizmini kurmak ve tekamülünü tamamlamakla bu yüzyılda duraklama devresine girmiş bulunmaktadır. İran Edebiyatı'nda Abdurrahman Camî (817 - 898 / 1414 - 1492) ayarında, Türk Edebiyatında da tesiri olan Sebk-i Hindî mümessillerinden Saib-i Tebrizî (1012 - 1080 / 1603 - 1669) vs. hariç eski büyük sanatkarlar yetişmemektedir. Türk Edebiyatı'nda daha evvelki asırlarda, Fırdevsî (Öl. 416 / 1025), Attar (Öl. 618 / 1221), Genceli Nizamî (Öl. 610 / 1214) vs. örnek alınırken bu dönemde Türk şairleri, yazarları onlar kadar güçlü hatta onlardan daha üstün olduklarının gururu ve Türk klasizminin kurulduğu şuuru içindedirler. Bundan böyle kendi üstadlarımız takdir edilmeye, örnek alınmaya başlanacaktır⁴. Şiir ve edebiyatta mükemmelliğin yaşandığı bu dönemde, başta padişahlar olmak üzere, diğer devlet büyüklerinin sanata ve sanatçıya itibar göstermeleri başlıca amil olmuştur. Alimleri, şairleri, sanatkarları korumuşlar, desteklemişler, ihsanlarda bulunmuşlardır. Böylece saray ve konaklar ilim ve edebiyat merkezleri haline gelmiştir.

Aslında birkaçı dışında bütün Osmanlı padişahları şiir ve edebiyatla ilgilenmişler ve çoğu da şiir söylemişlerdir⁵. XVI. yüzyılın padişahları da hem hükümdar hem şairdiler. Böylelikle büyük devlet adamı ve büyük cihangir oluşlarını sanatlarıyla bütünlemişlerdi⁶.

Kudretli ve adil bir padişah olduğu kadar, ilmi seven, ulemaya kıymet veren Yavuz Sultan Selim (1467 - 1520) şair ve sanatkarları himaye eden bir şahsiyetti. Tarihe, felsefeye, tasavvufa vakıf olduğu, kendisinin de şiir yazdığı ve Farsça bir divan vücuda getirdiği bilinmektedir⁷.

¹ Haluk İpekten vd., "XVI. Yüzyıl Divan Nazmı", *Büyük Türk Klasikleri*, İstanbul, Ötüken - Söğüt Yay., 1986, C. III, s. 196.

² Necla Pekolcay, *İslamî Türk Edebiyatı*, İstanbul, 1994, s. 264.

³ Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, Millî Eğitim Bas., 1971, C. I, s. 561.

⁴ Amil Çelebioğlu, *Kanunî Sultan Süleyman Devri Türk Edebiyatı*, İstanbul, Millî Eğitim Bas., 1994, s. 31 - 32.

⁵ Haluk İpekten vd., "XVI. Yüzyıl Divan Nazmı", *Büyük Türk Klasikleri*, İstanbul, Ötüken-Söğüt, 1986, C. III, s. 196.

⁶ Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, Millî Eğitim Bas., 1971, C. I, s. 564.

⁷ Necla Pekolcay, *İslamî Türk Edebiyatı*, İstanbul, 1994, s. 278.

Bu Yüzyılda Osmanlı-Türk iktidarına verdiği azamet ve haşmet dolayısıyla Avrupalıların Muhteşem Süleyman dedikleri Kanunî Sultan Süleyman (1495 - 1566) tıpkı Yavuz Sultan Selim gibi her çeşit şiirden anlıyor; alim ve şairlere büyük saygı ve itibar gösteriyordu⁸. Muhibbî mahlasını kullanan Kanunî'nin şiirleri biri Farsça, üçü Türkçe, dört divanda toplanmıştır.

Sultan II. Selim (1524 - 1574), bu yüzyılın diğer hükümdar şairidir. Şiiri seven, ilim ve şiir sohbetleri tertipleyen ve şiir söyleyen Sultan II. Selim⁹, Selimî mahlasını kullanmıştır. Beyitlerinden bazıları meşhur olmuştur. Gibb onun iki gazelini İngilizce'ye terceme etmiştir¹⁰.

Sultan III. Murat (1546 - 1595), iyi bir tahsil görmüş, Hoca Sadeddin gibi alimlerden tarih ve siyaset okumuş; çok iyi bildiği Osmanlı Türkçesi'nden başka Arapça ve Farsçayı bu dillerde şiir söyleyecek kadar iyi öğrenmiş bir hükümdardır. Şiirlerinde Muradî mahlasını kullanan sultanın oldukça büyük bir divanı vardır¹¹.

İstanbul'un sanat ve edebiyatın merkezi haline gelmesinde padişahların yanında devlet büyüklerinin de katkıları olmuştur. Şiir ve sanatla ilgili olmayanlar bile toplantılar düzenlemiş ve sanatkarları koruma yarışına katılmışlardır. İlmin sanatın şiir ve edebiyatın gelişmesini hazırlayan böyle uygun bir zeminde büyük ilim adamları, tarihçiler, şairler ve nesir ustalarının yetişmeleri gecikmemiş, Osmanlı Devleti'nin büyüklüğüne layık bir Osmanlı-Türk kültür ve edebiyatı meydana getirilmiştir¹².

XVI. yüzyıl şiiri, asrın bütün plastik ve süsleme sanatlarındaki ince işleyişi zevkini kendi mısralarına aksettiren şiirdir¹³. Aruz'un kullanışındaki ustalık ve şiir tekniğinde erişilen mükemmellekle dıştaki ahengiyle en parlak ve olgun devrini yaşamıştır¹⁴.

Bu yüzyıl kaside, gazel ve mesnevîde parlak bir devirdir ve büyük şairler yetişmiştir. Bu sahada; sağlam bir dil ve sanatkarane bir üslup ile eserler vermiş olan Zatî (1471 - 1546) başta gelen şahsiyetlerdendir¹⁵. Yüzyılın ortalarına doğru kendini kabul ettiren Hayalî (Öl. 1557) Kanunî'nin en gözde şairi olarak Zatî'yi unutturmuş ve Osmanlı şiirinin söz sahibi, ülkenin başlıca şairi olmuştur¹⁶. "Rum Sultanü's-Şuarası" diye anılan ve bu yüzyıl Osmanlı şiirinin en büyük şairi olarak kabul edilen Bakî, daha gençliğinden başlayarak yaşadığı devirde çok sevilen bir şair olduğu gibi, aynı

⁸ Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, Millî Eğitim Bas., 1971, C. I, s. 567.

⁹ Nihad Sami Banarlı, a.g.e., a.g.y.

¹⁰ Necla Pekolcay, *İslamî Türk Edebiyatı*, İstanbul, 1994, s. 278.

¹¹ Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, Millî Eğitim Bas., 1971, C. I, s. 567.

¹² Haluk İpekten vd., "XVI. Yüzyıl Divan Nazmı", *Büyük Türk Klasikleri*, İstanbul, Ötüken-Söğüt, 1986, C. III, s. 198.

¹³ Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, Millî Eğitim Bas., 1971, C. I, s. 567.

¹⁴ Haluk İpekten vd., "XVI. Yüzyıl Divan Nazmı", *Büyük Türk Klasikleri*, İstanbul, Ötüken-Söğüt, 1986, C. III, s. 198.

¹⁵ Necla Pekolcay, *İslamî Türk Edebiyatı*, İstanbul, 1994, s. 278.

¹⁶ Haluk İpekten vd., "XVI. Yüzyıl Divan Nazmı", *Büyük Türk Klasikleri*, İstanbul, Ötüken-Söğüt, 1986, C. III, s. 198.

yüzyılın büyük Azerî şairi Fuzulî (Öl. 1556)'nin bile gölgeleyemediği ününü yüzyıllar boyunca sürdürmüş, Türkçe konuşulan bütün çevrelerde tanınmıştır¹⁷.

Yaşadığı XVI. yüzyıldan bugüne kadar yetişen, Türk Edebiyatı'nın tanınmış şairleri içerisinde en büyük lirik şair olarak şiir tahtında oturan Fuzulî, şöhreti en yaygın, etkisi en geniş ve en sürekli şairdir¹⁸. Azerî sahasında İstanbul'dan ve sultanların himayesinden uzak, yoksulluk içinde yetişen şair, tükenmez bir şiir hazinesidir¹⁹.

Devrin saydığımız şahsiyetlerinden başka Figânî (Öl. 1532), İshak Çelebi (Öl. 1536), Nev'î (1533 - 1599), Ruhî-i Bağdadî (Öl. 1605/6), Yahya Bey (Öl. 1582), Âgehî (Öl. 1577), Şahidî (1470 - 1550) gibi az veya çok kudretli, şöhretleri ve farklı hususiyetleri bulunan isimler de bu yüzyıldadır. Bunlardan Âgehî edebiyatımızda gemici kelime ve deyimleriyle kaside yazan ilk şair olması hasebiyle ilgi çekicidir. Zira Âgehî ile birlikte bu devirde bir tesir halkası meydana getiren gemici diliyle şiirler yazılmıştır. Yetim de bu akımdan etkilenecek bu tarzda şiirler yazmıştır.

Bu devirde, mesnevî tarzında eserleri ile meşhur olan şairlerden, eserlerindeki mahallî unsurlar ve tasvirlerle dikkati çeken Taşlıcalı Yahya Bey, samimî üslubu ile gönülleri çeken Hakanî (Öl. 1606), değişik mevzularda mesnevîleri bulunan Lamiî Çelebi, Gül ü Bülbul mesnevîsi ile tanınmış olan Kara Fazlı başta gelmektedir²⁰.

XVI. yüzyılda nesir edebiyatı da dönemin tarihî ve medenî inkişafına uygun kıymetli eserler vermiştir²¹. Nesir dili çoğunlukla inşa sanatında ustalık göstermek isteyen yazarların elinde uzun cümleler ardarda sıralanmış seciler, sözlüklerden çıkarılan nadir yabancı kelimelerle, anlamı kaybettirecek kadar sanatlı ağır bir dil haline gelmiştir²².

Tarih kitapları olarak mensur bir şekilde yazılmış Lütî Paşa Tarihi, Selanikli Mustafa Efendi Tarihi, Hoca Sadeddin'in Tacüt-Tevarih'i, Âlî'nin Künhü'l-Ahbar'ı mühim addedilen eserlerdir²³. İran Edebiyatı'ndan Türk Edebiyatı'na geçtiği kaydedilen tezkire nevinin Anadolu sahasında ilk tanınmış mümessili olarak bilinen Sehî Bey (Öl. 1548), Latifî (1491 - 1582), Ahdî (Öl. 1593) Aşık Çelebi (1520 - 1572), Kınalızade Hasan Çelebi (1516 - 1604) ve Beyanî (Öl.1597) dönemin diğer tezkirecilerindendir.

Eğirdirli Hacı Kemal (? - ?)'in Camiü'n-Nezair'i ve Edirneli Nazmî (Öl. 1554)'nin Mecmuatü'n-Nezair'i nazire mecmuaları arasında başta gelenlerdir.

¹⁷ Haluk İpekten, *Bakî Hayatı, Edebi kişiliği ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları*, Erzurum, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Yay., 1990, s. 29.

¹⁸ Hasibe Mazıoğlu, *Fuzulî ve Türkçe Divanından Seçeler*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Bas., 1992, s.13.

¹⁹ Haluk İpekten vd., *"XVI. Yüzyıl Divan Nazmı", Büyük Türk Klasikleri*, İstanbul, Ötüken-Söğüt, 1986, C. III, s. 204.

²⁰ Necia Pekolcay, *İslamî Türk Edebiyatı*, İstanbul, 1994, s. 267.

²¹ Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, Millî Eğitim Bas., 1971, C. I, s. 567.

²² Haluk İpekten vd., *"XVI. Yüzyıl Divan Nazmı", Büyük Türk Klasikleri*, İstanbul, Ötüken-Söğüt, 1986, C. III, s. 204.

²³ Necia Pekolcay, *İslamî Türk Edebiyatı*, İstanbul, 1994, s. 267.

Türk Edebiyatı'nda ayrıca şairlerin bulundukları mahallerin güzelliklerini övdükleri mesnevî nazım şekliyle yazılmış elliden fazla şehrengiz vardır. Bunların on beş kadarı XVI. yüzyılda yazılmıştır²⁴.

²⁴ Haluk İpekten vd., "XVI. Yüzyıl Divan Nazmı", *Büyük Türk Klasikleri*, İstanbul, Ötüken-Söğüt, 1986, C. III, s. 206.

I . B Ö L Ü M

YETİMİNİN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

Yetim'nin hayatı, eserleri ve edebî kişiliği hakkında bilgi verdiğimiz bu bölümde ayrıca edebiyatımızda Yetim mahlasını kullanan diğer şairler de kısaca tanıtılmıştır.

A - HAYATI

Yetim'in asıl adı Ali'dir¹. Kendisi İstanbulludur. Şairin doğum tarihi belli değildir. Kaynaklarda H.960 / M.1552'de vefat ettiği belirtildiğine göre, tahminen Hicrî 9. asır sonunda yani Miladî XV. yüzyılın sonlarında doğduğunu söyleyebiliriz.

Ailesi hakkında elde ettiğimiz tek bilgi, babasının II. Bayezid (1480 - 1512) ve I. Selim (1512 - 1520) zamanında turnacıbaşı olduğudur². Sultan Süleyman (1520 - 1566)'a yazdığı arz-ı halinde Yetim:

Eb ü ecdādı hıdmetinde peder
Turnacı-başı idi pūr-şeh-per

(Yetim Divanı, Mesnevî I, beyt 43.)

diyor. Bu sebeble Turnacıbaşızade olarak anılan Yetim de Yeniçeri ocağına katılır. Ve I. Selim devrinde Yeniçerilik hizmetinde bulunur. Ancak Aşık Çelebi'nin belirttiğine göre şairimiz birçok meslekle uğraşmış, ancak hiçbirinde sürekli olarak çalışmamıştır. Bir süre yeniçerilik yaptıktan ve geçimini bu yolla tedarik ettikten sonra da içkiye düşkünlüğü yüzünden harabatlığe vurup "bî-ser ü pā mest ü şeydā Sultan Muhammed Cami'nün nerdübanlarına yaşıdanmış³" tır.

Fakat çok geçmeden Yetim'in hayatında yeni bir sayfa açılır. "...ferāğat tarîkîn tutup dānişmend, hūşmend olmak temennâsiyle 'ilm-i zāhire müdāvemmet gösterüp āhır-ı hâtır deryâ-yı ma'nevî taşavvufa mail olup⁴" Sütlüce'de tekkesi bulunan, zahirî ve batınî ilimlere vakıf, âlim ve şair, Karamanlı Şeyh Cemaleddin (Öl. 1517)'e derviş olur⁵. Şeyhin hankahında on beş yıl halvetler çekip terbiyet gören şair yine arz-ı halinde:

Fuḳarā zeyyine olup mā'il
Hıdmetine yūz urdum on beş yıl

(Yetim Divanı, Mesnevî I, beyt 53.)

¹ Kendi devrine ait şu âra tezkirelerinin hepsinde Yetim'den bahsedilmektedir. Ancak dikkate değer bilgiyi 'Aşık Çelebi, *Meşâ'irü's-Su'arâ*, Kınalızade Hasan Çelebi, Latîfî, Ahdî, Beyanî, Kafzâde Fa'izî, Sehî, Riyazî, tezkirelerinde şairimizden bahsedilmektedir. Ayrıca, Sicill-i Osmanî ve T.D.Y.K.'dan da malumat edinebiliyoruz.

² Sehî'ye göre zağarcıbaşı idi. Hem turnacıbaşılık, hem zağarcıbaşılık Yeniçeri rütbelerindendi. *Heşt Be-Hişt*, İstanbul Üniversitesi T.Y. No: 2540, yk.130a.

³ G. M. Meredith Owens, *Meşâ'irü's-Su'arâ or Tezkere of 'Aşık Çelebi*, Londra, 1971, yk. 93b.

⁴ Ahdî, *Gül-şen-i Su'arâ*, Süleymaniye Kütüphanesi, Halef Efendi Bölümü, No. 107, yk. 288a.

⁵ *Türk Dili Ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler / İsimler / Eserler / Terimler*, İstanbul, Dergah Yay. 1981, C 4, 7.

demektedir. Nihayet M. 1517'de Şeyh Cemal ölünce Yetim "Sütlüce'de şeyhün mezarı ve Ca'fer-âbâduñ reh-güzârı kurbünde bir 'uzlet-hâne binâ idüp anda oturdu. 'Ayide ~~ve~~ vü vâriededen dūr u mehcūr tâbe-i teng-destîde kendi yağıyla kavrulurdu. Dest-i su'âli ancak bâbu'llâha meftūh idi. Bu hâl ile yine fakırdan söz açılrsa ol bâbdan kapuyı dīvâr iderdi. Ğanâsı 'ayn-ı 'anâ iken yine halka ğinâ izhâr iderdi⁶". Bu dervişâne yaşayışın sonunu yine Aşık Çelebi'nin kaydına göre belirtmekte fayda var. "Bu hâlde bir Fireng cāriyesi sevüp Fireng uyuzu oldu. Neylerse eyleyüp yetmiş iki dereden şu getürüp şatun alup ol servi der-kenār itdi. Ve nihâl-i ümîdin anuñ nesîm-i vaşlı ile pūr-berg ü bār itdi⁷". Ancak zaten geçim sıkıntısı içinde olan Yetim Ali Çelebi'yi bu durum, daha çok sıkıntıya düşürmüştür.

Hayatının bu müşkül zamanında şairimizin imdadına Hızır misali Tersane Kâtibi Seydî Ali Çelebi (1498 - 1562) yetişir. Yardımını esirgemeyerek Yetim'e kefil olup donanmada bir işe yerleştirir. Sicill-i Osmanî'de Yetim Ali'nin Seydî Ali Çelebî ile Hind seferine gittiği kaydı vardır⁸. Yetim donanmaya girişini içinde bulunduğu hali kısaca kendisini şöyle nazmeder:

Tekye-gâh-ı felâketün dedesi
Şâh-râh-ı fenâ felek-zedesi

Berr ü bahrūñ levend ü seyyâhı
Pâ bürehne beriyye fellâhı

Müstemend ü müsâfir-i iklîm
Derd-mend ü fütâde ya'ni YETİM

(Yetim Divanı, Mesnevî, IV.)

Seydî Ali Çelebi ile katıldığı seferin ne kadar şiddetli geçtiğini ifade etmek için de şair şu meşhur kıtasını söylemiştir:

Şuyı bardakda dimişler gemiyi kâğıdda
Bizden evvel bu cihân seyrin iden ehl-i vukūf

'Âlem-i berri koyup bahr hevâsında yelñ
Bu 'Alî ise anuñ 'aqlına idrâkine yuf

(Yetim Divanı, Kıt'a XIV.)

6 G. M. Meredith Owens, *Meşâ'irü's-Şu'arâ or Tezkere of 'Aşık Çelebi*, Londra, 1971, yk. 93b.

7 G. M. Meredith Owens, a.g.e., a.g.y.

8 Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmani yahut Tezkire-i Meşâhir-i Osmaniyye*, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1311. İstanbul, Dergah Yay. 1981, C II, s. 631.

Bu kıtadan deniz hayatının şaire hiç de tatlı gelmediğini anlamak zor değildir. Bu manzumeden başka Yetîm, bizim için de şairliğinin en ilgi çekici yanını teşkil eden, gemici ıstılahlarını havî şiirler yazmıştır.

Donanma hayatı da Yetîm'in hayatında geçici bir safha teşkil eder. Bu maceranın ne şekilde sona erdiğini bilemiyoruz. Ancak geçim sıkıntısı son mertebeye vardığında şairin bir manzume ile Kanunî'ye arz-ı halde bulunduğunu yine tezkirelerden öğreniyoruz⁹.

Pâdişehden 'aṭā vü lutf u kerem
Bendelerden ḥaṭā vü cürm ü nedem

(Yetîm Divanı, Mesnevî I, beyt 63.)

diyerek padişah'tan yardım istemiştir. Bunun üzerine padişah Yetîm'i on beş akçe ulufe ile silahdar bölüğüne tayin etmiştir¹⁰.

Bir kaç yıl bölük halkı ile birlikte, padişah maiyetinde her canibe sefere giden Yetîm, H. 955 / M. 1548 senesinde Kanunî'nin Van seferinde yine silahdar bölüğüyle yola çıkar. Fakat daha Konya'ya kadar gelmişken "ehl-i 'ıyāline incizābından" izin almaksızın İstanbul'a döner¹¹. Dönerken ümidi Cāmi'-i Cedîd-i Pâdişāhî yani Süleymaniye Cāmi'î yapı işlerinde kalan bölük halkı arasında olmaktadır¹². Ancak Yetîm'in umduğu gibi olmaz ve dönüşü hoş karşılanmayarak ulufesi kesilir. Aşık Çelebi şairin bu halini "Oku atıldı yayı basıldı." diye tarif eder. Neticede Yetîm Ali Çelebi tekrar yoksulluğa düşer. O böyle zor bir durumda iken talihsizlik yakasını bırakmaz ve karısını kaybeder. Karısının ölümü üzerine Yetîm:

Ehl-i Yetîm çün ecel derdine bulmadı devā
Ey tecerrüd 'ālemi ehlen ve sehlen merḥabā¹³

beytini diline dolamış ve üzüntüsünü ifade etmiştir¹⁴.

Yetîm'in bu müşkül haline yine Seydî Ali Çelebi yetişir. Barbaros Hayreddin Paşa (H. 952 / M. 1546) Seydî Ali Çelebi vasıtasıyla Yetîm'in halini ve şairlikte maharetini öğrenerek şairle ilgilenmiştir. Ona bir cariyeye ile beş bin akçe vererek, sefer

⁹ G. M. Meredith Owens, *Meşā'irü's-Şu'arā or Tezkere of 'Aşık Çelebi*, Londra, 1971, bk. 93b / Kınalızade Hasan Çelebi, *Kınalızade Tezkiresi*, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Bölümü, No. 4251, bk.349a.

¹⁰ G. M. Meredith Owens, *Meşā'irü's-Şu'arā or Tezkere of 'Aşık Çelebi*, Londra, 1971, bk. 93b / Kınalızade Hasan Çelebi, *Kınalızade Tezkiresi*, bk.349a, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Bölümü, No. 4251 / Mehmed Süreyyā, *Sicill-i Osmānî yāhut Tezkire-i Meşāhir-i Osmāniyye*, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1311. İstanbul, Dergah Yay. 1981, C II, s. 631.

¹¹ Kınalızade Hasan Çelebi, *Kınalızade Tezkiresi*, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Bölümü, No. 4251, bk.350a.

¹² Aşık Çelebi ve Kınalızade Hasan Çelebi ile şair mehzarlarının böyle bildirmesine rağmen Mehmed Süreyyā Yetîm'in Süleymaniye Camii bina emniğine nasbedildiğini yazar ki bu yanlıştır.

¹³ G. M. Meredith Owens, *Meşā'irü's-Şu'arā or Tezkere of 'Aşık Çelebi*, Londra, 1971, bk. 93b / Bu beyt Yetîm Divanı'nda yoktur.

¹⁴ G. M. Meredith Owens, a.g.e., a.g.y.

ve zaferlerini nazm etmekle görevlendirmiştir¹⁵. Böylece Yetîm olanca şairliğini ortaya koyarak Mahzenü'l-Esrar vezninde, Lücetü'l-Ahyâr isimli bir mesnevî nazmına başlamıştır. Ancak iki bin beyt kadar yazdıktan sonra Barbaros Hayreddin Paşa ölünce kitabı tamamlayamamıştır¹⁶.

Paşanın ölümünden sekiz yıl sonra Yetîm'in hayatı da son bulmuştur. Bu sekiz yıl zarfında neyle iştigâl ettiği hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Yalnız zaruret içinde öldüğü bildirilmektedir. Şairin ölüm tarihi hususunda kaynaklarda bir muhalefet yoktur. H. 960 sonunda M. 1552'de vefat ettiği bildirilmektedir¹⁷. Aşık Çelebi şairin zaruret içinde geçen hayatını,

Fakr ile geldi fakr ile gitti
Fakr ile bitti fakr ile yetti

beytiyle hulasa etmiştir¹⁸.

Atatürk Üniversitesi 1977 ve 1978 yıllarında yapılan iki mezuniyet tezinde Yetîmî'nin hayatıyla ilgili verilen bilgi Haşimî-zade Yetîmî'ye aittir¹⁹. Araştırmamız neticesinde bu yanlışlığı da düzeltme fırsatı bulduk.

B - YETİMİ MAHLASLI DİĞER ŞAİRLER

1 - YETİMİ / Hâşimî-zâde-i Üsküdarî (Öl. H. 1076 - M. 1665): İstanbul, Üsküdar'da doğmuştur. Asıl adı Mehmet olup zamanında Hâşimî-zâde diye tanınmıştır. İyi bir tahsil görmüştür. Öğrenimini tamamladıktan sonra mülazım olmuştur. Belgrat, Manisa, İzmir, Üsküdar, Bursa vilayetlerinde kadılık yapmıştır. Divanı vardır¹.

2 - YETİMİ (? - ?): Anadolu'da Germiyan sancağında doğmuştur. Seydî Gazi Dergâhı bağlılarındandır. Derviş yaradılışlı birisiydi².

¹⁵ Bu durum Latîf Tezkiresi'nde mealen şöyle anlatılır: "Yedi denizi bir sandalla zabt edebilen ve denizcilikte zorba rûzgarı her yönden kullanılmakta usta olan Kaptan-ı Derya Hayreddin Paşa ve büyük kardeşi Oruç Reis ile deniz savaşları nakatıldı. Magrib taraflarında ve Firengistan'da perişan kafirlerle Oruç Reis'in yaptığı gazaları açık ifadeler ve temiz üslupla nazm etti."

¹⁶ G. M. Meredith Owens, *Meşâ'irü's-Su'arâ or Tezkere of 'Aşık Çelebi*, Londra, 1971, yk. 95b / Kınalızade Hasan Çelebi, *Kınalızade Tezkiresi*, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Bölümü, No. 4251, yk.350a.

¹⁷ Kafzade Faizi, yk. 170b / Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî yâhut Tezkire-i Meşâhîr-i Osmâniyye*, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1311. İstanbul, Dergah Yay. 1981, C II, s. 631.

¹⁸ G. M. Meredith Owens, *Meşâ'irü's-Su'arâ or Tezkere of 'Aşık Çelebi*, Londra, 1971, yk. 95b.

¹⁹ İsmail Arı, Yetîmî Divanı 1 - 32. yapraklar. Çevriyazı (Lisans Tezi), Erzurum, 1977; Mehmet Kaya, Yetîmî Divanı 33 - 64. yapraklar. Çevriyazı (Lisans Tezi), Erzurum, 1978.

² Haluk İpekten, vd., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988..

¹ G. M. Meredith Owens, *Meşâ'irü's-Su'arâ or Tezkere of 'Aşık Çelebi*, Londra, 1971, yk. 95b.

3 - YETİMİ (Öl. 1166) Şumnu hanedanındandır. Özi valisine ve sonra Kırım hanlarına kâtip oldu. Divanı vardır³.

C - ESERLERİ

Yaptığımız araştırmalar neticesinde Yetimî'nin iki eseri tesbit edilmiştir. Çalışmamızın esasını oluşturan Yetimî Divanı'yla bugün elimizde olmayan Lücetü'l-Ahyâr isimli eseri ayrı başlıklar altında tanıtılmıştır.

1 - YETİMİ DİVANI

Yetimî Divanı'nın iki yazma nüshası tesbit edilmiştir. Nüshalardan birisi Erzurum, Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Yazmaları No. 18949'da olup müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir. Diğeri Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Bölümü No. 3298'dedir. 1001 / 1593'de istinsah edilen bu nüshanın da müstensihî belli değildir.

Yetimî Divanı'nda 1 kaside, 220 gazel, 4 tarih, 3 terki-i bend, 1 terci-i bend, 3 murabba, 31 kıta, 1 nazım, 4 mesnevî, vardır. Şair 9 gazelini ve 2 tarih kıtasını Farsça yazmıştır.

Yetimî Divanı ile ilgili olarak çalışmamızın "Yetimî Divan'ının İncelenmesi" kısmında geniş bilgi verilmiştir.

2 - LÜCCETÜ'L-AHYAR

Kaynakların bahsettiği¹ ancak bu gün elimizde olmayan, Yetimî'nin Barbaros Hayreddin Paşa ile Oruç Reis'in gazalarını tasvir eden manzum eseridir.

Yetim'in silahdar bölüğüne katıldığı tarihte Barbaros Hayreddin Paşa, Seyyid Ali Çelebi'den ve etraftan, şairin halini ve nazımlığını öğrenir. Kendisine ilgi göstererek bir carîye ile beş bin akçe verip gazavatını nazm etmesini teklif eder. Bu cazip teklifi kabul eden Yetim olanca şairliğini kullanarak Mahzenü'l-Esrar bahrinde Lücetü'l-Ahyâr isimli bir mesnevî kaleme almaya başlar. Ancak 2000 beyit kadar yazdıktan sonra Barbaros Hayreddin Paşa ölünce eseri tamamlamaktan vazgeçer².

"Latîf eserin adını vermemekle birlikte Hayreddin Paşa'nın gazalarını tasvir ettiğini kaydediyor. Hasan Çelebi Paşa'dan bahsederken "Kapudan Paşa" deyimini

¹ Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmanî*, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1357, C. 4, s. 361 / Lütî Bayraktutan, *Fatîm Davud Efendi, Hâtimetü'l-Eş'âr, Açıklamalı İsimler - Eserler İndeksi, Doktora önçalışması*, Erzurum, Atatürk Üniversitesi, 1979.

² G. M. Meredith Owens, *Meşâ'irü's-Su'arâ or Tezkere of 'Aşık Çelebi*, Londra, 1971, bk. 93b.

³ G. M. Meredith Owens, a.g.e., a.g.y.

kullanarak adını yazmıyor. Yalnız Beyanî, Paşa'nın "Piyâle Paşa" olduğunu kaydediyor³

Aşık Çelebi, bu eserden birkaç beyit nakletmiştir:

Müfte'ilün / Müfte'ilün / Fā'ilün
Cünbiş idüp lücce-i deryā-yı 'ışk
Eyledi murğ-ābını gūyā-yı 'ışk

Zıll-ı ra'yyetden idüp ictināb
Hāfız-ı şehir itmez idi feth-ı bāb

Hand kanı geçse per açup tıyur
Aña tatayyur dir idi ehl-i sūr

Haşyet ile baır olup huşk-i leb
Havfdan emdāh-ı kıyı çiydi hep

Bİ-reh ü reh ābile-i pāy-ı leng
Yollarını eyler idi lāle-reng

D - EDEBİ KİŞİLİĞİ

Her sanatçıda olduğu gibi Yetim'in edebî kişiliğini hazırlayan etkenlerin başında hayatının ve çevresinin tesiri vardır.

Şairimizin hayatı hakkında bilgi verirken ömrünün fakirlik ve zaruret içinde geçtiğinden bahsetmiştik. Onun bu hali zaman zaman şiirlerine de yansımış; fakirlikten ve zarureten dem vurmuştur. Ancak bu konuda oldukça hassas olan Yetim,

Fukarā ile ki oldum pā-dāş
Egmedüm beglere āğalara baş

(Yetim Divanı, Gazel 80, beyt 1.)

diyecek kadar da mağrurdur.

Karamanlı Şeyh Cemāleddin İshak, Yetim'in hayatının ve edebî kişiliğinin mihenk taşıdır. Çünkü şeyhle tanışmadan önce harabatî bir yaşayış süren şair, şeyhe intisab ettikten sonra tasavvufa yönelmiştir. Dolayısıyla hayatının nizama girmesinde ve edebî kişiliğinin şekillenmesinde Şeyh Cemalî'nin önemi büyüktür. Yazdığı 220 gazelin büyük bir kısmında tasavvuf neşvesi hakim olan şair buna vesile olan şeyhine büyük bir mahabbetle ve saygıyla bağlıdır. Bu sebeptendir ki gazellerinin 50'sinde

³ Agah Sırrı Levend, *Gazavatnameler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavatnamesi*, Ankara, T.T.K. Bas., 1956, s. 74.

mahlasıyla birlikte şeyhinin adını zikretmiş, aynı zamanda tasavvuf felsefesini de özetlemiştir:

Cemālî şöbeti besdür YETİMİ

Halâyık terkin ur iclâsdan kaç

(Yetîm Divanı, Gazel 25, Beyt, 5.)

‘İşk pîridür Cemālî ey YETİMİ merd isen

Zeyline idüp teşebbüs gayrdan kendüñ çek

(Yetîm Divanı, Gazel 116, Beyt 6.)

Tîre-dil kalmışdı itmese ger nûr-ı Cemāl

Bu YETİMİyi bu gün şevk ile irşâd gönül

(Yetîm Divanı, Gazel 124, beyt 8.)

Gel Cemālî gibi şâf olmak için sen de YETİM

Nakş-ı gayrıyı yuyup levh-ı dili pâk eyle

(Yetîm Divanı, Gazel 192, beyt 5.)

Cemālî emrine çün kim YETİMİ imtişâl itdün

Su’âl-i kıl u kâli ko dahı çün u çirâdan geç

(Yetîm Divanı, Gazel 26, beyt 5)

Yetîm’in şiirlerinde tasavvuf sadece konu değil, onun Şeyh Cemālî’yi tanıdıktan sonraki hayatının ifadesidir. Bu sebeble Yetîmî için mutasavvıf bir şairdir hükmünü vermek yanlış olmaz.

O zât-ı pâk ü bî-çûna mülâkî olmağa ey dil

Murâd-ı nefsi terk eyle hevâ-yı mäsivâdan geç

(Yetîm Divanı, Gazel 26, beyt 4.)

Bu varlığ ile yâra varılmak muhâldür

Terk eyle vâri dost yolunda gedâlık it

(Yetîm Divanı, Gazel 16, beyt 2.)

Hâşe-li’llâh kim diyem dünyâyâ tenhâ suhredür

‘Ârif-i Hakk-bîne bu dünyâ vü ‘ukbâ suhredür

(Yetîm Divanı, Gazel 42, beyt 1.)

Her mutasavvıf şair gibi, Yetîm de her fırsatta rind-zahid çatışmasına girmiş ve “zahid” ile olan kavgasını dile getirmiştir. Aynı zamanda “vaiz” redifli bir gazel¹ de yazmıştır.

Ṭarîk-ı ‘ışkı ey zâhid dilerseñ gel riyâdan geç
Gider bu dalk-ı sâlûsı libâs-ı pârsâdan geç

(Yetîm Divanı, Gazel 26, beyt 1.)

Zâhidâ şulh u şalâh ister isen
Evvelâ kendüñ eyle ıslâh

(Yetîm Divanı, Gazel 28, beyt 2.)

İstedüm zühhd ehli içre bulmadum
Rind-i derd-âşâm-veş yâr-ı şadîk

(Yetîm Divanı, Gazel 107, beyt 5.)

Cemâlî pertevin görmez YETİMÎ dîde-i zâhid
Ziyâ-yı şemsi mümkün mi göre huffâş-ı nâ-bînâ

(Yetîm Divanı, Gazel 3, beyt 6.)

XVI. yüzyılın şiir dili önceki yüzyıllardan daha farklı daha süslü ve ağıdalı bir dildir. Devrin önde gelen şairleri Fuzulî, Bakî, Hayalî vs. bu dili kullanarak mükemmel ve ölümsüz eserler vermişlerdir. Ancak bunun yanında bu yüzyılda ağırlaşan şiir dilini yabancı kelimelerden kurtarmak, sade Türkçe ile de şiir yazılabileceğini göstermek amacıyla bazı teşebbüsler de olmuştur. Özellikle Güvâhî (Öl. 1519- 26), Tatavlı Mahremî (Öl. 1535-36), Edirneli Nazmî (Öl. 1554) bu konuda sayılabilecek önemli isimlerdir. Yetîm’in şiirlerine baktığımızda onun, aşağı yukarı aynı zamanlarda yaşadığı bu isimlerden etkilendiğini söyleyebiliriz. Zira şair bu yüzyıl edebiyatının şaşaalı söyleyişine itibar etmemiş, sadeleşme hareketi müteşebbisleri düşüncesinde şiirlerini çok sade, anlaşılır, süssüz kaleme almıştır. Kendisi de zaman zaman bunu dile getirir. Özellikle aşağıdaki beyitlerde Türkçenin Arap ve Acem dilleri kadar fasih ve belîğ olduğunu yine açık bir şekilde ifade etmiştir.

Türkî dilde YETİM sözlerüne
Suhan-ı kümmel-i ‘Acem diyeler

Lâ diyen kim belâğatına anuñ
Fuşahâ-yı ‘Arab ni‘am diyeler

(Yetîm Divanı, Gazel 58, beyt 5 - 6.)

¹ Yetîm Divanı, Gazel 95.

Şairimiz Türkçeyi gerçekten ustaca kullanmıştır. Türkçe'nin ifade imkanlarından sonuna kadar yararlanmış, şiirlerine anlaşılır ve samimî bir söyleyiş kazandırmıştır. Beyit ve mısralarında Türkçe ifade hakimdir. Türkçe deyim ve atasözlerini kullanmış bazen kendisi de atasözü güzelliğinde veciz sözler sarf etmiştir:

Tavşana kaç tazıya tut dimedür güyende
Müdde'î yatmış iken yâr diye tâş yatar
(Yetîm Divanı, Gazel 64, beyt 4.)

'Aleme 'üryân gelen 'üryân gider diyü YETİM
Bu fenâ yolında tahfîf eyledi rihlet yükin
(Yetîm Divanı, Gazel 166, beyt 7.)

Yavaş olup başılıp yavuz olup aşılma
Cânib-i şulhî koma mevķî'-ı cür'etde şakın
(Yetîm Divanı, Gazel 164, beyt 2.)

Taşî taş üzre koma bu reh-i vîrânda şakın
Güşe itme bu hevl-nâk-i beyâbânda şakın
(Yetîm Divanı, Gazel 163, beyt 1.)

Yetîm'e göre çok söz söylemek marifet değildir. Ve çok söz söyleyebilen de bu konuda ilim sahibi addedilemez. Asıl ilme işaret sözü kısa kesmektir. Ona göre güzel söz az ve öz olanıdır:

Şanma pür-gû olanı ma'rifete âgehdür
Teşne-i 'ilme 'alâmet suhan-ı kûtehdür
(Yetîm Divanı, Gazel 62, beyt 1.)

Nice üzedür hâmselere her ğazelüm çün
Ey tab'-ı suhan-senc söz az olsun öz olsun
(Yetîm Divanı, Gazel 158, beyt 4.)

Şiirde sanat yapılmasından yana değildir. şair belîğ ve bülent olmalı ama diyeceğini açık bir şekilde ifade etmelidir:

Şi'rûmüz virmemege bûy-ı taşannû'ya be YETİM
Şan'at u 'ilm ü kemâlât ile fenden geçdüm
(Yetîm Divanı, Gazel 135, beyt 6.)

Pür-süz tã ki olmaya divan u defteri
 Şaymañ hisāba şā'ir-i rengīn edāyı ben
 (Yetīm Divanı, Gazel 154, beyt 7.)

Merd-i şā'ir k'ola belīg u bülend
 Sāhat-ı nazma şalmış ola semend

Şu'arā hayli içre efsāh ola
 Tīg-ı elfāzla müsellaḥ ola
 (Yetīm Divanı, Mesnev I, beyt 23 - 24.)

Divanında çoğunluğu teşkil eden gazellerin de tasavvufî düşünce hakim gelse de Yetīm zaman zaman fikirlerini duygulu bir şekilde işlemiştir. Samimî bir söyleyişle terennüm edilen bu manzumelerde lirik bir hava görmek mümkündür.

Nağme bünyād eylesün mızrāb-ı meclis sākıyā
 Girye itsün cām-ı pür-hün-āb-ı meclis sākıyā
 (Yetīm Divanı, Gazel 1, beyt 1.)

Yine derd ü belāya düşdi gönül
 Ya'ni bir pür-cefāya düşdi gönül

Gönlümi kapdı cānumı ister
 Gör nice dil-rübāya düşdi gönül
 (Yetīm Divanı, Gazel 126, beyt 1 - 2.)

Cām-ı gül-reng ile devr idüp benefşe sebze
 Gonca-leb ol nergis-i bīmārı tenhā avladum
 (Yetīm Divanı, Gazel 133, beyt 2.)

Yetīm'in öğrenim hayatıyla ilgili malumata sahip değiliz. Ancak Farsça şiirlerinden onun Farsça'ya vakıf olduğunu anlıyoruz. Toplam 13 manzumesinde bu dili başarılı bir şekilde kullanmıştır. Ayrıca şair dinî ilimlerde de bilgi sahibidir. Çünkü düşüncesini kuvvetlendirmek amacıyla 17 beytte ayet-i kerimelerden iktibas ve hadis-i şeriflere telmih yapmıştır. Onun bu bilgilerinin şeyhi Cemalî tesiri ile olduğunu düşünmek yanlış olmaz.

Ni'am-ı "نحن" ile seyr
 Olalı kalmadı gavgā-yı ma'āş
 (Yetīm Divanı, Gazel 80, beyt 2.)

Ölürsen ölmedin "موتوا" hadîşi muktezâsınca
 Hayât-ı cavidân bulup cihândan ölmedün 'ârif
 (Yetîm Divanı, Gazel 103, beyt 5.)

Mesnevî'yi kendine kaynak edinen Yetîm, bunu zaman zaman dile getirdiği gibi, 'Mesnevî' redifli bir gazel de yazmıştır.

Mesnevî tarzın itse ger ihyâ
 Sırr-ı Mollâyı eyle gūyâ
 (Yetîm Divanı, Mesnevî I, beyt 27.)

Mesnevî-yi Hazret-i Munlâyıla
 Üns tutup Mantık-ı 'Attârı sev
 (Yetîm Divanı, Gazel 168, beyt 4.)

Bir çok sanatçıda olduğu gibi Yetîm de şair olarak kendini beğenir ve pek çok yerde çok büyük güvenle kendinden övgüyle bahseder. Hatta bazen, zamanın diğer şairlerinden üstün olduğunu düşünerek onları küçümser:

Hakk budur mu'ciz-nümâ elfâzla
 Sözlerüm vardur ki hark-ı 'âdedür

'İkd-ı lü'lü' bezl ider tab'ı YETİM
 Râygân olur gibi deryâdadur
 (Yetîm Divanı, Gazel 61, beyt 4 - 5.)

Ey Cemâlî şeh-i nazm oldı YETİMİ salıyor
 Şu'arâ-yı kudemâ ravzasına velveleler
 (Yetîm Divanı, Gazel 60, beyt 5.)

Her kûşede o şâhuñ çokdur çerâğı ammâ
 Yokdur YETİMe mânend ehl-i hüner çerâğı
 (Yetîm Divanı, Gazel 214, beyt 5.)

Bu sevâd-ı şî'rde her ma'nî-i rûşen YETİM
 Leyl içinde zâhir olmuşdur meh-i tâbân gibi
 (Yetîm Divanı, Gazel 202, beyt 5.)

Yetîm, külfetsiz ifadesi, rindliği, kalenderliği ve gazellerindeki tasavvufî söyleyişle, XVI. yüzyılın büyük şairi Hayalî ile bir tutulmuştur. Hatta şair:

Leb-i suhan YETİMe şunıldı Hayālîyi
Kısr-ı kelām ile mezesiz lāga şaldılar

(Yetīm Divanı, Gazel 63, beyt 4.)

diyecek kadar da kendini Hayālî'den üstün görür ve kendine rakip tutar. Aşık Çelebi de tezkiresinde bu durumu bize bildirir ve Yetīm'in divanında yer almayan, kendisi ile Hayālî'yi mukayese ettiği gazelini nakl ederek mealini de zımnen tasdikler:

Mefā'Ilün / Mefā'Ilün / Mefā'Ilün / Mefā'Ilün

1 Hayālî baħr-ı fikretde neheng-āsā şināverdür
Yetīm ol baħr ka'ında yüzer ğavvās-ı gevherdür

Hayālî bāz-ı bāzūy-ı belāġatdūr şikār almış
Yetīm anuñ gibi kuşlar uçurmuş bād-ı sarsardur

Hayālî tlg-ı elfāzı salarsa rub-ı meskūna
Yetİme elfāzının zİr-i nigİni heft-kışverdür

Hayālî şāh-ı pür-ezhār-ı bāġ-ı hüsn-i behcetse
Yetīm esmār-ı hikmetle dırāht-ı sāye-güsterdür

5 Hayālî vādİ-i şirin olup güm-geşte hayrānİ
Yetīm ol vādİye düşmüşlere sālār ü reh-berdür²

Şeyh Cemālî'ye intisāb ettikten sonra, hayāt felsefesi deġişen Yetīm'in ömrünün ikinci dönüm noktası da şeyhinin ölümünden sonra inayetini gördüğü Seydİ Ali Çelebi ile tanışmasıdır. Zira bu tanışma Yetīm'in sefere götürecektir ve edebî kişiliğinin en önemli noktasını teşkil eden gemici ıstılahlarını kullanmasına vesile olacaktır. Yetīm hakkında bilgi veren kaynaklar, şairin diğerk şiirlerindeki özelliklerinden ziyāde onun bu yönünü söylemekte ve sitayişle bahsetmektedirler:

Sehİ Bey; "Deryā seferin çoġ idüp gemilere müte'allık olan ıstılahātı zabt eylemiş üstād kimsedür." diyerek Yetīm'i üstad olarak nitelendirir³.

Ahdİ de övgüyle "ol mālİK-i hüner zāhiren müsāferet-i baħr u berr kılmaġ ile deryā 'ilminden ġāyet de bā-haber olmuş ol cihetten ıstılahātın gemicileruñ zabt idüp ol dil ile bir kaşİde-i bİ-bedel peydā kılmış ki ebyāt-ı dürrer-bārı mānend-i dürr-i Yetİm-pesendİde-i ġüş-ı tab'-ı selİmdür.⁴" der.

Riyāzİ "ħaġķā ki ġüher-i nazm-ı āb-dārı reşk-i dürr-i Yetİm'dür⁵." diyerek medheder.

² G. M. Meredith Owens, *Meşā'irü's-Şu'arā or Tezkere of 'Aşık Çelebi*, Londra, 1971, yk. 93b.

³ Sehİ Bey, *Heşt Be-Hiş*, İstanbul Üniversitesi T.Y. No: 2540, s.130a.

⁴ Ahdİ, *Ġül-şen-i Şu'arā*, Süleymaniye Kütüphanesi, Halef Efendi Bölümü, No. 107, yk. 288a.

⁵ Ahdİ a.g.e., a.g.y.

Âşık Çelebi de Meşâirü's-Şuarâ'da garib tabirlere ve nadir kelimelere düşkünlüğüne temas ederek "Merhûm tûmturak-ı elfâz ile 'acîb ta'birlere ve garîb edâlara şifte idi. Şunlar ki anuñla yedikleri ayru giderlerdi. Tonanup aña elfâz tolması dirlerdi⁶." şeklinde anlatıyor.

XVI. yüzyılda Türk denizciliğinin büyük gelişme göstermesi halk edebiyatına olduğu gibi divan şiirine de gemici hayatının ve denizcilik ıstılahlarının aksetmesine vesile olmuştur⁷. İnceliğe, zarafete gayret gösteren bu yüzyıl divan şiirine o zamanlar herhalde kaba sayılan gemici tabirlerini sokup bir yenilik adeta bir moda yaratan şair Âgehî (Öl. 1577)'dir. Ancak ondan 15 - 20 yıl önce Yetîm gemici ıstılahlarını kullanarak "bî-bedel" diye tavsif edilen bir kıta-i kebire yazmıştır. Maalesef Yetîm'in bu manzumesi Âgehî kadar şöhret bulmamıştır. Bu şiirler Yetîm Divanı'nın incelenmesinde daha geniş olarak ele alınacağından tekrara düşmek istemiyoruz. Ayrıca XVI. yüzyılda bu tabirleri kullanarak şiir yazan, Âgehî, Nigârî, Kâtibî ve Âgehî tahmislerinde geçen ıstılahlardan küçük bir sözlük istifadeye sunulmuştur.

⁶ G. M. Meredith Owens, *Meşâ'irü's-Şu'arâ or Tezkere of 'Âşık Çelebi*, Londra, 1971, yk. 93b.

⁷ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1971, C. I, s. 515.

II. BÖLÜM

E - YETİMİ DİVANI'NIN İNCELEMESİ

Yetimî Divanı'nda ilk göze çarpan özellik tevhid ve münacat olmayışdır. Aynı zamanda eser müretteb bir divan değildir. Bilindiği gibi natler, kaside nazım şekliyle yazılan ve Hz. Peygamberin övgüsünün yapıldığı, divanlarda tevhid ve münacatlardan sonra gelen manzumelerdir. Yetim de bu alışılmış üslup görülmez. Bunun yerine divanda gazel nazım şekliyle, Farsça olarak yazılmış, konu itibariyle Hz. Peygamber'in övgüsüne dayanan bir şiir mevcuttur.

Yetim'in bir başka özelliği de kaside ile ilgilidir. Şair, divanında mevcut tek kasidesi Seyyid Ali Çelebi'ye medhiyedir. Bunun dışında bir hayli zaruret içinde olmasına rağmen devrin ileri gelenlerine kaside düzüp yardım talebinde bulunmamıştır. Ancak ömrünün sonlarında oldukça müşkül duruma düşünce padişah Kanunî Sultan Süleyman'a kaside yoluyla bir mesnevî yazmıştır.

Bunların dışında Yetim için bir gazel şairidir demek yanlış olmaz. Divanın çoğunluğunu bu nazım şekliyle yazdığı şiirler oluşturur.

Kısaca bu bölümde Yetimî Divanı'nda yer alan şiirler hem şekil hem de muhtevâ bakımından tanıtılmaya çalışılmıştır.

1 - NAZIM ŞEKİLLERİ

a - Kaside

Yetim'in divanında mevcut tek kaside “hasb-i hal” başlıklı ve “kapudan” redifli 27 beyitlik bir medhiyedir.

Kasidelerin nesib bölümüyle başlayıp medhiye ile devam etmesi genel bir üslup olmasına rağmen bu manzumede nesib yoktur. Şair doğrudan doğruya medhiye ile başlamıştır. Kapalı ifadelerin kullanıldığı şiirde memduh da açıkça söylenmemiştir. Ancak birkaç ifadenin işaretiyle şairin medhettiği kaptanın Seyyid Ali Çelebi olduğunu anlıyoruz. Zira Seyyid Ali Çelebi Yetim'e himayet etmiştir. ve Rodos'un fethinden başlayarak Akdeniz'deki bütün seferlere katılmıştır. Şiirde bunlardan bahseden şair minnetini bu kasideyle dile getirmiştir..

b - Tarih

Divanda ikisi Farsça olmak üzere, kıta nazım şekliyle yazılmış 4 tarih bulunmaktadır. Şair bunlardan üçünü minnet borçlu olduğu, hayatının çok zor bir anında imdadına yetişen ve edebiyat aleminin de meçhulü olmadığı Seydî Ali Çelebi'ye cemile olması maksadıyla kaleme almıştır.

Zira I. ve II. tarihler Seydî Ali Çelebi'nin çocukları Hüseyin ve Muhammed'in doğumları üzerine yazılmıştır.

Yetim'in manzumelerinden anladığımıza göre Katibî mahlaslı Seydî Ali Çelebi'nin evi devrin toplantı yeri mahiyetindedir. Özellikle terciin bir bendinde bu havas sohbetlerini tasvir etmiştir. İşte şair toplandıkları mekan olan ve Seydî Ali'nin yeni inşa ettirdiği kasr için de Farsça bir tarih kıtası yazar.

Bunlardan başka Şeyh Mahmud Efendi'nin tekkesinin yapımı/için düşürülmüş bir tarih kıtası vardır.

c - Musammatlar

Birden çok bendin birleşmesi ile oluşan nazım şekillerine musammat adı verilmiştir. Yetîmî Divanı'nda bu şekilde, 3 terki-i bend, 1 terci-i bend ve 3 murabba mevcuttur.

Terkib-i Bendler ve Terci-i Bend

Üç terki-i bend vardır. Birincisi 8'er beyitlik olmak üzere 9 bend halinde yazılmıştır. Manzume Seydî Ali Çelebi'ye medhiye mahiyetindedir. 7. bende kadar hikmet-âmiz bir hava taşıyan şiirde 7. bende Seydî Ali Çelebi etrafında toplanan şuaranın sohbet meclisi tasvir edilmiştir. Özellikle son bendde gemici ıstılahları kullanılarak Seydî Ali Çelebi'den sitayişle bahsedilmiştir.

Terkib-i bendlerin asıl konusu mersiye'dir. edebiyatımızda terki-i bend şeklinde söylenmiş mersiye'ler çoktur¹. Yetîm'in İkinci Terki-i bendi de şeyhi Cemalî Efendi'nin oğlu Pîr Muhammed Çelebi'nin ölümü üzerine yazılmıştır. 6'şar beyitlik 7 bendden müteşekkildir. Şair bu manzumeyi gerçekten hissederek yazmıştır. Şiirde baştan sona çok hüzünlü bir ağıt vardır. Son bendde XVI. yüzyılın önemli ismi ve meşhur Kanunî Mersiyesi şairi Bakî'ye de telmih yapılmıştır.

Üçüncü terki-i bend sadece M Nüshasında vardır. 6'şar beyitlik 7 bendden meydana gelmiştir. Bu manzume de Kanunî Sultan Süleyman'ın iki oğlu, Şehzade Selim ve Şehzade Muhammed'in medhiyesi hakkındadır.

Yetîm'in divanında mevcut tek terci-i bend 6'şar beyitlik 5 bend halindedir.

Murabbalar

Divanda 3 tane murabba-ı mütekerrir mevcuttur. I. murabba 9 bendden müteşekkildir. Yine 9 bendden oluşan II. murabbada bir sefere çıkış heyecanını görüyoruz. Gemici terimlerinin kullanıldığı bir manzumedir. Sadece bir nüshada olan III. murabba da 6 bend halinde yazılmıştır.

d - Gazeller

Divanda gazel nazım şekliyle yazılmış toplam 220 manzume mevcuttur. Bunlardan 10 tanesi Farsça'dır. Alfabenin bütün harflerine göre gazel vardır. Bunların

¹ Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri*, Ankara, Birlik Yay., 1985, s.151.

dağılımı ise şu şekildedir:

ا: 9	د: 7	ض: 2	ك: 9
ب: 5	ذ: 1	ط: 3	ل: 10
ت: 8	ر: 27	ظ: 1	م: 14
ث: 1	ز: 9	ع: 3	ن: 4
ج: 4	س: 2	غ: 2	و: 5
ح: 1	ش: 12	ف: 3	ه: 7
خ: 2	ص: 1	ي: 8	ي: 20

Divan şiiri geleneğinde en güzel manzumeler gazel tarzında yazılmıştır. Şiiriyet bakımından güçlü olan bu eserlerin hacim yönünden ise diğerlerine göre az sayıdaki örnekleri bir yana bırakılırsa¹ genellikle kısa tutulmuşlardır. Türk Edebiyatında gazeller 4 - 15 beyit arasında yazılmıştır. Dört beyitli gazel yok denecek kadar azdır. Divanlarda rastlanılan bu gazellerin yarım mı kaldıkları yoksa beyitlerinin eksik mi yazıldığı belli değildir². Nitekim Yetîm'in gazelleri de 4 - 11 beyit arasında değişmektedir. Mevcut 4 beyitli üç gazelinin ikisinde mahlası yoktur. Dolayısıyla bu gazellerin de yarım bırakıldığı ya da eksik yazıldığı düşünülebilir. Diğer gazellerindeki beyit sayıları şu şekilde tesbit edilmiştir:

3'ü 4 beyit, 116'sı 5 beyit, 43'ü 6 beyit, 50'si 7 beyit, 3'ü 8 beyit, 1'i 9 beyit, 2'si 10 beyit, 1'i 11 beyit. Gazeller kısmı 1264 beyitten oluşmaktadır.

Bilindiği gibi şairler bazan mahlaslarını söyledikten sonra gazellerine bir ya da birkaç beyit eklerler. Bu tip manzumelere "müzeyyel gazel" denmiştir. Yetîm'in divanında da 2., 52., 58., 88., 101., 116., 123., 150., 153., 154., 195., 208., 211. gazeller birer müzeyyel gazeldir.

Bu özelliklerden başka şairlerin bu tarzı nazmederken kullandıkları hususlardan biri olan redd-i matla 128. gazelde görülmektedir.

Divan Edebiyatında "nazîre" önemli bir yer tutar. Hemen her şair kendinden önceki veya aynı yüzyılda yaşadığı bir şaire nazîre yazmaktan geri durmamıştır. Yetîm de bu gelenekten uzak kalmamıştır. Latîfî, şairimiz hakkında bilgi verirken, yine XVI. yüzyıl şairlerinden olan Hayretî'nin "Aşıkun tağlar kadar bağrumda başı var imiş" mısraı ile başlayan gazeline Yetîm'den güzel kimsenin nazire söylemediğini ifade etmiştir³.

Yaşadığı yüzyılda Hayalî ile bir tutulan Yetîm bu şairin meşhur:

Cihân-ārā cihân içredür ārāyı bilmezler
O mähîller ki deryā içredür deryāyı bilmezler

matlaı ile başlayan gazelini,

¹ Hüseyin Ayan, *Nesimî Divanı*, Ankara, Akçağ Yay., 1990, s. 71.

² Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri*, Ankara, Birlik Yay., 1985, s. 18.

³ Latîfî, *Tezkire-i Latîf*, İstanbul, İkdâm Matbaası, 1314İ, s. 370 - 371.

‘Acebdür halkun ahvâli görüp Allâhı bilmezler

‘Ubûdiyyet makâmında olup ol şâhı bilmezler

(Yetîm Divanı, Gazel 46, Beyit 1.)

mısralarıyla başlayan bir gazelle tanzîr etmiştir. Bunlardan başka Hayalî'nin “saldılar, başum” redifli gazellerine de birer nazire yazmıştır (63. ve 138. gazeller).

XVI. yüzyılın şairlerinden Celilî'nin “tut”, Bakî'nin “su” Zatî'nin “bu gün” redifli gazelleri ile XIV. yüzyılın önemli şahsiyeti Nesimî'nin “mest” redifli gazeline de nazire söylemiştir.

Şairin edebî kişiliği hakkında bilgi verirken bahsettiğimiz gibi, gazellerinde ağırlıklı konu tasavvufudur. Bu şiirleri rindâne bir edayla kaleme almıştır. Dünya malına önem vermeme, nefsin isteklerinden arı olma göz ve gönül tokluğu, vaizlere, müftülere, zahidlere çatma, şiirlerinde en çok geçen temalardır. Hatta “süflilik” redifli (109.) gazeline suffilerin de içinde bulunduğu durumu beğenmeyerek, bu zümreyi de tenkid etmiştir.

Yetîm'in divanında lirik şiirler ikinci planda kalır. Bu tür manzumelere 29., 36., 39., 126., 128., 171., 191., gazellerini örnek gösterebiliriz. Fakat lirik şiirlerinde, aşk ve sevgi duygularının coşkuluyla ifade edildiği söylenemez. Bu konuda şair başarılı değildir.

Bunlardan başka 94. gazeline musikî unsurları 98. gazeline taliinden şikâyeti, 122. gazeline Galata ile İstanbul'u, 176. gazeline Ferhad ile Şirin'i 200. gazeline Leyla ile Mecnun'u 201. gazeline Seyyid Ali'yi, 203. gazeline Mesnevî'yi konu olarak işlemiştir.

Netice olarak, Yetîm'in divanında gazeller çoğunluğu teşkil eder. Fakat şair bu şiirlerde şiiriyet gücünü gösterme endişesinde değildir. Daha çok nasihatta bulunma fikirlerini ifade etme, şiiri amaç değil araç olarak kullanma sözkonusudur.

e - Mukattaat

Kıta nazım şekliyle yazılmış tarihleri bir yana bırakırsak divanda 31 tane kıta vardır. Bunların en uzununu “Kıta-i Deryâ” başlıklı 32 beyitlik kıta-i kebiredir. Ancak bu manzumeden, Yetîm hakkında bilgi veren kaynaklarda kaside diye bahsedilmiştir. Şiiri incelediğimizde her bakımdan kıta nazım şekliyle yazıldığı açıktır. Üstelik başlığı da bunu teyid eder. Şairin bu kıtası gemici terimlerini havîdir ve büyük bir ustalığın vasıflarını taşır. İçinde kullanılan gemici tabirlerinden dolayı oldukça ilgi çekicidir.

XVI. yüzyılda gemici terimlerini kullanarak şiir yazma moda haline gelmiştir. Bu modanın başlangıcı ise Âgehî'ye isnad edilir. Fakat Yetîm'in bu kıtası Âgehî'den önce kaleme alınmıştır. Talihsizlik şudur ki bu manzume Âgehî kadar şöhret bulmamıştır. Zira kaynaklarda da bî-bedel diye tavsif edilmiştir. Vezin uygulaması mükemmeldir. Birçok beyitlerde söz oyunları mevcuttur. Mesela felek - fülk, kuru - suluk, kara - Akdeniz gibi, şair kelimelerle oynamıştır.

Kıtanın 27. beytinden sonra “Tetimme” başlıklı, aynı vezin ve kafiye 5 beyitlik bir ilave yapılmıştır. Aşık Çelebi’ye göre, Yetim bu manzumeyi Seyyid Ali Çelebi ile sefere çıktığında, bu seferde ölen “Suhte Kırıl” adlı yoldaşa mersiye maksadıyla yazmıştır⁴.

“Şikayet ez-Derya” başlıklı kıta da Yetim’in çıktığı sefer esnasında yazılmıştır. Nitekim şair bu şiirde deniz hayatından şikayette bulunarak bu hayatın kendisine hiç de tatlı gelmediğini ifade eder.

19. XVII. kıta 8 beyitten oluşmuş bir arz-ı haldir. XVII. kıta 3 beyitlik olup “Berâyı Birâder Efendi” başlığını taşır. Bu manzumeyle kardeşinin içinde bulunduğu durumu tenkid eder.

Kıtalar arasında dört hezel kıtası mevcuttur. Bunlar için Aşık Çelebi’de “tiryâkîler hakkında dimişdür⁵.” ibaresi vardır. Şair afyon kullananları zemmetmiştir.

V. kıta Şeyh Cemalî’nin tekkesinin bulunduğu Südlüce ile ilgilidir. Bunların dışında ikişer beyitten oluşan diğer kıtalar hikmet-âmez bir edayla yazılmıştır.

f - Nazm

Yetimî Divanı’nda nazmlar ayrı bir başlık altında verilmiş değildir. Zaten nazm diye adlandırabileceğimiz 1 manzume vardır. aaxa şeklinde kafiyeleştirilmiştir. Fakat bu şiirin eksik kalmış bir gazel olma ihtimali de vardır. Zira daha önce bu şekilde nazm dediğimiz 200. gazel karşılaştırdığımız her iki nüshada da üç beyit olarak yer alıyordu ve şekil olarak da uygunluk gösteriyordu. Aşık Çelebi’nin Meşairü’ş-Şuara’sında Yetim’in şiirlerinden verdiği örnekler arasında yer alan bu şiirin aslında eksik yazılmış bir gazel olduğunu gördük. Eksik kısımları, bu tezkireden faydalanarak tamamladık ve gazeller arasına koyduk. Kısaca divanda başka nazım olmaması sebebiyle de bu şiirin eksik bir gazel olması ihtimali yüksektir.

g - Matlalar

Divanda herhangi bir başlık altında olmaksızın iki matla tesbit edilmiştir.

h - Mesnevîler

Divanda dört kısa mesnevî mevcuttur. Şair I. ve II. mesnevîleri devrin padişahı Kanunî Sultan Süleyman’a sunmuştur. Dolayısıyla bu mesnevîler kaside yerine yazılmışlardır.

I. mesnevî 18 beyitten müteşekkildir. Şiir padişaha medhiyeyle başlamış, ardından şair, içinde bulunduğu fakirliği arzetmiştir. Manzume yine padişaha dua ile neticelendirilmiştir.

II. mesnevî ise kaside yoluyla yazılmıştır. Zaten yazılış amacı da kasideye uygunluk gösterir. Ancak mesnevî nazım şeklinde, her beytin ayrı kafiye olması

⁴ G. M. Meredith Owens, *Meşairü’ş-Şuara or Tezkere of ‘Aşık Çelebi*, Londra, 1971, bk. 93a.

⁵ G. M. Meredith Owens, a.g.e., bk. 93b.

sebebiyle yazma kolaylığı olduğundan şair halini arz için böyle yazmayı tercih etmiştir. Şiir 68 beyitten oluşmuştur. Kasidede olduğu gibi nesib ile başlar. Bu bölümde şair bahar tasviri yapmıştır. 15. beyitten itibaren bu manzumeyi sunduğu padişah, Kanunî'ye medhiye ile devam eder. Padişahın adaletinden, himmetinden, idaredeki kudretinden bahsederek över. 21. beyitle birlikte bir şairin haiz olması gereken vasıfları anlatır. 38. beyit girizgah beytidir. Daha sonra şair maksadına gelir ve arz-ı hale başlar. Kısaca hayatını özetler, geçim dertlerini anlatır. Suçlu edasıyla padişahın lutfuna mazhar olmayı diler ve dua beytiyle manzumeyi bitirir.

III. mesnevî bir tarif-i nefsdır. 3 beyitten oluşmuştur. Seyyid Ali Çelebi'nin inayetiyle donanmaya girip sefere giden Yetim bu üç beyitle kendini tarif etmiştir.

2 - VEZİN VE KAFİYE

a - Vezin

Yetimî bütün şiirlerini aruzla yazmıştır. Ortak edebî zevkin bir neticesi olarak diğer şairlerimizce de benimsenip çokça kullanılan vezinleri tercih etmiş ve şiirlerinde 14 değişik vezin kalıbı uygulamıştır. Şair genellikle bu vezinleri başarıyla uygulamıştır. Genellikle diyoruz çünkü, bazı yerlerde iyi bir şairin yapmaması gereken kusurları işlemiştir. Şöyle ki:

İmale, kısa (açık) okunması gereken heceleri vezne uydurma mecburiyeti yüzünden uzun (kapalı) söyleme demek olup aslında bir aruz yanlışsıdır. Ancak Türkçede uzun hece bulunmayışı divan şairlerini bu yanlış kullanma yoluna itmiştir. Bu sebeble Türkçe kelimelerde yapılan imale bir anlamda meşru kabul edilmiştir. Lakin Arapça ve Farsça kelimelerde bu kusuru işlemek iyi bir şairlik alameti sayılmamıştır. Yetim Divanı'nda da bu duruma rastlıyoruz:

Elinden per açup şāhuñ iki şāh-bāz-ı derende
Şikārı oldu cevelān-gehlerinde çarh-ı girdende

(Yetim Divanı, Terki-i Bend III, Bend I, beyt 1.)

Süleymān-ı haremnden 'āleme ey hūdhūd-i müjde
Olursañ ol iki şāhuñ şerf ismiyle perende

(Yetim Divanı, Terki-i Bend III, Bend I, beyt 5.)

Şayd-ı murāda pençe şalup ide mi şikār
Tercî-i penc-i YETİM olup pençe-i hizebr

(Yetim Divanı, Tercî-i Bend III, Bend I, beyt 5.)

Bunların dışında Divan'da aruz kusuru diyebileceğimiz durumlar hemen her şairin eserinde karşılaşılabileceğimiz hususlardır.

Yetîmî'nin kullandığı aruz kalıplarının şiirlerine göre dağılımı şöyledir:

ARUZ KALIPLARI	K	T	Tb	Tc	M	G	Mk.	N.	Mat.	Me
1. (3) Fā'ilātūn (1) Fā'ilūn	-	-	-	-	-	68	-	1	1	-
2. (3) Fe'ilātūn (1) Fe'ilūn	1	-	1	-	2	43	1	-	-	-
3. (4) Mefā'ilūn	-	-	1	-	1	31	-	-	1	-
4. Mef'ülü / Fā'ilātū / Mefā'ilū / Fā'ilūn	-	-	-	1	-	16	-	-	-	-
5. Mefā'ilūn / Fe'ilātūn / Mefā'ilūn / Fe'ilūn	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-
6. (1) Mef'ülü (2) Mefā'ilū (1) Fe'ülūn	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
7. (2) Müfte'ilūn / Fā'ilūn	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
8. Fe'ilātūn / Mefā'ilūn / Fe'ülūn	-	1	-	-	1	16	23	-	-	1
9. (2) Mefā'ilūn (1) Fe'ülūn	-	1	-	-	-	15	2	-	-	2
10. (2) Fā'ilātūn (1) Fā'ilūn	-	-	-	-	-	10	2	-	-	-
11. (2) Fe'ilātūn (1) Fe'ülūn	-	-	1	-	-	2	2	-	-	-
12. (2) Mef'ülü / Fā'ilātūn	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-
13. (2) Mef'ülü / Mefā'ilūn	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
14. (2) Müfte'ilūn (1) Fā'ülūn	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
TOPLAM	1	2	3	1	3	210	30	1	2	4

b - Kafiye

Kafiye konusunda ise Yetîmî'nin en belirgin özelliği redifli kafiye çok kullanmasıdır. Kafiye meydanına kelimelerin hemen hepsi Arapça ya da Farsçadır. Türkçe'yi ise daha çok rediflerde ek, kelime, ya da kelime gurubu olarak kullanmıştır:

Girye itsem cüş ider bahr-ı muhîl-i bî-kerân

Şayha itsem lerzeye varur zemîn ü âsumân

(Yetîm Divanı, Gazel 161, beyt 1.)

İtmeyince yokluğa tebdîl sâlik varımı

Bulmağa mümkün degül kendünde Hakk âsârını

(Yetîm Divanı, Gazel 205, beyt 1.)

İşkûn yolunda guşsa vü gam baña zâd olup

Gitdüm 'adem vilâyetine nâ-murâd olup

(Yetîm Divanı, Gazel 11, beyt 1.)

Bir niçe dem āb-ı rŭkn-ābāda beñzēddŭm seni
 Şimdi ey eşkŭm şatt-ı Bağdāda beñzēddŭm seni
 (Yetīm Divanı, Gazel 212, Beyt 1.)

Şair daha çok yarım ve tam kafiyei kullanmıştır. Bununla birlikte divanda cinaslı kafiye de rastlamak mümkündür:

İki sultān-ı Rŭma hem ben de
 Olmuş idŭm yigirmi yıl bende
 (Yetīm Divanı, Mesnevī II, beyt 44.)

Der-i Mevlāsını kosa ben de
 Tutsalar girer āhenīn bende
 (Yetīm Divanı, Mesnevī II, beyt 60.)

3 - EDEBİ SANATLAR

1 - Aks-i Nakıs

Seripā pāyı ser eyler cihān bī-ser ū pādur
 Hāzīzi evc ider evci hāzīz eyler bu dŭnyādur
 (Yetīm Divanı, Gazel 56, beyt 1.)

Bir cümle veya mısradaki kelimelerin yerleri anlam verecek şekilde değiştirilerek tekrarlanması sanatına “Aks” denir. Ancak kelimelerin bütünüyle değil bir kısmına yer değiştirmek suretiyle yapılan şekli ise “Aks-i nakıs”tır¹. Yukarıdaki beyitte de altı çizili kelimeler arasında bu sanatı görüyoruz.

2 - Aheng-i Taklidī

İt gibi har har talaşdukça dirin
 Kimse yok mıdur diye şunlara çih
 (Yetīm Divanı, Mukattaat III, beyt 2.)

Tabiat taklidi kelimelerin anlatımda kullanılması olan sanat, beyitte köpeklerin dalaşmasını “har har” onları kovalamak için de “çih” kelimesini kullanarak yapılmıştır.

3 - Cinas

İki sultān-ı Rŭma hem ben de
 Olmuş idŭm yigirmi yıl bende
 (Yetīm Divanı, Mesnevī I, Beyt 44.)

¹ M. Orhan Soysal, Edebî Sanatlar ve Tanınması, Alemdar Matbaası 1987, s. 15, İstanbul.

Der-i Mevlāsını kosa ben de
Tutsalar girer āhenīn bende

(Yetīm Divanı, Mesnevī I, beyt 60.)

Yazılış ve söylenişi aynı olan “bende” kelimesi üç değişik anlamıyla kullanılarak cinas sanatı yapılmıştır.

4 Hüsni Ta‘lil

Başını taşdan taşla döğüp gögermekden ġaraż
Hāk-pāy-ı gül-şene diler varup el k̄ara şu

(Yetīm Divanı, Gazel 169, beyt 4.)

Şair suyun mavi renkli oluşunu başını taştan taşla vurması sebebine bağıyor.

Ġonca lebler b̄usesin almağa ayaklandurup
Viridi sākī bāde-i gül-fāma refīār u revīş

(Yetīm Divanı, Gazel 88, beyt 3.)

Sakinin içki dağıtmasının sebebini aslında kadeh vasıtasıyla gonca dudaklardan buse almak olarak gösteriyor.

Yanmağı pervāneler kimden görürdi ey YETİM
Vādī-i sūz u gūdāza olmasa ūstād şem‘

(Yetīm Divanı, Gazel 97, beyt 5.)

Yaradılış olarak ateşe giden pervanelerin aslında bunu, yanmakta usta olan mumdan öğrendiklerini belirtiyor.

Āteş-i āhumla yandı yine meş‘aleler
Ceres-i nālemle tōldi reh-i merhaleler

(Yetīm Divanı, Gazel 60, beyt 1.)

Meşalelerin, ahının ateşinden yandığını söyleyerek farklı ve güzel bir sebebe bağıyor.

5 - İade

Pādişāhum çekme gel mülk-i dile şemşīr-i kīn
Eyle ol mülki ser-ā-pā h̄usn-i tedbīr ile zabt

Zabt olursa mülk-i dil ceş-i keremle zabt olur
Olmaz ol kişver-i cūyūş şemşīr ū tīr ile zabt

(Yetīm Divanı, Gazel 93, beyt 2 - 3.)

Yukardaki ilk beytin sonundaki “zabt” kelimesinin ikinci beytin ilk kelimesi olarak tekrarlanmasıyla “iāde” yapılmıştır.

6 - İktibas

Mesl̥hā-vār geldüm māderūmden
"نخت فيه" sırrında ebūm yok

(Yetīm Divanı, Gazel 106, beyt 3.)

Hicr Suresinin 19. ayetinin bir kısmının kullanılmasıyla “iktibas-ı nakıs” sanatı yapılmıştır.

Ölürsen̥ ölmedin "موتوا" hadīsi muktezāsınca
Ḥayāt-ı cāvidān bulup cihānda ölmedūn ‘ārif

(Yetīm Divanı, Gazel 103, beyt 5.)

Şair anlamı güçlendirmek amacıyla peygamberimizin hadis-i şerifinin bir kelimesini kullanarak yine “iktibas-ı nakıs” yapmıştır.

Yukarıda gösterdiğimiz örneklerden başka pek çok manzumede daha şair ayet-i kerimelerden ve hadis-i şeriflerden iktibas yapmıştır.

7 - İstifham

İhtiyār eylemişūm pīr-i muḡān pīr midūr
Felege mey-kedeyi viremezsin yir midūr

(Yetīm Divanı, Gazel 45, beyt 1.)

Gūş-ı zamāne zārumuz ile pūr oldı āh
Cānā niçün kulaḡuṇa irmez enīnümüz

(Yetīm Divanı, Gazel 69, beyt 4.)

Taşavvuf ‘ilmini cāhil ne bilsün
O kim Ḥaḡdur anı bātıl ne bilsün

(Yetīm Divanı, Gazel 150, beyt 1.)

‘Āşıka dünyāda var mı ey ‘aceb feryād-res
‘Andelībe ola mı ol ḡonca-leb feryād-res

(Yetīm Divanı, Gazel 75, beyt 1.)

Yukarıdaki beyitlerde şair duygularını vurgulamak amacıyla altı çizili kelimelerle sorular sorarak istifham şaṭatı yapmıştır.

8 - İştikak

Çünkü dünyā sicn-i mü'mindür YETİM itme tarab
Vaz'-ı blhūde durur ger göstere mescūn neşāt

(Yetim Divanı, Gazel 92, beyt 6.)

Gel selef silkine sālik münselik
Olıgör tā olasın hayr-ı halef

(Yetim Divanı, Gazel 101, beyt 3.)

Şekke düşmem nāzır u manzūrdan ey bī-nazır
Nāzır-ı manzūr görmezsem tebeh kıl dīde(y)i

(Yetim Divanı, Gazel 195, beyt 4.)

Birbirinin müştakı olan “sicn-mescūn, silk-sālik-münselik, nāzır-manzūr- nazır” kelimeleri beyitlerde kullanılarak istikak sanatı yapılmıştır.

9 - Leff ü Neşr

Çıkmadı Mecnūndan fikr-i beyābān-ı cūnūn
Gitmedi Ferhāddan zevk-ı hevā-yı Bİ-sütūn

(Yetim Divanı, Gazel 152, beyt 1.)

“Mecnūn-cūnūn” kelimelerinden sonra bunlara anlam bakımından uygun olan Ferhad, Bİ-Sütūn” kelimeleri alt alta gelecek şekilde kullanıldığı için “Leff ü Neşr-i Müretteb” sanatı yapılmıştır.

Muşhaf-ı hūsne besmele ebrū
Süre-i Ve'd-duhāsıdur ol ruh

(Yetim Divanı, Gazel 29, beyt 5.)

“Mushaf-süre-besmele-ve'd-duha, ebrū-rūh” kelimeleri birbirleriyle ilgili olup alt alta ilgi sırasıyla söylendikleri için “Leff ü Neşr-i Müretteb” sanatı vardır.

Kār-ger oldı müjek-i eşkümle dīdem didi yār
Keskin olmaz mı virilse tīğ-ı cevher-dāra su

(Yetim Divanı, Gazel 169, beyt 3.)

Altıçizili kelimeler arasında da “Leff ü Neşr-i Müretteb” sanatı vardır.

10 - Mübalaga

Dīde-i terden revān olan sirişkūm her yāña
Çağlayup yollar keser NİL ü Aras ırmağına

(Yetim Divanı, Gazel 181, beyt 2.)

Şair çok ağladığını, göz yaşının da çağlayıp büyük nehirler olan Nil ve Aras gibi yollar kestiğini söyleyerek mübalaga yapmıştır.

Bu dünyā bir maḥall-i sūr^{at} ancak
Meh ü sāli hemān bir sār^{at} ancak

(Yetīm Divanı, Gazel 108, beyt 1.)

Beyitte zamanın çabuk geçtiğini anlatmak için ay ve yılın bir saatte tükendiğini söyleyerek adetçe ve akılca gerçekleşmesi mümkün olmayan “Mübalaga-i gülûv” yapmıştır.

Bîn başum olsa birini itmen dırîğ tîğ
Bîn pâre olsa tañ mıdur el-ân olan başum

(Yetīm Divanı, Gazel 138, beyt 6.)

Sûz-ı derûn ile bu cihāndan ‘ubûruma
Ahum ‘ulüvvlerin ‘ilm-i türbet eyledüm

(Yetīm Divanı, Gazel 140, beyt 2.)

Gözümünden dökdüğüm yaşı cihāna
İki kanlu şular itdüm revāna

(Yetīm Divanı, Gazel 197, beyt 1.)

Yukardaki beyitlerde de “Mübalaga” sanatını görmek mümkündür.

11 - Nida

Nağme bünyād eylesün mızrāb-ı meclis sākıyā
Girye itsün cām-ı pür-ḥün-āb-ı meclis sākıyā

(Yetīm Divanı, Gazel 1, beyt 1.)

Dili bî-dār idüp her şeb du‘ā ehlinden it yā Rabb
Dem-i şubḥ-ı vişālûnle likā ehlinden it yā Rabb

(Yetīm Divanı, Gazel 10, beyt 1.)

Āteş-i ‘ışka yanup ḥākister oldum hey meded
Ey semender-vār idenler nār-ı sūzānı melāz

(Yetīm Divanı, Gazel 38, beyt 3.)

Varmağa üftān u ḥîzān her taraf
Ey YETİMİ bî-ser ü pā vaktidür

(Yetīm Divanı, Gazel 39, beyt 7.)

Yukardaki beyitlerde altı çizili ünlemler vasıtasıyla “Nida” sanatı yapılmıştır.

12 - Reddū'l-Acūz Ale's-Sadr

Yük bācında ağlamaz ey sār-bān-ı rāh-ı ʿışk

Dirhem-i eşki döküp çeksem n'ola miḥnet yükin

(Yetīm Divanı, Gazel 166, beyt 6.)

Beytin başındaki “yük” kelimesinin beytin sonunda tekrarlanmasıyla bu sanat yapılmıştır.

Naḡş-ı ğayrıyı yuyup levḥ-ı dili pāk eyle

Şafḥa-i cāna bakup kimdügin idrāk eyle

(Yetīm Divanı, Gazel 192, beyt 1.)

Gel Cemālī gibi şāf olmak için sen de YETİM

Naḡş-ı ğayrıyı yuyup levḥ-ı dili pāk eyle

(Yetīm Divanı, Gazel 192, beyt 5.)

Yukarda görüldüğü gazelin matla beytinin birinci mısraı, gazelin maktasında aynen tekrarlanarak “redd-i matla” yapılmıştır. Bu da “Reddū'l-acūz ale's-sadr” sanatının bir türüdür.

13 - Tecahül-i Arif

Var mı bir gül-şen ki ḥārı olmaya

Var mı yā bir genc mārı olmaya

(Yetīm Divanı, Gazel 189, beyt 1.)

Şair aslında gülşende diken, köşelerde yılan olacağını bilir. Ancak soru yoluyla bilmezlikten geliyor ve “Tecahül-i arif” sanatı yapıyor.

Pes Cemālī derdidür āşüfte-ḥāl iden beni

Ey YETİMİ şanmağil kim ğayrı derdüm var benüm

(Yetīm Divanı, Gazel 142, beyt 6.)

Şair çok iyi bildiği mahlasını bilmezlikten gelerek sanki başkasının derdinden bahsediyor. Dolayısıyla “Tecahül-i Arif” sanatı yapıyor.

Kim revā görür YETİMün böyle maḥzūn olduğın

Her zamān mesrūr iken ḫapūnda eytāmuñ senün

(Yetīm Divanı, Gazel 119, beyt 5.)

14 - Tekrir

Derd ü ğamla cān virüp cān almada bir nā-tūvān

El-amān ey nāz u istiġnā-yı devrān el-amān

(Yetīm Divanı, Gazel 165, beyt 1.)

Yer yer sehāb-ı sāye şalup şahñ-ı sebzeve

Yer yer ziyā-yı çehre-i mihr āşikār ola

(Yetīm Divanı, Gazel 175, beyt 2.)

Var mı bir gül-şen ki hārı olmaya

Var mı yā bir genc mārı olmaya

Var mıdur bir huşk-i leb kim dīdeden

Çehresinde cūy-bārı olmaya

(Yetīm Divanı, Gazel 189, beyt 2.)

Dost ile yiyüp iç bāzār itme deyr-i ‘avām

Dost ile yiyüp itdi hāşlar bāzārını

(Yetīm Divanı, Gazel 205, beyt 6.)

Yukarıdaki beyitlerde altı çizili kelimeler tekrar edilerek “tekrrir” sanatı yapılmıştır.

15 - Telmih

- 1 Dāmen-i kūh-sāra düşdük şūriş-i Şīrīn ile
Bir yakadan baş çıkarduk Kūh-ken-i miskīn ile

Baña kūh-ı ğam havāle āña kūh-ı Bī-sūtūn

Bile gördük derdi Ferhād-ı belā āyīn ile

Seng-i hārālarla cūş idüp akan ırmağlar

Şāf-dil Ferhāda benzer Husrev-i pūr-kīn ile

Rahm-ı Pervīz olmadı Ferhād bī-dil hālūne

Taglar feryād eylerken dil-i sengīn ile

- 5 Şol şerār-ı tīşedendür tābiş-i söz YETİM
Kim anı Ferhād şaldı şūriş-i Şīrīn ile
(Yetīm Divanı, Gazel 176.)

Gazelin tamamında Ferhad ile Şirin hikayesine telmih vardır.

16 - Tenasüb

Şanma aşı-ı ʿanāsır-ı insān
Yel ü toprak u od ile şudur

(Yetīm Divanı, Gazel 53, beyt 2.)

Şair beytte anasır-ı erbaayı sıralayarak “tenasüb” sanatını yapmıştır.

Ğamun̄ yer dirilür bir hastayın bālīn-i miḥnetde
Buyurma ey ṭabībūm gel ölümlü hastaya perhīz

(Yetīm Divanı, Gazel 72, beyt 3.)

Beytte “hasta-tabib-perhiz”, “gam-mihnet”, “dirilmek-ölmek” kelime keime guruplarının birlikte kullanılmasıyla tenasüb sanatı yapılmıştır.

Ol sanem ḥatır-nişān itdükde ʿuşşākı rakīb
Küfri ezber okıyup mekrin hemān ezberlemiş

(Yetīm Divanı, Gazel 82, beyt 4.)

Mü'ezzin çağırıp Allāhu ekber dir mesācidde
Hudā yadı ile eyler deyirlerde derā cünbiş

(Yetīm Divanı, Gazel 85, beyt 5.)

Yukarıdaki beyitlerde de altı çizili kelimeler birbiriyle alakalı olarak kullanılmış, Tensüb sanatı yapılmıştır.

17 - Teşbih

Mevlevī gibi felek çarḥa girüp itdi semāʿ
Nāle-i nāy olalı hem-demi dervīşlerūn̄

(Yetīm Divanı, Gazel 113, beyt 3.)

Felek dönme özelliğinden dolayı, sema eden mevlevîlere benzetilmiş Teşbihin dört unsurunun söylenmesiyle “Teşbih-i mufassal” yapılmıştır.

Gördi ʿömrüm gibi kūteh zülfini
Bu hevādan urdı ser-terkīn kalem

(Yetīm Divanı, Gazel 134, beyt 2.)

Şair sevgilinin kısa zülfünü ömrüne benzeterek teşbihin bütün unsurlarını kullanmış ve “Teşbih-i mufassal” yapmıştır.

Gözün̄ ser-mest ü müjgānuñ olubdur ḥançer-i ser-tīz
ʿAceb mi kanımı dökse benüm ol ḡamze-i ḥūn-rīz

(Yetīm Divanı, Gazel 72, beyt 1.)

Göz-sarhoşa, müjgan-hançere, gamze-kan dökücüye benzetilmiş. Ancak “vech-i şebah” ve “edat-ı teşbih” söylenmeyerek “Teşbih-i Belig” yapılmıştır.

18 - Teşhis ve İntak

Rahm-ı Pervîz olmadı Ferhâd bî-dil hâlüne

Taglar feryâd eylerken dil-i sengîn ile

(Yetîm Divanı, Gazel 176, beyt 4.)

Bûlbûlün hâlini ger eylese izcân gonca

Zulm-i bî-dâdına olurdu peşîmân gonca

(Yetîm Divanı, Gazel 191, beyt 1.)

Dest-i ber-dest idüp çemende çenâr

Serv-i âzâd önünde hıdmet-kâr

(Yetîm Divanı, Mesnevî I, beyt 8.)

Hârdan ‘andellb idüp şekvâ

Gül kulak tutup eyledi ılgâ

(Yetîm Divanı, Mesnevî I, beyt 13.)

Yukarıdaki beyitlerde altı çizili olan ve kişilikten yoksun varlıklara insana ait özelliklerin atfedilmesiyle “Teşhis ve İntak” sanatı yapılmıştır.

19 - Tevriye

Çıkşa tutunacak depesinden ‘acep degül

Bir kâkül-i siyâhuñ ucından yanar şemc

(Yetîm Divanı, Gazel 96, beyt 3.)

Beytte “uç” hem bir şeyin bitim noktası, ki burada söz konusu olan kaküldür, hem de sebep olarak yani siyah kakülün sebebiyle (onun yüzünden) anlamlarında kullanılarak tevriye yapılmıştır.

Ey nûr-ı başar saña fedâ iki göz olsun

Tek hâk-i reh-i küyün ile çehre toz olsun

(Yetîm Divanı, Gazel 158, beyt 1.)

“Tek” kelimesi 1. gibi 2. yalnızca anlamlarında “tevriye”li kullanılmıştır.

Baş üzre çıkdı hürmet ile eyledi yerin

‘Aşr içre mey gibi geh anı ayağa saldılar

(Yetîm Divanı, Gazel 63, beyt 3.)

“Ayağ” 1. kadeh, 2. bir organ (ayağa salmak: kötü duruma düşmek) anlamlarıyla Tevriyeli kullanılmıştır.

20 - Tezat

Kesrete düşse gönül küşe-i vahdet var iken

Eyle taḥṣīl-i ma‘ārif yūri fırsat var iken

(Yetīm Divanı, Gazel 153, beyt 1.)

Defter-i ehl-i fenāda nāmı şebt olmak gerek

Halk içinde her kim oldu medḥ ile zemmden ḥalās

(Yetīm Divanı, Gazel 89, beyt 2.)

Gör tecellīyi Cemāli çü YETİMİ imrūz

Zāhidūn dimekle va‘de-i ferdāsına yuf

(Yetīm Divanı, Gazel 102, beyt 6.)

İnişin endīşe it bālāluğunda ‘ālemūn

Kim nişbin arturur her kim firāza meyl ider

(Yetīm Divanı, Gazel 51, beyt 4.)

Beytlerde altı çizili birbirine zıt kavramlar bir arada kullanılarak “Tezat” sanatı yapılmıştır.

S O N U Ç

“Yetîmî’nin Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Yetîmî Divanı’nın Tenkidli Metni” adlı bu çalışmamızla ulaştığımız bilgileri şu şekilde özetleyebiliriz:

1 - Yetîmî’nin hayatını etraflı şekilde ele alan bir çalışmanın bu zamana kadar yapılmadığı görülmüş, bu sebeble eski-yeni bütün kaynaklar taranarak hayat hikayesiyle ilgili bilgiler ortaya konulmuştur.

2 - Şairin şiirlerinin büyük bir çoğunluğu tasavvufu terennüm eder. Bu şiirleri incelediğimizde Yetîmî’nin güzel şiir yazmak gibi bir endişesi olmadığını, fikirlerini beyan etmekte kalemni bir araç olarak kullandığını gördük.

3 - Tasavvufu tanımasına vesile olan şeyhi Karamanlı Cemaleddin İshak’ın ismini diğer divan şairlerinde alışık olmadığımız bir üslupla, pek çok gazeline mahlasıyla birlikte, sanki ikinci bir mahlas gibi, kullanmıştır.

4 - Yetîmî’nin edebî kişiliğinin en ilgi çekici tarafı onun gemici terimlerini kullanmasıdır. Bu özellik XVI. yüzyılda diğer bir çok şair arasında da moda haline gelmiş ve bu kullanımın başlangıcı olarak da Agehî gösterilmiştir. Oysa yaptığımız araştırma neticesinde Yetîmî’nin Agehî’den 15-20 yıl kadar önce, tezkirelerde “bî-bedel” diye tavsif edilen Kıta-i Derya’yı yazdığını gördük. Üstelik Agehî kasidesinde bu terimler lirik bir anlatıma araç olmuştur. Yetîmî ise sefere katılmış bir denizci olarak gemici terimlerini daha realist bir biçimde kullanmıştır.

5 - Yetîmî Divanı mürettep bir divan değildir. Özellikle divanda tevhid olmaması ilgi çekicidir. Kaside nazım şekliyle yazılması gelenek olan na’t ve münacat ise gazel tarzında yazılmıştır.

6 - Şairin divanındaki tek kaside inayetini gördüğü Seyyid Ali Çelebi’ye medhiyedir. Padişah’tan ya da devrin ileri gelenlerinden yardım istemek maksadıyla kaside yazmamıştır. Ancak bu maksadını kaside ~~bu~~ yollu bir mesnevî ile dile getirerek Kanunî’ye sunmuştur. Burada Yetîmî’nin kaside yazmakta kendine pek güvenemediği kanaatine varabiliriz. Her beytin ayrı kafiyelenmesi sebebiyle, kasideye göre yazma kolaylığı olan mesnevî’yi tercih etmiştir.

7 - Yetîmî’ye bir gazel şairidir demek yanlış olmaz. Zira alfabenin bütün harflerine gazel yazmıştır. Divanının çoğunluğunu bu nazım şekli teşkil eder. Toplam 220 gazeli mevcuttur.

8 - Divan Edebiyatı geleneğinde dört beyitli gazel çok az görülür. Yetîmî’nin bu şekilde yazdığı 4 gazeli vardır.

9 - XVI. yüzyılın süslü ve ağdalı diline rağmen Yetîmî çok açık bir Türkçe ile yazmıştır. Bu özelliği ile şairi yine XVI. yüzyılda ortaya çıkan “Türkî-i Basit” akımı temsilcileri arasında görmek mümkündür.

10 - Sade Türkçesinin yanında atasözleri, deyimler, dinî-tasavvufî terimler şiirine malzeme olmuş üslubunun teşekkülüne yardımcı birer unsur haline gelmiştir.

11 - Yetîmî Divanı’nda redifli kafiyeyi tercih etmiştir. Kafiyeyi meydana getiren kelimeler ise Farsça ve Arapçadır. Türkçe kelimeleri daha çok rediflerde kullanmıştır.

12 - Şair divanında toplam 14 aruz kalıbı kullanmıştır. Fakat aruzu kullanmada bazı yönlerden başarılı değildir. Bilindiği gibi imāle kısa hecenin uzun okunması hadisesidir ve şiirimizde Türkçe kelimelerde bu kusur bir anlamda meşru kılınmıştır. Ancak Farsça ve Arapça kelimelerde imale yapmak iyi bir şairlik alameti sayılmamaktadır. Şairin divanında bu hataya düştüğünü görüyoruz.

13 - Divanın Tenkidli metni kurulmadan önce Türkiye ve dünyanın belli başlı merkezlerindeki el yazmalarına ait kataloglar taranmış ve bunun neticesinde iki nüsha bulunmuş; metin bu iki nüshayla kurulmuştur. Mevcut nüshalardan hiç birisi müellif hattıyla değildir. İki nüsha arasında çok az farklılık vardır. Sadece M. Nüshasının istinsah kaydı mevcuttur. Bu da şairin ölümünden 41 yıl sonra istinsah edilmiştir.

14 - Sonuç olarak bu çalışma ile Yetîmî'nin hayatı, eserleri ve edebî kişiliğini ortaya koymaya çalıştık. Böylece çalışmamızın bu şahsiyeti unutulmaktan kurtararak ileride yapılacak daha kapsamlı araştırmalara basamak teşkil edeceği inancını taşımaktayız.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

AHDİ, *Gül-şen-i Şu'arā*, Süleymaniye Kütüphanesi, Halef Efendi Bölümü, No. 107.

AKKUŞ, Metin, vd., *Büyük Türk Klasikleri*, "XVI. yüzyıl Divan Nazmı", İstanbul, Ötüken - Söğüt Yay., 1986, C. III.

ARI, İsmail, *Yetim Divanı 1 - 32. yapraklar*. Çevriyazı (Lisans Tezi), Erzurum, 1977

AYAN, Hüseyin, *Nesimî Divanı*, Ankara, Akçağ Yay., 1990.

BANARLI, Nihad Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, Millî Eğitim Bas., 1971, C. I.

BAYRAKTUTAN, Lütfi, Fatin Davud Efendi, *Hâtimetü'l-Eşâr*, Açıklamalı İsimler - Eserler İndeksi, Doktora ön çalışması, Erzurum, Atatürk Üniversitesi, 1979.

ÇELEBİOĞLU, Âmil, *Kanunî Sultan Süleyman Devri Türk Edebiyatı*, İstanbul, Millî Eğitim Bas., 1994.

_____, "Eski Türk Edebiyatında Gemiyle İlgili Şiirler ve Bazı Hususiyetler" Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi 13 - 17 Ekim 1986, Samsun, 1988, s.17 - 46.

EMECEN, Feridun, *"Osmanlı Siyasî Tarihi - Kuruluştan Küçük Kaynarca" Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, İstanbul, İslam, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, 1994, C. I.

HAMMER, Joseph Von (Çev. Mehmed Ata), *Osmanlı Tarihi*, İstanbul, M.E.B. Bas., 1990, C. I.

İPEKTEN, Haluk, vd., *Büyük Türk Klasikleri*, "XVI. Yüzyıl Divan Nazmı", İstanbul, Ötüken - Söğüt Yay., 1986, C. III.

_____, *Bakî, Hayatı, Edebî kişiliği ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları*, Erzurum, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Yay., 1990.

_____, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri*, Ankara, Birlik Yay., 1985.

_____, vd., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988.

_____, İSEN, Mustafa, (Bkz. İPEKTEN, Haluk, TOPARLI, Recib, OKÇU, Naci ve KARABEY, Turgut ile) *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988.

_____, vd., *Büyük Türk Klasikleri*, "XVI. yüzyıl Divan Nazmı", İstanbul, Ötüken - Söğüt Yay., 1986, C. III.

İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1965.

KAFAZADE FA'İZİ, *Zübdetü'l-Eş'ar*, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Bölümü, No. 2726.

KARABEY, Turgut, vd., *Büyük Türk Klasikleri*, "XVI. Yüzyıl Divan Nazmı", İstanbul, Ötüken - Söğüt Yay., 1986, C. III.

_____, (Bkz. İPEKTEN, Haluk, TOPARLI, Receb, OKÇU, Naci ve İSEN, Mustafa ile) *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988.

KAYA, Mehmet, *Yetim Divanı* 33 - 64. yapraklar. Çevriyazı (Lisans Tezi), Erzurum, 1978.

KINALIZADE Hasan Çelebi, *Kınalızade Tezkiresi*, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Bölümü, No. 4251.

KÖSOĞLU, Nevzat, *Büyük Türk Klasikleri*, "XVI. Yüzyıl Tarih", İstanbul, Ötüken - Söğüt Yay., 1986, C. III.

LATİFİ, *Tezkire-i Latif*, İstanbul, İkdam Matbaası, 1314.

LEVEND, Agah Sırrı, *Gazavatnameler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavatnamesi*, Ankara, T.T.K. Bas., 1956.

MAZIOĞLU, Hasibe, *Fuzul ve Türkçe Divanından Seçeler*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Bas., 1992.

MEHMED ŞÜREYYA, *Sicill-i Osmanî yahut Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye*, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1357, C. II.

OKÇU, Naci, (Bkz. İPEKTEN, Haluk, TOPARLI, Receb, İSEN, Mustafa ve KARABEY, Turgut ile) *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988.

OWENS, G. M. Meredith, *Meşâ'irü's-Su'arâ or Tezkere of 'Aşık Çelebi*, Londra, 1971.

PEKOLCAY, Necla, *İslamî Türk Edebiyatı*, İstanbul, 1994.

RİYAZİ, *Riyâzü's-Su'arâ*, Topkapı Sarayı Müzesi, T.Y. H. 127b.

SEHİ Bey, *Heşt Be-Hişt*, İstanbul Üniversitesi T.Y. No: 2540.

SOYSAL, M. Orhan, *Edebî Sanatler ve Tanınması*, İstanbul, Alemdar Matbaası 1987.

TİETZE, Andreas, "XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili; Nigârî, Kâtibî, Yetim" 60. Doğum Yılı Münasebetiyle Fuad Köprülü Armağanı, İstanbul, D.T.C.F. , 1953, s.501 - 522.

_____, "XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili; Âgehî Kasidesi ve Tahmisleri", *Türkiyat Mecmuası*, İstanbul, 1951, C. IX, s. 114 -116.

_____, XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili; Âgehî Kasidesine Nazireler, 60. Doğum Yılı Münasebetiyle Zeki Velidî Togan'a Armağan, İstanbul, 1950-55, s.451 - 467.

TOPARLI, Receb, (Bkz. İPEKTEN, Haluk, İSEN, Mustafa, OKÇU, Naci ve KARABEY, Turgut ile) *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988.

Türk Dili Ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler / İsimler / Eserler / Terimler- 7, İstanbul, Dergah Yay. 1981, C. 4.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara, T.T.K. Yay., 1988, C. II.

_____, Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı, Ankara, T.T.K. Bas., 1984.

YILMAZ, Mehmet, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1992.

ZEKERİYYAZADE (Haz. Orhan Şaik Gökyay), *Ferah Cerbe Savaşı*, İstanbul, 1975.

II.KISIM

A - TENKİDLİ METNİN KURULUŞUNDA KARŞILAŞTIRILAN NÜSHALAR

1. M. Nüshası: Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Bölümü No: 3298.

Bu nüshada 1 kaside, 4 tarih, 3 terki-i bend, 1 terci-i bend, 2 murabba, 220 gazel, 31 kıta, 1 nazım, 2 matla, 4 mesnevî vardır.

İlk beyt:

چون حبيبم بعرب شمره اسلام افتاد
شور و آشوب و غم و فتنه باعجام افتاد

Son beyt:

بنای قدرت افکند این طرح و کفت تاریخ
این مسجد عبات بادا مقام محمود

Bu nüshanın müstensihisi belli değil.

İstinsah tarihi: Şevval / 100 / M. 1593.

İstinsah kaydı şu şekildedir: شوال احدي والف مہرالمجرت النبوية

تمت بحون الله في أوائل

42 yaprak 265 x 130 - 210 x 74 ölçülerinde. Her sahifede ortalama 19 satır vardır. Kağıt abadî, yıldızlı ve tezhipli yazısı talik, cilt arkası meşin üstü kırmızı bez kaplıdır.

180 yapraktan ibaret olan divanın yer aldığı mecmuanın baş tarafında kitaplık mührü basılıdır ve:

1.	-	40.	yaprakları	metinde	Nizamî
1.	-	40.	yaprakları	haşiye	Şeyhî
41.	-	60.	yaprakları	metinde	Hilalî
41.	-	115.	yaprakları	haşiye	Lealî
61.	-	115.	yaprakları	metinde	Yetimî
115.	-	145.	yaprakları	haşiye	Fakihî
121.	-	146.	yaprakları	metinde	Çakerî
145.	-	185.	yaprakları	haşiye ve metinde	Bakî divanları vardır.

2. S.Nüshası: Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kütüphanesi No: 18949.

Bu nüshada 1 kaside, 4 tarih, 2 terki-i bend, 1 terci-i bend, 3 murabba, 213 gazel, 28 kıta, 2 matla, 3 mesnevî vardır.

İlk beyt:

Levh-ı dilde nice bir nakş-ı vakār eyleyelüm
Ser ü sāmānı koyup ʿışk ile kār eyleyelüm

Son beyt:

Her ki dir bu duʿā içün āmīn
Hātır-ı ğamdan ola emīn

Sert mukavva ciltli ve ebru desenli, cilt sırtı vişne çürüğü renginde. müstensih ismi, istinsah tarihi ve istinsah kaydı yok, 65 yaprak. Filigranlı boyuna çizgili kağıt. Cetvel mavi kırmızı, başlıklar kırmızı yazılmıştır.

B - TENKİDLİ METNİN KURULMASINDA GÖZETİLEN ESASLAR

Bu çalışmanın istinad ettiği Yetîmî Divanı metnini kurmadan önce, Türkiye ve dünyanın belli başlı merkezlerindeki el yazmalarına ait kataloglar incelenmiştir. Araştırmalar neticesi iki nüsha bulunabilmiş ve tenkidli metnin bu iki nüshadan hareketle kurulmuştur.

1 - Tenkidli metin hazırlanırken, elimizde, müellif hattıyla yazılmış veya bizzat müellifin asıl nüshayı gördüğüne kanaat getirdiğimiz. bir nüsha olmadığından, mevcut iki nüshadan herhangi birini esas alma imkanımız olmamıştır. Dolayısıyla her iki nüsha da değerlendirilmiş, uygun görülen yerlerde kelime ve tamlamalar metne dahil edilip eksiklikler tamamlanarak diğerleri dipnotta belirtilmek suretiyle metin kurulmaya çalışılmıştır.

2 - Divandaki manzumelerin sıralamasında iki nüshaya da uyulmamıştır. Zira her ikisinde de şiirlerin sıralamasında karışıklıklar vardır. Dolayısıyla bu durum düzeltilerek şiirler ait oldukları yerlere koyulmuştur. Şu halde şiirler, kasideler, tarihler, terkeb-i bendler, terci-i bend, murabbalar, gazeller, kıtalar, nazm, matlalar, mesnevîler şeklinde sıralanmıştır.

3 - Bütün şiirlerin yerleri mevcut oldukları nüshaların rumuzları ve başlama yaprakları belirtilerek şiirin sonuna yazılmıştır. Herhangi bir nüshada bulunmayan şiir sıra numarasının yanına * işareti konularak dipnotta belirtilmiştir.

4 - Beyitlerdeki sıra değişikliği belirtilmemiştir.

5 - Metne eklemeler () ile gösterilmiştir.

6 - Metinde geçen Arapça ibareler ve ayetlerden yapılan iktibaslar eski harflerle yazılmış, ayetlerin numaraları ait oldukları sureler ve mealleri dipnotta belirtilmiştir.

7 - Metindeki Farsça mazumeler değerlendirilmesi olduğu gibi metne dahil edilmiştir.

8 - Farsça türemiş isimleri ve sıfatları meydana getiren ekler çok yaygın olanlar hariç sonlarına getirildikleri kelimeye (-) işareti ile bağlanmıştır. kūh-sār, mey-kede, gam-gīn gibi.

9 - Āsmān, pādšāh, āftāb, āšnā vs. gibi dilimize yerleşmiş Farsça kelimeler, yaygın kullanılışlarına uygun olarak āsumān, pādīšāh, āfitāb, āšinā şeklinde yazılmıştır.

10 - Farsçadaki “vav-ı madde” ile yazılan kelimelerde bu harf “v” olarak gösterilmiştir. Hvāce, hvīş gibi.

11 - Tenkitli metin hazırlanırken eserin dil ve imla özelliklerine bağlı kalınmış, yazıldığı yılların imlası kullanılmıştır.

12 - Dipnotlar şu şekilde hazırlanmıştır:

a) Şiir başlıklarında nüshalar arası fark varsa veya herhangi bir nüshada başlık yoksa başlığın sonuna X işareti konarak farklılık dipnotta gösterilmiştir.

b) Her beyt için ayrı bir satırbaşı yapılarak satırbaşına beyt numarası yazılıp farklar gösterilerek her maddenin arasına (/) işareti konulmuştur.

c) Beyitlerin ilk kelimeleri ile özel isimlerin ilk harfleri büyük yazılmıştır.

d) Eksik olan unsurlar-başlık, beyit veya kelime (-) işareti ile belirtilmiştir.

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

Metin tesbitinde, tenkidli basımı yapılan ilmî eserlerde tatbik edilen transkripsiyon işaretleri kullanılmıştır.

1- Arap Alfabesinde bulunup yeni Latin Alfabesi'nde bulunmayan işaretler şu şekilde gösterilmiştir:

Hemze ve vasl hemzesi		'	e, i
Ş, ş	ث	Ṭ, ṭ	ط
Ḥ, ḥ	ح	Ẓ, ẓ	ظ
Ḫ, ḫ	خ	‘	ع
Ẓ, ẓ	ذ	Ġ, ġ	غ
Ṣ, ṣ	ص	Ḳ, ḳ	ق
Ḍ, ḍ - Ẓ, ẓ	ض	Ñ, ñ	ك

2- Arapça ve Farsça kelimelerdeki huruf-ı medd denilen harfler şu şekilde gösterilmiştir:

Ā, ā Ĩ Ū, ū , Ī, ī ع

YETİMİ DİVANI'NIN TENKİDLİ METNİ

K A S İ D E

Hasb-i Hāl

Fe'īlātūn / Fe'īlātūn / Fe'īlātūn / Fe'īlūn

- 1 Kavl ile itdi baña gerçi esāret kapudan
Līk fi'inde tamām itdi işābet kapudan

Müslimīn üzre nite hākim-i vakt olaydı
Olmasa 'aql ile ger ehl-i ferāset kapudan

Nāyib-i şāh-ı cihāndur ki ider şevketle
Pāye-i taht-ı hilāfetde niyābet kapudan

Şūret-i Hākda olan zümre-i butlāna bakup
Şulh ile eyledi ol demde 'ināyet kapudan
- 5 Müdde'ī cānibini eyledi teşnī tamām
Bende çün göricek cürm ü cināyet kapudan

Mūr-ı miskīne nazar şanki Süleymān itdi
Ben fakīre idicek rahm u himāyet kapudan

Hud'a vü hīlesin unuttı 'adū-yı rubāh
Anlara görinicek şīr-i kıyāmet kapudan

Kurt kōñşusını incitmez iken mümkün mi
Kōñşusın incide vü ide ihānet kapudan

Şol zamān içre ki Rodosa gāzā niyetine
Çıkdı tonanmayla itdi şalābet kapudan
- 10 Kal'a-i Rodosa vardıkda o dem paşaya
Dil olup göstericek niçe mahāret kapudan

Dil-i paşa aña reşk eyledüğinden dilini
Bahır semtin gözedüp ide sıyānet kapudan

Düşdi küffār içine dehşet ü heybet şöyle
Dīb-i Firengi ide şāyed diyü gāret kapudan

Âteş-i top u tüfek birle kılâ^c-ı küfre
Saldı aşüb u ğam u fitne vü âfet kapudan

Zulmet-i küfri götürdügi dilâ rüşendür
Degdi çün ne felege gün gibi rāyet kapudan

- 15 Ket-hudā beg ki o hulk-ı hasen ü tab^cı latîf
Fehm ider anda niçe fart-ı şecā^cat kapudan

Bu siyeh bahtı çeküp eyledi hem-rāh bile
Akdeniz yüzlerin itdükde seyāhat kapudan

Hem bile yakmışduñ dārını maşlūblaruñ
Ol gice yakmağa virdükde icāzet kapudan

Bu kadar hakk-ı hukūk ile dırġ ola dırġ
Bilüp ahvālümüz itmezse şefā^cat kapudan

Sākin-i zāviye(y)i miḥnet ü endūh u ğamı
Söyledüp itdüre ki hāli hikāyet kapudan

- 20 Ravza-i şeyhe muḳābil yapılan küşeciğün
Kapusu yok ki girem āh şikāyet kapudan

Cem^c olup cümle vilāyet açmaz iken umaruz
Feth-ı bāb idüp ide ‘arz-ı kerāmet kapudan

Aşiyānından uçan murg-ı ğarġbe yeridür
Bir tarġk ile eger itse delālet kapudan

Küşe n'olur iderin sakf-ı semāyı menzil
Sa^cy idüp itdüre ger kaṭ^c-ı mesāfet kapudan

Niçe āzāde-dil olup gezevüz rencide
Kādir iken niçün itmez bizi rāhat kapudan

- 25 Hāşe-li'llāh kim ola bir sözi iki bu dem
Māni^cün def^cine ger ide işāret kapudan

18 Bu kadar: yokdur S / ola: olma M.

24 āzāde-dil: āvezde-dil S.

Ey YETİM eylerdüm kendümi nā-yāb eger
Olsa idi sebab-i genc-i ferāğat kapudan

Hakk te‘ālā dilerin devletini ber-devlet
Eyleye bulmağla şadr-ı vezāret kapudan

M107b, S57b.

T Ā R Ī Ḥ L E R

I

Tārīḥ-ı Hān-kāh-ı Şeyḥ Maḥmūd Çelebî

جايي که سجده کامست بمر خواص آنجا
باحاضري ببايد طاعت بحق معبود

بناي قدرت افکند اين طرح و گفت تاريخ
اين مسجد عبات بادا مقام محمود

M115a, S59a.

II

Berāyî Vilâdet-i Hüseyin Bin Seydî 'Alî

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Fe'ûlün

- 1 Bi-ḥamdi'llāh yine ecrām-ı eflāk
Kılup ṭab'-ı 'anāşır birle el bir

Muḥaşşal bu ki pîr-i 'aql-ı fa'āl
Karışup māder-i dehr ile çün şîr

Bularuñ imtizâcından zuhûra
Getürdi bir civânı emr-i takdîr

Çü toğdı gün gibi burc-ı şerefden
O mäh-ı 'âlem-ārâ-yı cihân-gîr

- 5 Du'âyile didi her kişi târīḥ
Îlāhî kıl bu tıfl-ı tâze(y)i pîr

الامي قيل بو طفل تازه پير

H. 940 / M. 1533

M114b, S

III

Berāyī Vilādet Muḥammed
Bin Seydī 'Alī

Fe'īlātūn / Mefā'ilūn / Fe'ilūn

- 1 Sā'at-i ṣubḥ-ı 'İd-i ekberde
Çün saña virdi bir ḥalef Allāh

Faẓl-ı Hāḳdur bu maḳdemine anuñ
N'ola tārīḥ olursa Faẓl-ı ilāh

نوله تاريخ اولورسه فضلآله

H. 946 / M. 1539

M114b, S62b.

IV

Berāyī Kaşr-ı Seydī 'Alī Çelebī Ṭavvela'llāhu 'Ömrühū^x

اندرين دولت سرا اين شمنشين
كوته شامآله شد بازين و زيب

آنچنان كشته فرازيه اش
بر سركيوان ير و راه نشيب

بمر اين قصر فرح افزا يتيم
كفته ام تاريخ كاخ دلفريب

H. 947 / M. 1540

M114a, S61a.

^x Ṭavvela'llāhu 'Ömrühū: - M.

Γ Ε Ρ Κ Ι Β - Ι Β Ε Ν Δ Λ Ε Ρ

I

Mers̱iyye-i Veled-i Cemāl Efendi

I

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

- 1 Şūr u şerden gelünüz şıgıñalum Mevlāya
‘Ārif olup başumuz virmeyselüm ğavġāya

Keder-i mevc-i havādiş yerini sāhil idüp
Qalbümüz şāf kılop döndürelüm deryāya

Manşıbın manşıba vicāhını çāh añlayalum
Hazer üzre olalum bakmayalum dünyāya

Bir iki günlük olan ‘işreti rāyet koyalum
Cāvidān bezme bakup bakmayalum bu rāya

- 5 Niye geldük ne gerek soñumuzu fikr idelüm
‘Ākil olup bu ğünü kımayalum ferdāya

Çarh-ı hūn-hvāra bakup sa‘y-ı belġ eyleyelüm
Gel geçen ‘ömre te'essüfle dırġ eyleyelüm

II

- 1 Kimseye şahın-ı cihân olmadı çün cāy-ı tarāb
Kim ola kim ide bu kūşe-i ahzānı taleb

Ne kadar halk-ı cihân varsa cellād-ı kazā
Katl idüp karmadadur kara yere kanı hep

Ḳarañu olmaz idi rūz-ı seffid illā kim
Eg-nine mātem içün şaldı siyeh şālını şeb

Tābına doymaya küllī kûl ola kevn ü mekân
Zāhir olursa eger sūz-ı derūnum yā Rabb

- 5 Ma'nî-i hāşa eger kāfiye teng oldu velî
Dinle ne düşdi bu mersîye-i tercî'e sebep

Meyve-i bāğ-ı İrem Pîr Muhammed Çelebî
Şāh-ı Tübā-yı harem Pîr Muhammed Çelebî

1 şahın-ı cihân: şahın-ı çemen M.

III

- 1 Añladı bildi cihān olmadugın cāy-ı maḳarr
Mebde-i aşla rücū^c eyleyūben ḳıldı gūzer

Ḥazret-i pīri ḳodu ḥayret ile ḥasretde
‘Andellbine vedā^c itdi gidūp ol gūl-i ter

Ḳıymet ü ḳadr ile yā Rab bu nedendūr ki bu gūn
Ḳara topraḡa düşūp yata anuñ gibi gūher

Heft-ser ejder.ḳarḥuñ o da tatdı zehrin
Gōreyin ḳarḥı ola dōne dōne zīr ü zeber

- 5 Ṭāḳ-ı mīnāyı ‘aceb mi inīletse nāle
İñledūr kūhı dahı olmış iken ḳalbi ḥacer

Nice ādem ol kim aḡlamaya ḥasret ile
Cigerini kim ola daḡlamaya miḥnet ile

IV

- 1 Yıkıldı bād-ı ecel ol ʿarʿar-ı mevzūnı meded
Berg ü bārını bulup itdi taʿaddī bī-ḥadd

Bī-meded bilmedūn ağız açup yutdı mı ʿarż
Yā teraḥḥum idüben bağrına mı başdı laḥd

Mekteb-i tenden anı ḥvācesi āzād itdi
Ebcede çıkmasına muntazır iken eb ü cedd

Her seyāḥat ki ola niyyeti yine gelmekligedür
Ne seyāḥat ola bu yerini terk itdi ebed

- 5 Yerleri şīven ü nālišlerle ditredelüm
Gökleri inledelüm virmekle nāleye medd

Ḳanı ol ḥazret-i maḥdüm efendi-zāde
Ḳalkdı aradan idüp cümlemüzi üftāde

V

- 1 Çıkarup pîreheri Pîr Muhammed Çelebî
Geydi derdā kefeni Pîr Muhammed Çelebî

Gül gibi elden ele alunur iken hayfā
Düşdi toprağa ten-i Pîr Muhammed Çelebî

Şūh u şeng ile olup sığmaz iken dünyāya
Kabr itdi vaṭanı Pîr Muhammed Çelebî

Arayup bulmayıserdür dahı māderle peder
Görmek isterse seni Pîr Muhammed Çelebî

- 5 Hande eyler gibice cānını teslīm itdi
Ağladup merd ü zeni Pîr Muhammed Çelebî

Ağlasun mātem idüp halk-ı cihān bu hāle
Çıksun eflāke bu derd ile fiğān u nāle

3 şeng ile: şenglice M.

6 halk-ı cihān: cümle cihān M.

VI

- 1 Çok eser yazmışdı kâtib-i şun'un kalemî
Okunur idi cebînde sa'âdet rakamı

Muṣṭafâ halkını ohşardı temâmet halkı
İsevî mu'ciz idi 'âleme güftâr-ı femî

Hüsn ile Yûsuf olacağına şübhe yoğ idi
Degmiş olsa idi eger Mısr-ı hayâta 'ilmi

Nerm iderdi dil-i âhenleri Dāvūd-mişâl
Sûz ile başlasa elhân-ı ğarîb ü nağamı

- 5 Oldı nâzik bedeni hey meded Eyyûba karîn
Erte başlayacağıuz zahm u bādın elemin

Ey felek ğadruña bildün ki nihâyet yoğ imiş
Hasta olup düşene hîç ifâkat yoğ imiş

VII

- 1 Yâ ilâhî kılasın menzilini dâr-ı na‘îm
 Rûh-ı pâkini mu‘azzez idesün anda muķîm
- Emrûñ ile n'ola olursa yeri dâr-ı selâm
 Emrûñe lâ dimedi bir kezin ol tab‘-ı selîm
- Şol kibâra olınan hürmet ü ta‘zîmle bak
 Bakma gücçekligine olmuş idi şânı ‘azîm
- Bunda huddâm ile üns itmiş idi ol maḥdûm
 Anda rûhına idersen n'ola ervâhı nedîm
- 5 Hâzret-i Pîr Cemâlîye ola ecr-i cezîl
 Bâķîye ‘ömr-i tavîl ola budur vird-i YETÎM
- Hulle-i rahmetle cân u dili şâd olsun
 Kim du‘â eylerse rûhına âbâd olsun
- M106a, S56a.

II

Terkīb-i Bend^x

Fe‘ilātūn / Fe‘ilātūn / Fe‘ilūn

I

- 1 Ayagūñ toprağına ‘arz-ı fakır
Oldı çün hūn-ı cigerle tahrır

Gūş u hūş ile idersen ışğa
İdeyin ‘izz-i huzūra takırır

Bu ne hālet bu ne keyfiyyetdür
Dosta düşmene itdi te’sır

Bu ‘aceb vākı‘adur kim yārān
Cem‘ olup eyleyemezler ta‘bır

- 5 Gōñlümūñ sırça sarāyın yıķduñ
Gitdi olmaz bu harābe ta‘mır

Yā gibi egri olan yanūnda
Toğrı atıldı yabana çün tır

Nev-civānum kerem it incinme
Saña pīrānecedür pend-i hākır

Müntakim olma zebūn-keş olma
Bir işūnde yūri bī-heşş olma

^x Başlık M’de yok.
1 hūn: - M.

II

- 1 ‘Akl u idrāk ile şāhib-devlet
Olanuñ hāli degüldür nisbet

Belki cünbişde olur kūh-ı vaķar
Gāh perende-veş itmez hiffet

Gürbe-veş mūş-ı pellde şalmaz
Ṭab^c-ı kem ola ğazanfer şavlet

‘Acele eyler işinde şeytān
Adımı naķş olan itmez sür^cat

- 5 Devletüm dād u sited sen eyle
Dādsuzdur sited-i bī-devlet

Bize bir rezli havāle itme
Kavli düşünām ola fī^cli şirret

Nā-revā cünbişi fevt itmez
Çün maḥall bula esīr-i furşat

Düşmene eyleme ‘irḫā-yı ‘inān
Hīnk-i ṭab^ca vire tā ki heyecān

III

- 1 Düşmenüm pest degülmişse eger
Şeḅt olaydı şuḥūf-ı dehre neler

Sālik-i silk-i cevāhir olmaz
Terbiyetle hācer-i bed-gevher

Esb-i tazīden olur mı ma'ūd
Pāy-ı der-gil ola bir lāgar hār

Cāhilūn māl ile mağrūrluğı
Geçmedür şeb-pere şāhib-i şeh-per

- 5 Germ-i hūn ola mı hīç efsūrde
Nār-ı fī'lin ide mi hākister

Şāf-dil 'āleme cāhil baksa
Tīre-dil olması günden azher

Olur elbette maḥzūn hātır
Zişt-sūret ki ide mir'āta nazar

Neyleyeydi kara gōñüllü 'adū
Olmasa cev rūn elinden kaygu

4 şeb-pere: şeb yere S.

6 Tīre-dil: tīr-dil M.

IV

- 1 Cān u dilden beni bī-zār itdūñ
Mazhar-ı ta'ne-i aġyār itdūñ
- Hāṭır-ı düşmen içün rāh-ı ġama
Dostı kâfile-sālār itdūñ
- Ġayre meftūḥ iken ol bāb-ı kerem
Bize iġmāz ile dīvār itdūñ
- Veh ki vūs'atdeyken başumuza
'Ālem-i şeş-ciheti tār itdūñ
- 5 Bunca zulm ü sitem ü cevre dırġ
İ'tirāf itmedūñ ısrār itdūñ
- Ḥamdūli'llāh bañadur ġayre degül
Her ne kim itdūñ ü bisyār itdūñ
- Āhıra tavr-ı pesendīde bize
Nā-pesendīdece eṭvār itdūñ
- Ādemīlik bu degül kim idesün
Bizi ġavġāda koyup sen gidesün

V

- 1 Yüri ey cevri ü cefâsı çokça
Yüri ey derd ü belâsı çokça

Yüri şādflikle handān ol
Ġamda olsun bu bükāsı çokça

‘Aşıkun çok beni yād eylemedün
Yüri ey bî-ser ü pāsı çokça

Kahr u luṭfun görünür her yaña
Baḡsa bu havf u recāsı çokça

- 5 Sen şavāb egledüğün yerlerde
Görünür baña ḡaṭāsı çokça

Olmasa yār ile aḡyār olmaz
Şā‘irün ḡüsn ü edāsı çokça

Ḥātırı olsa şikeste olmaz
‘Aşıkun renc ü ‘anāsı çokça

Ġıll u ġışşdan be müberrā olıgör
Be bulanma yüri deryā olıgör

1 cevri: cevri M.

4 Kahr u: kahr - M.

VI

- 1 Şāf-dil ol melekîyyet demidür
Şeytanet eyleme yār ādemīdūr

Pertev-i mihr-i maḥabbetle gider
Ol bürüdet ki ʿadū balgamıdur

İlticā it o kerīmū'ş-şāna
Ki kerem ehlinūn ol ekremidür

Şāyed ola saña şefkatle diye
Yūri bast-ı ferāḥ eyle gamıdur

- 5 Sen de bir ʿāleme eyle pervāz
Rūḥ-ı Kudsūn diyeler hem-demidür

Qalma itdüklerine yārānuñ
Qo mükāfātı fenā ʿālemidür

Gönlüñi cām-ı muşaffā eyle
Yār çün bezm-i şafānuñ Cemidür

Qalma gel ʿālem-i āb u gilde
Kederi tā qoma cān u dilde

4 eyle: eyleme M.
7 Cemidür: demidür M.
8 Kederi: keder MS.

VII

- 1 Varmağa kûşe-i maḵṣûda yine
Muḫtaribdûr dil-i fersûde yine

Kûçe-i mey-kedelerde görsem
Dâmen-i zûhdi mey-âlûde yine

Şalsa eflâke zarîf âvâze
Düşse sūz-ı Hûseyin cûda yine

İnlese nây-ı Muhammed Kâsım
Güş tutsak dem-i Dāvû(d)a yine

- 5 Küçerî-zâde güreş tutmağla
Lerzeye varsaydı oda yine

Hokka-bâzı iderek Körce Memi
Virse cünbiş o kefi cûda yine

Gâh hışm u gehî nâz eyleyûrek
Olsa Benli Memi pehlûde yine

Be düşûndür gözûn aç ğafleti қо
Hvâbda beglige beñzer hep bu

1 dil: ol M.

2 zûhdi: zâhidi M.

VIII

- 1 Vakt nāzik sözümüz dūr u dırāz
Gehl̄ şl̄ven gehl̄ āvāze-i sāz

Gāh bl̄-bāk ü tarāb-nāk ü şegab
Gāh maḡlūb u ḡam u sūz u gūdāz

Varta yete hayālāta düşüp
Olur encām-ı maḡālüm āḡāz

Kūşe-i encümen nükte-şinās
Ola rüşen mi degül anda bu rāz

- 5 Tīr kim ḡayr-ı kanādile uçar
Olmadı lahm-ı şikāra enbāz

Bāz-ı şaydından olur behre-i tām
İtdi çün kendü per ile pervāz

Tāyir-i tab‘umuzun cā‘izesi
Buña maḡbūl ola bu nāz u niyāz

Evvel āhır sözümüz Haḡḡ velī
Mazhar-ı sırr-ı ‘alā Seyyīd ‘Alī

2 maḡlūb u: maḡlūb - M / sūz: sūr M.
7 ola: - M.
8 ‘alā: - S.

IX

- 1 Çün sefer-i sevk ola bahr u berrde
Hızr hem-rāhuñ ola her yerde

Hāfız u nāzıruñ olsun Allāh
Ceng ü āşüb olıcak yerlerde

Yağıcak top u tüfek çün bārān
Evliyā himmeti olsun perde

Venedik seyfleridür tedbır
Şimdi Andorya diyen ebterde

- 5 Anlanılmaz ki ola reftāra mecāl
Pāy-ı der-gil olan ol gūş-ı harda

Pādişāhum vār iken şevk-ı sefer
Yoluña cān virici çākerde

Rūzgārı mı degüldür bilmen
Yöni limāna nazar lengerde

Devlet ü izzetüñ ey şāh-ı kerīm
Ber-devām ol budur vird-i YETİM

M104a, S53a.

4 seyfleridür: sığleridür S.

5 gūş: loş M.

III

Terkīb-i Bend

Mefāʿlūn / Mefāʿlūn / Mefāʿlūn / Mefāʿlūn

I

- 1 Elinden per açup şāhuñ iki şāh-bāz-ı derende
Şikārı oldı cevelān-gehlerinde çarh-ı girdende

Sipihr-i nıl-gün şayd gülinūñ ser-nigūnıdur
Şalalıdan iki şāhini şeh ıklīm-bahşende

ʿUkāb-ı evc-i ʿizzet şaydına ol iki şeh-bāza
Olup minķār-ı mäh-ı nev-ceres hurşīd-i rahşende

Kara gözlü iki şeh-zādeye şāh-ı hümāyūn-baht
Niçe Şeh Sunkūrı kıldı gulām u çāker ü bende

- 5 Süleymān-ı haremnden ʿāleme ey hūdhūd-i müjde
Olursañ ol iki şāhuñ şerīf ismiyle perende

Biri Sultān Muhammed orduvān baht-ı Ser-hānī
Biri Sultān Selīm Efrāsiyāb-ı mülk-i Yunānī

1 derende: derdende M.

II

- 1 İki şeh-zâdeler iki dilâver pâdişâlardur
Cenâhında Ferîdûn ile Key-husrev gedâlardur

Mülûk-ı âl-i Selçuk ile Sāsânîlere nisbet
Çerâğ u çeşm-i ‘Osmânî delîl ü pî-şevâlârdur

Felek-sâ sāye-bānlar sāye-dār-ı şahn-ı glîdûr
Tınâb efvâh-ı ‘âlemden du‘âlardur senâlardur

Hezārân ‘İd ile sūr-ı sūrūr-efzâdan artuğdur
Cihānuñ şimdiki hâli ‘aceb zevk u şafâlardur

- 5 Nihâl-i tâze ile o iki serv-i qad-i mevzûn
‘Adâlet sebze-zârı içre pür-neşv ü nemâlardur

Meserret bâğına ol goncalar olsun gül-şâdı
Ser-efrâzân şahn-ı ‘âlem olsun qadd-i şimşâdı

III

- 1 İki pākīze gevherdür ki kāndan oldılar bīrūn
Ki mişlin görmemişdür şayraff-i çarh-ı mīnā-gūn

Hilāl-āsā rikābında şu‘ā-ı gevher-i nā-yāb
Cihānı kıldı nūrānī çū mihr-i çenber-i gerdūn

İki şeh itmez āsāyiş bir ıklīm içre gördiler
Hemān şāh-ı cihān-bāhşūn du‘āsına olup maḳrūn

Livā-yı nuşret āyātı çeküp ol iki şeh-zāde
O dem ceşş-i zafer-yāb ile tayy itdi niçe hāmūn

- 5 Bu kerr ü ferrle Ser-hānuYunān illeri mesrūr
Bu hāle pāy-ı taht ile kaṭı Rūm illeri maḳzūn

Sūrūr u hüzn ile mādām ola ‘ālemde bu telvīn
Şafāda ber-ḳarar olsun şeh-i evreng ü Ḳoştantīn

IV

- 1 Ol ādem-zādeleler iki perī-veş çün gürīz itdi
Vişāl-i müddetin nāzūk nişest itdi vü hīz itdi

İcāzet riştesine lafz-ı dürr-bār oldı çün peyvend
İki şeh-zāde hünkāruñ dü-çeşmin la‘l-rīz itdi

Berāyı adınşeh-zāde neffr ü tabl u kūs u zenc
Sarāy-ı ‘işret-engīzi maķām-ı rüste-hīz itdi

Çıkup şeh-zādeleler ‘izzet serīrine ‘adāletle
Edā itdi ne zulmi halka bu çarh-ı sitīz itdi

- 5 O nūr-ı dīdeleler nakş-ı dü-çeşm-i şāhda mevcūd
Gözinden hāşş u ‘āmmuñ līk dīdārı ‘azīz (itdi)

Müşerref-i ‘arz-ı dīdār ile Ser-hān illeri şimdi
Semā‘-ı bezm-i rūhānīde Yunānillere şimdi

V

- 1 Şu dem kim haberler irdi ser-ḥadd-i Ḥorāsāna
Tezelzül virdi ḥavf ile hirās Īrān u Tūrāna

Cemālūn kısmetin eyleyelden zümre-i a‘dā
Füsürde ḳaleb oldılar dönüp ol demde bī-cāna

‘Adem ser-ḥaddine ceşş-i ‘adüvv göçsün ki dünyānuñ
Ser-ā-ser rub‘-ı meskūnı şunıldı Āl-i ‘Oşmāna

Cihān bāğın gül-i bī-ḥār ister ol iki ḡonca
Bi-Ḥaḳḳın Ka‘be yer yokdur daḥı ḥār-ı muḡaylāna

- 5 Semend-i ‘adl ü inşāfı şāhīlin ‘āleme şaldı
Virüp arḳa iki şeh-zāde sultān-ı cihān-bāna

İki şem‘-i hūdādur şu‘lesinden cān u dil-i rüşen
Ziyā vü pertevinden her gönül bir Vādī-i Eymen

VI

- 1 Tegāfūl itmesūn şehler ri'āyāt-ı re'āyādan
 'Adāletdür ğaraż Sührāb u Efrīdūn u Dārādan

Melāz u melce'-i şehdür mesākīn-i belā-perver
 Cenāb-ı pādişāhı ihtirāz idüp belāyādan

Elinde cām-ı şahbāyı iderken 'ayş-ı şahrāyı
 Sikender himmet isterdi der-i ehl-i zevāyādan

Gedālar semtine şehler dil-i āgāh ile oldı
 Olaldan şah u dervīşe zuhūr Ādemle Havvādan

- 5 YETİMem şah-ı deryā-dil bihār-ı cūda ğarķ itdi
 Neheng-āsā 'aceb olmaz dem ursam ka'r-ı deryādan

Kef-i deryā-yı gevher-pāşla gūyā şeh-i şahān
 Şadefdür dürr-i şeh-vār ile pūr bir lūcce-i 'ummān

VII

- 1 Der-i devlet-penāhı rütbesi eflākden ʿālī
Sarāy-ı saḳfı cevelān-gāh-ı murğ ʿizz ü iḳbālī

Der-i divan-ı şāhīye ne nisbet ser-te-ser dünyā
Bu yetmiş iki millet pür-cihān bir kūşe-i ḥālī

Ber-ednā bendesi mālīk hezārān māl-ı Ḳārūna
Libās-ı fāḫir-i Sām u Siyāvuş atları şālī

Celāl u cāh ile der-bān-ı der-gāh-ı hümāyūnı
Geyāmürş u Nerīmān u Ḳubād u Hürmüz emşālī

- 5 Hudāyā şāh-ı devrānuñ şebi ḳadr ola rūz-ı ʿİd
Şafā vü zevḳ u ʿişretlerle geḳsün her meh ü sālī

Daḫı evlād u ensābı cihān ṭurduḳça vār olsun
Serīr-i ʿizzet üzre her birisi kām-kār olsun

M102b.

1 ʿālī: ʿālemi M.

5 rūz-ı: rūy-ı M.

TERCĪ^c - Ī BEND

Tercî-1 Bend^x*Mef'ulü / Fā'ilātü / Mefā'llü / Fā'ilün*

I

- 1 Yuhudan itdi 'ālemi idüp şitā şitāb
Sincābı gör ki girdi yine cism-i āfitāb

Hayli bürüdet ile esdi şavurdı dey
Yār u kelāmla çağurup didi bī-hicāb

Ağzını poyrāza açup efsürde-hāl olur
İtmez zahıre mūr gibi her iki iktisāb

Ağız birikdürüp didiler tanzla baña
İller evinde lahm yiyüp seyr olan gurāb

- 5 Kaşşāb önünce niçeye dek yügrüşüp senün
Kapuña gelmeye bir iki zebḥ içün devāb

Her kim tufeyl eyleye bir iki gūsfend
'Ālem anūn tufeyli olup ola ercūmend

^x Başlık M'de yok.
5 önünce: önünde M.

II

- 1 Lahm-ı kadīd içün tolanup bāmı karğalar
İtler kapuda ‘av‘av idüp üstühvān arar

Yirler etümi bir yanadan pisiler üşüp
Yok tutmağa ağızlarını pāre-i ciger

Gözi toyar şu üstüri olmış ‘Arab gibi
Beher zahīre her kim evinde bakar başar

Def‘i kolaydı geçmese ger artuğa yeñüm
Sabrı sihām-ı fakra iderdi gönül siper

- 5 Altı nefer kimesnelerün līk rızqına
Güşışdedür degül bilürin tākat-i beşer

Her kim tufeyl eyleye bir iki gūsfend
‘Alem anuñ tufeyli olup ola ercümend

III

- 1 Kūnc-i hamūl ü kūşe-i fakr u ribāt-ı şabr
Mihnet-serā vü kâh-ı belā vü melāz-ı cebr

Her millete koyup çıkarur fakr u fāka āh
Korkum budur ki eyleye İslām içinde kibr

Dirlik bu ise dirliğüme toymışum hemān
Şimden gerü bu cism ola kuvvet-kerem-i kabr

Bārān u raʿd şanmañuz ahvālūmi görüp
Zārlik ile girye ider her zamān ebr

- 5 Şayd-ı murāda pençe şalup ide mi şikār
Tercīʿ-ı penc-i YETİM olup pençe-i hizebr

Her kim tufeyl eyleye bir iki gūsfend
ʿĀlem anuñ tufeyli olup ola ercūmend

2 kibr: - M.
4 ebr: ebrū M.
5 Pençe-i: pençye S.
6 : - S.

IV

- 1 Hāl-i gürisne(y)i ne bilür sîr olan kişi
Şihhatde key semirdi şanur görse şişmişî

Ben nân-ı huşka eş yürür iken revā mıdur
Sen sükkeri muhallebiye urasın dişi

Kuvvetde eyledi kiminûn t̤ālî^c ın felek
Za^cİf üzre eyledi kiminûn çarh-ı kirişi

Sürâh-ı hâke mūr gibi dāne-çîn olup
Güşişdedür fakîr ü ganî erkek ü dişi

- 5 ‘Akl-ı ma‘āsa kâdir iken ey dırlğ u hayf
Bî-tüşe oldı beni İstānbulûn kışı

Her kim tufeyl eyleye bir iki gūsfend
‘Ālem anûn tufeyli olup ola ercūmend

2 sükkeri: sükker M / urasın: ursun M.
5b Vezin bozuk.
6 :- S.

V

- 1 Yā Rab bu fakr ile neye varur hikāyetüm
Eflāke çıksa yeri degül mi şikāyetüm

Demler idi ki feyż-resān-ı cihāndum
Şimdi su'āl eylemek oldu şınā^catum

Şubḥ u mesāda gitmez olupdur yüzümden āh
Cūd u sehā recāsına dest-i hacāletüm

Yüzi dilencinün qaradur torbası tolu
Bir yüzi qarayın n'ola pür-olsa ni^cmetüm

- 5 Bir reh-nişīn sā'ile döndi YETİM çün
Bir iki fülüs-i aḥmere degmez idi devletüm

Her kim tufeyl eyleye bir iki gūsfend
‘Alem anuñ tufeyli olup ola ercümend

M102a, S55a.

3 hacāletüm: hacāletüm M.
6 : - S.

MURABBĀ' LAR

I
Murabba^c

Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilātün / Fe'ilün

I
Levh-ı dilde nice bir naķş-ı vakār eyleyelüm
Ser ü sāmānı koyup 'ıķķ ile kār eyleyelüm
Ferd olup 'ālem-i tecrīde güzār eyleyelüm
Gel ķalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

II
Her ne kim hātıra olsa yuyalum āb gibi
Kāyinātı görelüm vākı'a-yı hvāb gibi
Şark u ğarbı gezelüm mihr-i cihān-tāb gibi
Gel ķalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

III
Cāme-i 'āriyeden bu ten-i hākīyi şoyup
'Ardan 'ārī olup nengle nāmūsı koyup
Baş açuķ yalın ayak kāfile-i 'ıķķa uyup
Gel ķalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

IV
Yine ālāyiş-i dehri yuyalum pāk olalum
Girelüm bir nemede 'āşık-ı bī-bāk olalum
Ehl-i diller yolına sürünelüm hāk olalum
Gel ķalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

V
Terk-i 'ādetle yine kendümüze pend idelüm
Resm ü āyīn-i cihānı nice pā-bend idelüm
'Azm-i Şirāz u Buhārā vü Semerkand idelüm
Gel ķalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

VI
Emr-i Hākķ irdi sefer eyledi çün pīr-i Cemāl
Rūmda saña karar oldu YETİM emr-i muhāl
'Araba ya 'Aceme eyleyelüm isti'cāl
Gel ķalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

S2a.

I
Murabba'

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün

I

Levh-ı dîlde nice bir naķş-ı vakār eyleyelüm
Ser ü sāmānı koyup 'ıřķ ile kār eyleyelüm
Ferd olup 'ālem-i tecrîde gūzār eyleyelüm
Gel kalendar olalum terk-i diyār eyleyelüm

II

Her ne kim hātıra olsa yuyalum āb gibi
Kāyinātı görelüm vāķı'a-yı hvāb gibi
Şark u ġarbı gezelüm mihr-i cihān-tāb gibi
Gel kalendar olalum terk-i diyār eyleyelüm

III

Cāme-i 'āriyeden bu ten-i hākîyi şoyup
'Ardan 'ārî olup nengle nāmūsı koyup
Baş açuk yalın ayak kāfile-i 'ıřķa uyup
Gel kalendar olalum terk-i diyār eyleyelüm

IV

Yine ālāyiş-i dehri yuyalum pāk olalum
Girelüm bir nemede 'aşık-ı bî-bāk olalum
Ehl-i diller yolına sürünelüm hāk olalum
Gel kalendar olalum terk-i diyār eyleyelüm

V

Terk-i 'ādetle yine kendümüze pend idelüm
Resm ü āyîn-i cihānı nice pā-bend idelüm
'Azm-i Şirāz u Buḡārā vü Semerḡand idelüm
Gel kalendar olalum terk-i diyār eyleyelüm

VI

Emr-i Hākķ irdi sefer eyledi çün plr-i Cemāl
Rūmda saña karar oldu YETİM emr-i muḡāl
'Araba ya 'Aceme eyleyelüm isti'cāl
Gel kalendar olalum terk-i diyār eyleyelüm

II

Murabba^x*Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlûn*

I

Gel deniz yüzlerini kâfire teng eyleyelüm
 Şayha-i top ile dem-beste vü deng eyleyelüm
 Allâh Allâh diyü gül-bāng ile ceng eyleyelüm
 Gel tonanmaya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm

II

Ceyş-i İslâm ile Sultân Süleymân karadan
 Baħr u berr fethine 'asker yüridi bir aradan
 Görelüm alnımıza her ne ki yazdı Yaradan
 Gel tonanmaya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm

III

Şâh-ı gâzî'nün olupdur çü gâzâ matlûbı
 Kâfire gönderelüm şâ'ikalarla topı
 Şalalum Malta ile Başkanaya âşûbı
 Gel tonanmaya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm

IV

Nehb ü gâretler ile Polyayı vîrân idelüm
 Geçüp andan öte İspanyâyı tâlân idelüm
 Ceneviz memleketin hâk ile yek-sân idelüm
 Gel tonanmaya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm

V

Allâh Allâh diyü engine tonanma şalalum
 Portakal memleketin Süddeye varup alalum
 Feth u nuşretler olup tabl-ı beşâret çalalum
 Gel tonanmaya gidüp 'azm-i Fireng eyleyelüm

VI

Kāfire gāret içün toğrulalı dümenler
 Gemiler forsa yüzer torıdadur yelkenler
 Yelteyüp birbirini cūş ile dir görenler
 Gel tonanmaya gidüp ʿazm-i Fireng eyleyelüm

VII

Nūh evin eyleyeli lutf-ı Hudā meskenümüz
 Rūzgār oldı muvāfık tolıdur yelkenümüz
 Ğāzīler bu yola cān ile tutup gerdenümüz
 Gel tonanmaya gidüp ʿazm-i Fireng eyleyelüm

VIII

Nūh tahtına binüp başumuza şāh olalum
 Hızr-ı himmetle teveccüh idüp āgāh olalum
 Hayr-ı dīn Beg gibi Ğāzī Bege hem-rāh olalum
 Gel tonanmaya gidüp ʿazm-i Fireng eyleyelüm

IX

Şeş-cihāta bu murabba^ʿ şalup āvāz-ı bülend
 Atdı nuşretler ile kal^ʿa-i Efrence kemend
 Ey YETİM ister iseñ olmağa bir şāh-ı levend
 Gel tonanmaya gidüp ʿazm-i Fireng eyleyelüm

M87b, S2a.

VI yüzer: yürür M.

VII gerdenümüz: gerdünümüz M.

III

Murabba^x*Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün*

I

Yüz urup gice gündüz yalvarurken yüce der-gāha
 Neşāt-ı sermedī ile irişdük ʿizzet ü cāha
 Yürekde dahı bir kûşe gerekmez āh ile vāha
 Ciger-kûşun yüzün gördük hezārān minnet Allāha

II

O demler gitdi āh ile dir idük gelmedi mektüb
 Seni araya almışdı belā vü miḥnet ü āşüb
 Gözün aydın münevver itdi çeşmün çehre-i matlūb
 Ciger-kûşun yüzün gördük hezārān minnet Allāha

III

Yel esdükçe gözin yaşı temevvüc eyleyüp dirdük
 ʿAceb deryāda aḥvāli nedür yā Rab ğamın yirdük
 Bi-ḥamdi'llāh ki dermāna irişdi ʿākıbet dirdük
 Ciger-kûşun yüzün gördük hezārān minnet Allāha

IV

Karañuluk gidüp geldi yerine rüşenālıklar
 Ğamı bīlgāne idüp itdi ʿişret āşinālıklar
 Kavuşduñ ḥasrete cümle düş oldı ol cüdālıklar
 Ciger-kûşun yüzün gördük hezārān minnet Allāha

X Başlık S'de yok.

III 2b yüzün gördük hezārān minnet Allāha: - M.

IV 2b : - M.

V

Selāmetle gelüp sıhhatde buldı cümle evlādın
 Huşūşā seyr idüp gördi Hüseynūñ kadd-i şimşādın
 Hudā tā haşra dek muhkem idüp yıkmaya bünyādın
 Ciger-kūşuñ yüzün gördük hezārān minnet Allāha

VI

Sa‘adetlerle ‘ömr-i nāzenīni ber-mezīd olsun
 Şeb ü rüz cihān-efrūzı dā‘im kadr ü ‘īd olsun
 Dem-i zevk u şafālarla gönülden ğam ba‘īd olsun
 Ciger-kūşuñ yüzün gördük hezārān minnet Allāha

VII

Yine her cānibe ‘ışk ile meşk ü merhabā geldi
 Dil-i maḥzūn-ı yārāna meserretle şafā geldi
 Ğam u endūhı bīgāne idük ol āşinā geldi
 Ciger-kūşuñ yüzün gördük hezārān minnet Allāha

VIII

Suḥandan ehl-i diller mecma‘-ı yine olup memlū
 Gehl şatranc u eş‘ār u gehl lāğ ile güft ü gū
 Neşāt irdi kudūmından tağıldı ğuşsa vū kayġu
 Ciger-kūşuñ yüzün gördük hezārān minnet Allāha

IX

Kulak tut bu YETİM-i müstemendūñ pendini ğuş it
 İrişdi ğam-gūsāruñ gönlüni şimden gerü hoş it
 Çü irdūñ dürr-i maksūda yūri deryā gibi cūş it
 Ciger-kūşuñ yüzün gördük hezārān minnet Allāha

M97b, S3a.

V 2b - M.

VI gönülden: gül den M / 2b: - M.

VII Dil-i maḥzūn: Dil-i maḥzūnı M / 2b: - M.

VIII ehl-i dil: ehli dil M / 2b: - M.

GAZELLER

1

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Nağme bünyād eylesün mızrāb-ı meclis sākıyā
Girye itsün cām-ı pür-hūn-āb-ı meclis sākıyā

Tīre-hālüz zūlf-i şeb-rengünle devr itsün meded
Āfitāb-ı şa'şā'a pür-tāb-ı meclis sākıyā

Cāmda 'aks-i ruḥuñ gördüm didüm şevḳ eyleyüp
Bir iken oldu iki meh-tāb-ı meclis sākıyā

Mest olmaz bādeden ḳanlar yudup bī-hūş olur
La'l-i nābuñ yādına aḥbāb-ı meclis sākıyā

- 5 Bu YETİM āvāre oldu ḡarḳa-i ümmīd ü bīm
Devr itsün zevraḳ-ı gird-āb-ı meclis sākıyā

M62a, S5a.

2 Tīre-hālüz: tīr ḥāküz M.

2

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Feʿülün

- 1 Gönül eyle livā-yı āhı peydā
Şeh-i ıklīm-i derd olduñ ne pervā

Cihānuñ ser-firāzı sen ki olduñ
Tarīk-ı ʿışk içinde bī-ser ü pā

Şehāne eyledüñ emrūñi cārī
Gedālık hükmüni idelden icrā

Çerisin şüretüñ keşr itmeyince
Saña feth olmadı ıklīm-i maʿnā

- 5 Per ü bāl-i tecerrüd açmayınca
Felek sakfına çıkmaduñ çü ʿİsā

Cemālī-veş YETİMİ eyledüñ çün
Gözünüñ yaşını mānend-i deryā

Olup ʿummān-ı eşk içinde ğavvāş
Maʿānī dūrlerini eyle peydā

M62a, S5b.

5 Per ü bāl-i tecerrüd: per ü bāl ü tecerrüd M.

3

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün

- 1 Çemende şanki âteşdür yanar yer yer gül-i hamrā
Duḡān-ı āh-ı bülbüldür ser-ā-ser servler gūyā

Şifā-yı cān iken ol leb buyurmaz ḡastaya emsem
Bilür tımār-ı bīmārı dimez ol ḡonca-leb ammā

İderdüm bir yaña çeşm-i siyāhı fitnessin ey dil
Belā olmasa bir yaña ṭurup ol kāmēt-i bālā

Eyā şāh-ı cihān kesmen ūmīd-i vaşluṃ cāndān
Elūnden tīḡ-i ḡūn-rīzūn inerse boynuma kaṭā

- 5 Tecellī nūrına ʿāşık bu gün müstaḡrak olmuşdur
Seni dīdār-ı Ḥaḡdan ḡor be zāhid vaʿde-i ferdā

Cemālī pertevin görmez YETİMİ dīde-i zāhid
Ziyā-yı şemsi mümkin mi göre ḡuffāş-ı nā-bīnā

M62b, S5b.

4

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Feʿülün

- 1 Cefā bünyād iderken yār derdā
‘Acāyib işledi ağyār derdā

Furāt u Dicle vü Ceyhün olupdur
Gözümnden cūş iden enhār derdā

Kanı uyhu ki rü'yāda cemālūñ
Göre bu dīde-i bī-dār derdā

Ṭağutdukça ruḥūnda bād zūlfūñ
Perākende olur eskār derdā

- 5 Dem-i Ferhād iken şanur bu ‘ālem
Kızardı lāleden kūh-sār derdā

Cemāl-i yāra ḥayrānsın YETİMİ
Yine fāş oldu bu esrār derdā

M63a, S6a.

5

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün

- 1 Dilā fikr-i bülend eyle ki dām u dānedür dünyā
Düşen āvāre(s)i olur kebūter-ḥānedür dünyā

Egerçi āşinā-şūret görünür İlk maʿnāda
Nazar itsen seni görmüş degül bİgānedür dünyā

Şarāb-ı pūr-neşātı şunmaña ger eylese peymān
İnanma ğam-fezā bir ser-nigūn peymānedür dünyā

Ke efkārı taʿattuş eyleme aḥbārdan gel geç
Ḥayālāt u serāb u bir kırı efsānedür dünyā

- 5 YETİM el çek nedür bu āb u gil taʿmīrine gūşış
Özün vİrāne kıl çün menzil-i vİrānedür dünyā

M62b, S6a.

4 serāb: şarāb M.

6

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

- 1 Vaşl içün şanma hemān sīm ü zer oynar cānā
Yoluña ‘āşık olan cān u ser oynar cānā

Niceler göz yumuban naqd-i dili oynatdı
Lîk cān naqdini ehl-i nazār oynar cānā

Mısr-ı hüsnünde dilāverlik idüp cān u gönül
Cündİ-i ‘ışkuñ ile gör neler oynar cānā

‘İşkı oyuncak iden zāhidi didüm göricek
Nār-ı sūzān ile ehl-i şakar oynar cānā

- 5 Raqş ider kendü terānına YETİM ol denlū
Dir görenler be bu kendü çalar oynar cānā

M63a, S6b.

2 oynatdı: unıtdı M.

3 oynar: idünür M.

7

Mef'ulü / Fā'ilātü / Mefā'ilü / Fā'ilün

- 1 Hızr-ı hüceste-pey olalı bedreka baña
Gelmez hücum-ı hâtıradan tefrika baña

Hayl ü haşemle geçmege bir şâh-râhdur
Maşşer gününde râh-ı pül-i mazlaka baña

Şıyt u şadâ-yı ışk ile pürdür kulağumuz
Zâhid 'aceb mi gelse sözün laqlaka baña

Çün hân-kâh u mey-kedeye kur'a eyledük
Düşdi o dâr-ı nedve saña mefseka baña

- 5 Mir'ât-ı mü'mîn oldı çü mü'mîn YETİM-i küll
Takvîm-i ahsene nazâr idüp baqa baña

M61b, S5a.

4 dâr-ı nedve: dâr endüh' M.

5 çü mü'mîn: çü men M.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Dimesün çāk-i gırlbānum gören şeydā baña
Perde ol Mecnūn kim ey dāmen-i şahrā baña

Olmaz idüm tācir-i deşt-i cünūn Mecnūn gibi
Ger seg-i Leylā pelāsı olmasa kālā baña

Yā Rab ol cevri dükenmez yār gönlin nerm kıl
Çekmeğe ol cevri āhenden yürek vir yā baña

Dostdan ayrılmazın düşmen olursa şad-mezār
Yari terk itmey 'adū olsa bütün dünyā baña

- 5 Gördi ben deryā-dilūn nazm-ı dürer-bārın YETİM
Dil uzatdı ter düşüp bu vūs'ile deryā baña

M62b, S6b.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Gül yüzüñsüz kara yaşlu görünür sünbül baña
Şiven-i mâtem gelür âvâze-i bülbül baña

Nâm ile dem-sâz olup feryâd ider her 'andelîb
Sînede her tâze dâğum olalı bir gül baña

Sâkıyâ meclisde benden güft ü gû gelmezdi hıç
Ger şurâhî çekmese boyun diyü kulkul baña

Ger şafâ-yı kûyûñı koyup varursam Ka'beye
Merve Hakkı virmeye hâr-ı muğaylân yol baña

- 5 Nazm meydânında ey tab'um semendî menzil al
Ehl-i dil tahşînidür bu yolda çün öñdül baña

Ey YETİM el-Hakk budur şaldum kilimüm şuya ben
Şarılaldan 'ışk ile bu kara eski cul baña

M63a, S7a.

1 âvâze: âvâre M.

4 yol: veyl M.

Münacāt^x

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün

- 1 Dili bİ-dār idüp her şeb duʿā ehlinden it yā Rabb
Dem-i şubḥ-ı vişālünle liḳā ehlinden it yā Rabb

Maḳām-ı emn ile mesrūr olanlar ḥurmeti ḥaḳḳı
Şiʿār-ı ḥavf ile cānum recā ehlinden it yā Rabb

Vücūdum varlığı menʿ-ı şafā eyler küdürtdür
Küdüretten ḥalāş idüp şafā ehlinden it yā Rabb

Eger ğamdur eger miḥnet ḳazādan çün ola nāzil
İrādet sevḳ idüp cāna rızā ehlinden it yā Rabb

- 5 Geyüp bir cāme-i fāḥir tekebbür ehli olmaḳdan
Zell ü münkesİr olmuş ʿabā ehlinden it yā Rabb

Ḍalālet yolların mesdūd idüp ehl-i hevādan çek
Şirāt-ı müstaḳīm üzre hüdā ehlinden it yā Rabb

Cemālün şevḳına döksün YETİMİ dīdeden ḥün-āb
Dil-i pür-derd ile her dem bükā ehlinden it yā Rabb

M63b, S7b.

x Başlık M'de yok.

1 bİ-dār: pindār M.

Mef'ulü / Fā'ilātü / Mefā'ilü / Fā'ilün

- 1 'Işkun yolunda guşsa vü gam baña zād olup
Girdüm 'adem vilāyetine nā-murād olup

Ahum hevā-yı 'ışk ile hāk olduğum görüp
Raks itdürür gubāruma bir gird-bād olup

Ġırbāl ile gubārum aranup bulunmaya
Demler ola ki istenevüz dilde yād olup

Ağlamasun mı derd ile mahzūn olup gönül
Gülmek naşlb olmadı 'ālemde şād olup

- 5 Endūh u guşsa dili şerh itmege YETİM
Mümkin degül yazılsa denizler midād olup

M63b, S7b.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 'Işķ ehli āh ider aġyār ile yārın görüp
Nitekim bñlbñl imilder verd ile ħārın görüp

Bāġda çekme ħazān ħavfın çñ şāh-ı mīve-dār
Serv-veş āzāde ol 'ālem çemen-zārın görüp

Görmez idi mey-kede şadrında kimse şūfiyi
'Ārif olsa ħān-ķāh küncinde esrārın görüp

Ser-būrehne 'ūriler semtini ta'yīb itmesün
Her fakīh-i medrese cūbbeyle destārın görüp

- 5 Şandı bir Ferhād gelmiş kendiden evvel Kūh-ken
Dehr-i dñnuñ cūylarla çāk-i kūh-sārın görüp

Şi'rini virdi YETİM ey dil ħarīdār olana
Şayrefīdūr 'arz-ı cevher itdi bāzārın görüp

M63b, S8a.

1 ehli: - M.

5 evvel Kūh-ken: ol gömlegin M.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Zāhid-i hayrān ile alışmadı rengi şarāb
Sākıyā meşhūrdur bu içemez neygi şarāb

Geldi 'işret demleri mey-hāneden şalmağ gerek
Na'ra-i mestān ile āvāze-i çengi şarāb

Seg rakıbi tünd ider mey-gūn lebūn keyfiyyeti
Şöyle kim ilkā ider küfr ehline cengi şarāb

Hāl-i Hindū la'l-i nābuñdan senūn pūr-fitnedür
Şūr u şerden hālī olmaz açsa bir zengi şarāb

- 5 Vardı jeng-i riyā āyİne-i dilde YETİM
Şaykal-ı keyfiyyet ile açdı ol jengi şarāb

M64a, S8b.

1 bu: - M.

4 Hāl: hāl M / zengi: rengi M.

Mefā‘lün / Mefā‘lün / Mefā‘lün / Mefā‘lün

- 1 Geçüp ‘izzet serlirinde mu‘azzezdür gedā-meşreb
Düşüp hāk-i mezelletde yatur her pādişā-meşreb

Vücūdum kāf-ı ‘uzletde çü ‘ankā eylemezdüm güm
Bu ‘izzet-hānede görsem eger bir āşinā-meşreb

Küşāde-rūy vü handān-leb şurāhī vü kadeh sāķī
Hum-ı mey-hāne-veş deyr-i cihānda hep şafā-meşreb

Sebūk-rūh olmağa sende liyāķat añlamaz zāhid
Girān-cān olmadan geķsen olursuñ bī-nevā-meşreb

- 5 Kerāmet sofrasın bezl it YETİM erbāb-ı hācāta
Seni çün Kanber itdi bir ‘Aliyy-i Murtażā-meşreb

M64a, S8b.

1 mu‘azzezdür: muķarrerdür M.

2 ‘izzet-hānede: ğurbet-hānede M.

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 'Aşık-ı bed-nām mest vü zāhid-i hodgām mest
Bāde-i 'ışk-ı ilāhī ile hāşş u 'āmm mest

Bezm-i Hakdan mest geldi mest gitdi ehl-i 'ışk
Bu ne bezm-i hāşşdur āgāz mest encām mest

Sīneye bir māh çekmiş leyl-i istiğrakda
Mihirden rāhşende sāgar kaldurup eyyām mest

Hūş-yār-ı vakt bī-hūş u ser ü pā nā-bedīd
Bāde-peymā ser-hoş ü hengāme-i hengām mest

- 5 Def-fütāde nāy dem-beste gūsiste-tār-ı çeng
Rīhte-bāde şikeste-şīşe dürd-āşām mest

Būlbūl-i pūr-gūy bī-hod servler hayrān u zār
Gonca-i sīr-āb teşne bāde-i gül-fām mest

Naẓm-ı mu'cizle YETİM itse n'ola mestānelik
Kalb-i mir'āt-ı şafāda feyz mest ilhām mest

M64b, S8a.

Mef'ulü / Fā'ilātü / Mefā'ilü / Fā'ilün

- 1 Ey gözyaşı öñüme düşüp pîşvâlık it
Ol dil-rübâ işigine gel reh-nümâlık it

Bu varlıg ile yâra varılmağ muhâldür
Terk eyle vârı dost yolunda gedâlık it

Serden hevâ-yı efseri servlik it gider
‘Âlem içinde başı açuğ pâdişâlık it

Zâhid hevâ-yı zühd ile olsun huzûrda
‘Âşık bela-yı ‘ışk ile sen mübtelâlık it

- 5 Ey pîr-i çarh kâldı taş altında elleri
Raḥm eyle bu YETİMün elin al atalık it

M64b, S8b.

Fe‘ilātūn / Fe‘ilātūn / Fe‘ilātūn / Fe‘ilūn

- 1 Kışsa-i gül-şeni gel murğ-ı hoş-elhāndan işit
Tālib-i hikmet isen hikmeti Lokmāndan işit

Vuşlat-ı künc dilā feth-ı tılısmāt iledür
Bu fütūhuñ dilini sākin-i vīrāndan işit

Cāndan al yürece gire bu dürr-i nā-yāb ele
Derd-i gavvāşı yūri ğarkā-i ‘ummāndan işit

Şubha dek sūz u güdāz üzre olan ser-bāzı
Bir ayāğ üzre yanan şem‘-ı şeb-istāndan işit

- 5 Zāhidā ‘ālem-i esrār ne keyfiyyet imiş
Bilmek istersen eger ‘āşık-ı hayrāndan işit

Bu meşeldür deliden uşlu haber ey ‘āķil
Reviş-i ‘ışkı yūri bī-ser ü sāmāndan işit

‘İşk etvārını takrīr idemez kaldı YETİM
Bāri tahrire gelen defter ü divandan işit

M64b, S9a.

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün

- 1 Bahār irdi kenār-ı āba gel cām-ı muşaffā tūt
Esās-ı ʿaqlı ber-bād it özün bir mest ü şeydā tūt

Hurūş eyyāmıdır cūş itdi şular çağlayup taşdı
Cünün hengāmıdır ʿākil қо şehri rāh-ı şahrā tūt

Nihāl-i serv-i āzādı kadd-i refār-ı cānān bil
ʿUyūn-ı nergis-i bāğı ser-ā-ser çeşm-i şehlā tūt

Saṇa naqş-ı kadem eclā vü rüşendür hemān ey cān
Gönül mīrāsını jeng-i havādişden mücellā tūt

- 5 Saṇa şaff-ı niʿāl olsun dir isen rüteb-i ʿalā
Yerün şaff-ı niʿāl-i nās idüp kendün ednā tūt

İdersün hazret-i hvāce ʿAbīdu'llāhdan istimdād
Yüz üzre sürünür āh Semerkānd u Buḥārā tūt

Rumūz-ı Meşnevī hakkı YETİM irşād istersen
Yüri Maḥmūd Efendiden tarīk-ı sırr-ı Monlā tūt

M65a, S9b.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Halka zülfün oldı kaygu a yigit
Zulm elin uzatdı gılsū a yigit

‘Aşıkı gördükçe olursun ğazūb
Olmağıl gel böyle bed-hū a yigit

Hançeründen mā didükçe olmaduk
Bir içim şuyundan oğlu a yigit

İtlerünle hem-sifāl olmak diler
Seg rakılbūn katı ulu a yigit

- 5 Pırlıkde oldı divanuñ YETİM
Eyledūn ol pıri uşlu a yigit

M65b, S9b.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Gerçi dir vîrāneye divane künc-i āfiyet
Olmadı divaneye vîrāne künc-i āfiyet

Dehr bir cāy-ı haṭar Cîrcise ḥar-gāh-ı ʿadem
Hîç mevcūd ola mı insāna künc-i āfiyet

Kîmyâdur yâ hû simurğ adı vardur kendü yok
Elsen-i nās üzre bir efsāne künc-i āfiyet

Nîk ü bed endîşeden ey mey-fürüş eyle ḥalāş
Tā ki ben meste ola mey-ḥāne künc-i āfiyet

- 5 Tāḳ-ı Mînādan YETİM eyle ḥazer bir kimseye
Olmadı bu pür-ḥalel kâşāne künc-i āfiyet

M65a, S10a.

فارسي

کبر و مؤمن همه در مذهب مایکسانست
زانکه هفتاد دور و ملت اثر رحمانست

مفتي مسئله آموز نداند سخسلم
رزم این نکته سنجیده از پنهانست

آدمي شوکه ملک رشک بر رجال ترا
مرکرا رشک ملایک بنور شیطانست

نکه جز قوت غمش حرص نماید صبري
در مقام حیوان دان و مگو انسانست

اندرین عرصه بروحشیت اسکندر جو
اگر آیین تواریخ دل در ویشانست

پاک کن ساخت میخانه بحاروب مژه
زانکه آن صحن صفا رکذر رندانست

ای جهانی چه نداکرد سخنامي یتیم
کر زمین نایفلا غلغله وافتانست

M65, S12a.

22

فارسي

بت فرماد نقش بيستونست
مداي تيشه صورت ارغنونست

بدور عشق ماحالات مجنون
مه بيموده اوضاع وچنونست

بگلگون جامه تاخوبان ديدم
بديده مردمانم غرق خونست

مقابل يارقيب تند خوكه
بود انكس كه از عشقت زيونست

بلندان كرزند طعنه غم نست
يتيمي غم مرا از طعن اونست

M64a.

Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlûn

- 1 Bûlbülûn nâlesine zâğ u zeğandur bâ'is
Dimezûz biz o gül-i şahñ-ı çemendür bâ'is

‘Aşıkı lücce-i bañr-ı gama pür-tâb iden
Ol iki turra ile çâh u zekandur bâ'is

Püte-i gamda zer-i hâliş iden ‘uşşâkı
Tâb-ı hicrân ile ol sîm-bedendür bâ'is

Olsa ol Hüsrev-i hûbân n'ola tedviye sebeb
Nazm-ı Firdevsîye evşâf-ı peşindür bâ'is

- 5 Tab'a bu sûz u güdâz ile nezâket be YETİM
Hüsrevûn nazmı ile şî'r-i hasendür bâ'is

M65b, S10a.

Mef'ulü / Fā'ilātü / Mefā'ilü / Fā'ilün

- 1 Bir bahre düşdi keştî-i dil yok kenāre hîç
Bir bād-bānı rāst degül rûzgāra hîç

Gelmez hisāba dilde olan guşsa vü gumūm
Emvāc-ı baħr-ı kulzūme olmaz şumāre hîç

Cebrî degül midür harekāt u sükūn-ı deħr
Bi'llāh vücūd virme şakın ihtiyāra hîç

Cāy-ı tebeddülāt iken ey dil bu rûzgār
Kimse umar mı bunda ola ber-karāre hîç

- 5 Seyr ü sülūk eyleyüp āsāyiş eyleme
Seyyāh-vār virme gönül bir diyāra hîç

Nerrād-ı çarh ile yūri bāzİden it hāzer
Virme nuķūd-ı vaķtūñi lu'b u kumāra hîç

Bu tūmturak-ı 'ālemi yek-sū idüp YETİM
Bir berg-i terre diledi bu kār-bāra hîç

M66a, S10a.

2 hisāba: hisāb S.
3 Cebrî: ħaberi M.
5 ü: - M.

25

Mefāʿilün / Mefāʿilün / Feʿülün

- 1 Gönül vahşet idüp gel nâsdan kaç
Hudâyile olup hannâsdan kaç

Gönül ilhâm-ı zebânı dilerseñ
Yüri igvâyile vesvâsdan kaç

Gönül âylne-i vech-i Hudâsın
Şafâ kesb eyle jeng ü pâsdan kaç

Beyâz-ı levh-ı dilden iste ʿilmi
Nuķûşı mahv idüp kırtâsdan kaç

- 5 Cemālî şoĥbeti besdür YETİMİ
Halâyık terkin ur iclâsdan kaç

M66a, S10b.

Mefāʿilün / Mefāʿilün / Mefāʿilün / Mefāʿilün

- 1 Tārīk-ı ʿışkı ey zāhid dilerseñ gel riyādan geç
Gider bu dalk-ı sālūsı libās-ı pārsādan geç

Ayak koyup reh-i ʿışka suʿāl-i intihā itsen
Cevāb-ı reh-revān budur başuñdan ibtidādan geç

Saṇa sen āşinā olmak hevāsı var ise sende
Yüri bī-hvīş ü bī-kes ol bu yād u āşinādan geç

O zāt-ı pāk ü bī-çūna mülākī olmağa ey dil
Murād-ı nefsi terk eyle hevā-yı māsivādan geç

- 5 Cemālī emrine çün kim YETİMİ imtişāl itdün
Suʿāl-i kıl u kālī қо dahı çün u çirādan geç

M66a, S10b.

2 reh-revān: reh-revā M.

3 ü: - M.

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Feʿülün

- 1 Ene'l-Haḳḳ çağırıp Mansūr-ı Hallāc
Melāḥat dārını idindi miʿrāc

Hevā-yı ʿışḳ-ı Haḳḳ ile virüp cān
Vücūdı mülkini itdürdi tārāc

Belā kūhı ve ḡam vādīleridür
Fenā yeliyile bu baḥr-ı mevvāc

Ṭarīḳ-ı ʿışḳda s̄ābit-ḳadem ol
Budur ey dil Cenāb-ı Haḳḳa minhāc

- 5 Cihān -ḡīr-i zamān olmak dilerseñ
Yūri olma Hudā ḡayrına muḥtāc

Ne baş ağrısıdur diyüp Cemālī
YETİMİye buyurdi terk-i ser-tāc

M66b, S11a.

Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlûn

- 1 Maḥzen-i 'ıṣṣa dilerseñ miftāḥ
Cān u dilden diyegör yā Fettāḥ

Zāhidā şulḥ u şalāḥ ister isen
Evvelā kendüñ eyle ıslāḥ

Eşk girdābına düşdiyse ne ğam
Aşinādur bu denizle mellāḥ

Kūyuñ itme rakıbe mesken
Mısr sultānı yaraşmaz fellāḥ

- 5 Ol lebi ğonca(y)ı medḥ eyleyemez
Ey YETİM olsa hezārān meddāḥ

M66b, S11a.

29

Fe'îlâtûn / Mefâ'îlûn / Fe'îlûn

- 1 Gözlerüm rûşenâsıdur ol ruh
Pâs-ı kalbüm cilâsıdur ol ruh

Hasta cânım şifâsıdur ol leb
Tîre gönîlüm ziyâsıdur ol ruh

Fitne ıklîmî şâhıdur ol hâl
Hüsn ili pâdişâsıdur ol ruh

Perde-pûş-ı haremîdür ol turre
Ka'be-i pür şafâsıdur ol ruh

- 5 Muşhaf-ı hüsne besmele ebrû
Sûre-i Ve'd-duhâsıdur ol ruh

Sidre kıddi hevâsı ile YETÎM
Seyrimûn mûntehâsıdur ol ruh

M66b, S11b.

Fāʿilātūn / Fāʿilātūn / Fāʿilātūn / Fāʿilūn

- 1 Zāhidūn vechin kerāmetdür ki itdi bāde sūrḥ
Bu ʿaceb olmaz sevādı itse ḥarḳ-ı ʿāde sūrḥ

Leblerūn şermendesı olup kızardı sāḳıyā
Yāḥud ol gül-gūn ruḥuñ ʿaksinden oldı bāde sūrḥ

Eşk-i ḥūnūn rumūz-ı ʿışḳı tefhīm eyledi
Nitekim itdi ifāde ehl-i istimdāde sūrḥ

Aşlı anuñ kim şaḳīdür saʿy ile olmaz saʿīd
Reng virmez esved olan rūy-ı māder-zāde sūrḥ

M67a, S12a.

فارسي

سرکوي ملامت راکه ميسازم مکان خود
 نکر دل را نسي آم هواي خانمان خود

ببزم خلقة محنت ندیدم باموایت کس
 چومن سرکشته مي رقصد بامانک فغان خود

مکن اي مردم دیده سرشکي پررحم پیدا
 که مردم رانسي بايد عيان را زنمان خود

چنان پرریزن اي مرغ مایون تنم امروز
 که فردا تاسر سدره بسازی آشیان خود

نمي بايد بطرز شعر نیکر کلفت وکو کردن
 که خواجه آن بود کالانماید ازرکان خود

سر اندازی بکن پای جمالي رایتیسی کر
 جوید از سرت کوي براي مولجان خود

M68a, S5a.

Fe‘ilātūn / Fe‘ilātūn / Fe‘ilātūn / Fe‘ilūn

- 1 Yāmlup yazsa baña yār-ı sitem-kār kâğıd
Bİ-vefâhklarını dirdi ser-â-ser kâğıd

Nā-nüvişte varakı okur iken halk-ı revān
Remz-i ‘uşşāk ile ma‘şūka kem eyler kâğıd

Vahy u bang per-i Cibrīl iken iller şandı
Oynayurak getürür baña kebüter kâğıd

Her dil-i sâdede neyler hatt-ı la‘lūn nakşı
Hatt-ı yâkūt revā mı yazıla her kâğıd

- 5 Sözümi defter-i divanda görüp merd-i lebīb
Didi bu sihr dūrür şaklaya ahker kâğıd

Yazup irsāl ideyin şāha gedālar hālın
Ola kim varup ide pāyesin efser kâğıd

Kâğıda bürdi yazup vaşf-ı leb-i yārı YETİM
Hıfz içün yāhud ider zarfını sūkker kâğıd

M67a, S12b.

1 yazsa: yaz S.

2 ma‘şūka: ma‘şukı S.

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 Vāridāt-ı ʿışka zāhid eyleme hıkd u hased
Hār u hāşāk olamaz mecrā-yı baħr-ı ʿışka sedd

Zümre-i bed-hvāh ile insānuñ üns eyleme
Ādemi eyler helāk olsa qarın diyü derd

Sūd-mend ol haddüñi bilgil ki munzammdur bu gün
Ṭavr-ı bī-endāzenüñ zımnında husrān-ı ebed

Merd iseñ ehl-i haseb ol itme daʿvā-yı neseb
Fikr-i ābād itmedin eyle ibā hem zıkr ü vecd

- 5 Ey YETĪMĪ hel şekakat kalbihĪ dir çün hadīs
Sū'-i zan bābın yapup bahş eyleme ez-nĭk ü bed

M67a, S12b.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 'Aşıkum ben mübtelā itmek hayātumdan ümīd
Ġarķa-i gird-āb-ı 'ışkum yok necātumdan ümīd

Ol kerem deryāsına varup mülākī olmadı
Dīdeden akıtduĝum Nīl ü Furātumdan ümīd

Yār-ı nāzik tab'ı āgāh itmedür ahvālūme
Nazm-ı dürr-bārumdaki remz ü nikātumdan ümīd

Ol büt-i Rūmı yazmakdur haṭāyı kāĝıd
Vasıṭī aklām ile çīnī devātumdan ümīd

- 5 Rūmdan dervīşini bir cezbeyile celbdür
Şeyḥ-ı ḥāk-i Pers u Pīr-i Herātumdan ümīd

Baĝruma taşlar başup dīdār içün bir secdedür
Zāhidā cennet degül şavm-ı vuslatumdan ümīd

Yār luṭfindan meger gūş eyleye nazmum YETİM
İtmezın ben bu muzahref türrehātumdan ümīd

M67b, S14a.

4 büt-i Rūmı: büt-i Rūmı

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 Pîr oldum olmadım ol nev-cevāndan nā-ümîd
Olmazın āhır-ı nefis rūḥ-ı revāndan nā-ümîd

Dîdeye 'aks-i ruḥından rūṣenā idüp ricā
El yuman olup bu çeşm-i ḥūn-feşāndan nā-ümîd

Reh-zen-i aḡyāra esb-i himmeti sürmekdedür
Olmayın bu yolda yar-ı hem-'ināndan nā-ümîd

Yār ben it cānluyı seng-i sitemden añmadı
Oldı ḡālib bu şikeste-üstühvāndan nā-ümîd

- 5 Vāyesinden ehl-i 'irfānuñ olur mı behre-mend
Olmayanlar manşıb-ı ehl-i cihāndan nā-ümîd

Dil-metā'-ı derdle girdi fenā bāzārına
Ġarra-i sūd olmadı o leb-i ziyāndan nā-ümîd

Gevher-i nā-yāb ile pūr- kuzüm-i ṭab'un YETİM
Eyleyüp ḡavf-ı neheng olma o kāndan nā-ümîd

M67b, S14b.

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 Ġāret-i cān u dil itdi bir kadi bālā levend
İtmedi bir cānibi bu nev^c ile yaǧmā levend

Ġamzesi tīǧını ser-tīz eyleyüp mest ü ġazūb
Görmedüm ol yār-ı merdüm-keş gibi şeydā levend

Yok raklbe meyli itmez 'āşık-ı dil-dādeye
Gelmedi anuñ gibi bir ehl-i istignā levend

Hāl ü haṭṭın fitneye yeltendirüp āşūb ider
Hüsn deryāsında ol bī-bāk ü bī-pervā levend

- 5 Pāy alup vaşlı metā^cından toyumluk itmege
Geh seker-dem gāh pūsı mü'mīn ü tersā levend

Bād-bān-ı 'ışk açup düşeydi bu deryālara
Hikmete bakmazdı olup bu 'Alī Sinā levend

Bu YETİMūñ gönli kapulı limānı olmağın
Girdi başup geçmedi ol meskeni deryā levend

M68a, S14b.

7 limānı: kemānı M / deryā: der S.

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 Geçdi ben divaneye bir turre-i şeb-gün bend
Oldı tār-ı gīsū-yı Leylī ile Mecnūn bend

Kanlu şular gibi yolum bağladı eşk-i revān
Eyledi ben nā-tüvānuñ yolını Ceyhūn bend

Genc-i sırrı her gedā ṭab^ca hvācem fāş eyleme
El kırarlar olmasa hemyānce-i altun bend

Ḳayd-ı efkār-ı ma'āşuñ bir keredür bir kere
Bu kerelerle olupdur nice Eflātūn bend

- 5 Pür-füsūn-ı şī'rlē şöyle muḳayyeddür YETİM
Eylemez bu nev^c ile ṭab^cın hezār efsūn bend

M68a, S15a.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Pāk revedlik itdi ol çāh-ı zenāhdānı melāz
Yūsuf-ı güm-geşte gūyā itdi zindānı melāz

Zülf-i şeb-rengün hayāli dilde kim yer eyledi
Künc-i erd bir mağribī şan itdi vīrānı melāz

Āteş-i ıışka yanup hākister oldum hey meded
Ey semender-vār idenler nār-ı sūzānı melāz

Ey gedālar sāyesinde hoş geçüp iden huzūr
Bu huzūra irmez iden zıll-ı sultānı melāz

- 5 Hāfız-ı Şīrāz ile dem-sāz u hem-hāl olmağa
Ey YETİM itmek gerek fehvā-yı Qur'ānı melāz

M68b, S13a.

2 Künc-i erd: künc-i arz M.

Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilūn

- 1 Cūylar cūş itdi şahrā vaqtidūr
Lāleler çıkdı temāşā vaqtidūr

Nālede her murg-ı hoş destān-serā
Bāğ u rāğ u verd-i hamrā vaqtidūr

‘Aşık-ı divane zencîrin sürūr
‘İşk-ı pūr-hoş ile sevdā vaqtidūr

Muntazırdur ‘aşık-ı nezzāreler
‘Arz-ı dīdār eyle cānā vaqtidūr

- 5 Ehl-i diller gūşdur ser-tā-be-pā
Söylesünler ‘ūd-ı şeş-tā vaqtidūr

Pā-bürehne keff-zenān abdāllar
Bāğa gelsün beng ü bafrā vaqtidūr

Varmağa üflān u hīzān her taraf
Ey YETİMİ bī-ser ü pā vaqtidūr

M68b, S13a.

2 rāğ u: rāğ - M.

7 Yetīmī: Yetīm S.

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün

- 1 Cünün vādîlerin gel gūşe gūşe cümle benden şor
Diyār-ı ʿaql-ı devr endîşi var kendin bilenden şor

Hurūş-ı Bî-Sütünü şorma gel Pervîz ü Husrevden
O şūr-engîz Şîrini şorarsañ Kūh-kenden şor

Ne bilsün mākiyān-ı hāne-perver zevk-ı pervāzı
O zevk-ı bir hümā-pervāz olan murğ-ı çemenden şor

Şehîd-i ʿışkūnum ey nev-bahārum şāhid istersēñ
Mezārum üzre bir yer lāle-i hūn-ı kefenden şor

- 5 Çerāğ-ı sūz-ı Husrevden uyandur ey YETİM ammā
Nezāket yolların gel zāde-i ṭabʿ-ı ḥasenden şor

M68b, S13b.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Salṭanat bîḥūde vaẓ'-ı tımturaķı suḥredür
Kerr ü ferr-i ḥaṣmeti tāķ u revāķı suḥredür

Tünd-bād-ı āh-ı mazlūma nazār Husrevlerün
Sāye-bān u ḥayme vū çetr ü veṣāķı suḥredür

Şehler ol 'āmiyyi eylerler nedīm-i ḥās kim
Güft ü gūyı pür-nifāķ olup vefāķı suḥredür

Merd isen ferd ol muķayyed olma ıtlaķ isteyüp
Ḳahbe dünyānuñ nikāḥı vū ṭalāķı suḥredür

- 5 Rūmdan geçmek YETİM olurdı ammā 'ālemün
Hind ü Sindi lağvdur Şām u 'Irāķı suḥredür

M69a, S13b.

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 Hāşe-li'llāh kim diyem dünyāya tenhā suhredür
 'Arif-i Hakk-bīne bu dünyā vü 'ukbā suhredür

Şeş cihātı terk idüp ey dil olunuz bī-cihāt
 Rāst u çep peş ü bes bu zīr ü bālā suhredür

Zıll-ı Hakk insān-ı kāmildür anuñdur saltanat
 Nākışum ger dimeyüm Sührāb u Dārā suhredür

'Akıbet olmaz ecel merzāsına ey dil devā
 Hāliyā 'ilm-i etibbā vü müdāvā suhredür

- 5 Nazm u neşr ile YETİM ahvāli arz itmeñ muhāl
 Bir zamāna kalmışuz eş'ār u inşā suhredür

M69a, S14a.

Müfte'îlün / Fā'îlün / Müfte'îlün / Fā'îlün

- 1 Zerrede rûşen nazar mihr-i dil-ārā görür
 Katrede şāfî gönül lücce-i deryā görür

Ehl-i şühūda yūri şorma bu eşyāyı sen
 Şey(i)l nice derk ider dīde ki Mevlā görür

Şūret-i keşret olup ma'nī-i vahdetle bir
 Zāhir ü bātında hep cümle(y)i yek-tā görür

Ehl-i 'abā kimdügin bilmedi bilmez gider
 Cehl ile ol bī-başar cübbe-i Monlā görür

- 5 Sofra-i hvān-ı Cemāl itdi YETİMİ meges
 Kāf-ı kanā'atde līk kendüyi 'anķā görür

M69b, S15a.

1 rûşen: rūsen M.

2 Ehl-i şühūda: ehl-i şehvetde M.

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 Çeşm-i deryā-bārdan kim eşk-i bî-pāyān aķar
Katreye baħr-ı muħlî şaymayup yeksān aķar

Cūylar şanmañ ħabāb ile düşüp her vādiye
Gözyaşıyla ġarka-i āvāre ser-gerdān aķar

Şöyle koyuldı gönül yağmasına ġāvgā-yı 'ışķ
Bir vilāyet almaġa şan leşker-i 'Osmānī aķar

Cism-i pür-dāġ ile kūyuñda şitābumdan benüm
Ĥayrete varup didiler ķulleden ķaplān aķar

- 5 Ehl-i 'irfānı akıt luţf u keremle kendüñe
Şāħ kim 'ādil ola mülkine bāzer-ġān aķar

Kāfir-i 'ışķ olmayınca zāhid-i şad-sāleye
Dimedi bir kimse yüzinden anuñ İmān aķar

Zulmet-i dildür YETİM İskendere hāyil olan
Çeşm-sār-ı cānda gör āb-ı ħayāt el-ān aķar

M69a, S15a.

45

Fe‘ilātūn / Fe‘ilātūn / Fe‘ilātūn / Fe‘ilūn

- 1 İhtiyār eylemiřüm pīr-i muġān pīr midūr
Felege mey-kedeyi viremezin yir midūr

Hāk-pāyından uman dīde-i müřtāk içün
Didi ol sīm-beden tālib-i iksīr midūr

Cān u dil kiřverini ħapladı zābt itdi tamām
‘İřka nice dimeyüm řāh-ı cihān-gīr midūr

Vālihin boynuma gel zūlf-i girih-gīrūñi řal
Ben cūnūn ehliyin ey dost o zencīr midūr

- 5 Zerd olan berg-i ħazān üzre kıızıllık be YETĪM
Eřk-i ħūn-āb ile ħehrede tahrīr midūr

M69b, S15b.

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün

- 1 ʿAcebdür halkuñ aḥvāli görüp Allāhı bilmezler
ʿUbūdiyyet makāmında olup ol şāhı bilmezler

Hudā devlet diler insāna zātına kılup mazhar
Dirîğ u ḥayf kim ol zāt-ı devlet-ḥvāhı bilmezler

Hevā-yı cāh idüp cāha düşerler cehlher el-ḥaḳḳ
Ne bātıl anlayışdur bu ki cāh u cāhı bilmezler

Keserler dil çıkarmazlar şaḳın hem-rāhdan ey dil
Ki ebnā-yı zamān ḳadr-i refīḳ-ı rāhı bilmezler

- 5 O denlū ḡaflet almışdur cihān ehlini ser-tā-ser
Baḳup ger görseler rūşen-i dil-āḡāhı bilmezler

Cemālī kimdūgin bi'llāh YETİMİ bilmedi ʿālem
Eger taʿrīf idüp dirsem daḡı va'llāhı bilmezler

M70a, S15b.

1 Allāhı: Allāh S / şāhı: şāh S.

3 el-ḥaḳḳ: ancak M.

47

Fe'îlâtûn / Mefâ'îlûn / Fe'îlûn

- 1 Ne kadar eşki anuñ ki vâfirdür
Cevher-i derd-i 'ışka kâdirdür

Tîre-diller önünce varmakdan
Ġarāzum bir şafā-yı hātırdur

Mey-kede yollarında egnimize
Dalk-ı rindi libās-ı fāhirdür

"سبقت رحمتي" dinlemişken
Dime bu mü'mîn ü o kâfirdür

- 5 Şadef-i kalbi bu Cemālînûñ
Seni eyler YETİMÎ ahırdur

M69b, S16a.

1a Vezin bozuk / Ne kadar: nakd M.

4 "Sebekat rahmeti ('alā ġazābī)": Rahmetim gazabımı geçdi. Hadis-i Şerif.

48

Fe‘ilātün / Mefā‘ilün / Fe‘ilün

- 1 Tekye-i ğamda dil ocağumdur
Dāğ-ı sīnem yanar çerāğumdur

Baṇa ḥalvetdür encümen olalı
Halk içi gūşe-i furāğumdur

Nāliš itsem ‘aceb mi bülbul-veş
Sīne-i pür-figār bāğumdur

Ġayre acı gelürse ğuşsa vü ğam
Devletünde ol bāl ü yağumdur

- 5 Gıtdüm ıklīm-i ‘ışka dek be YETİM
Şanma bu kār-geh turağumdur

M70a, S16a.

49

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Hvāce eyler bī-nevāyı sīm ü zer
Pādişāh eyler gedāyı sīm ü zer

Cul yerine bir nice gāv u hāra
Geydūrūr kāt kāt kabāyı sīm ü zer

Hisset ehlinden yañadur dā'imā
Sevmedi ehl-i saḥāyı sīm ü zer

"لا يظنى" كز ya itdūk ittikā
Şāhlar itsün 'aşāyı sīm ü zer

- 5 Bu YETİMe itdi dīdār-ı 'azīz
Ġayre arz idüp likāyı sīm ü zer

M70a, S16b.

4 "(El-kanā'atū) kenzün lā-yefnā": Kanaat tükenmez bir hazinedir. Hadis-i Şerif.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Bezm-i meyde nāle-i nāyı figānum şandılar
Cām-ı cur'a başı çeşm-i hūn-feşānum şandılar

Benzedüp feryāduma feryād-ı çengi ehl-i derd
Münhanī kâmetle cism-i nā-tüvānum şandılar

Maḥbesümdür cism-i lāgar itmege cānı ḥalāş
Pāye pāye üstühvānum nerdübānum şandılar

Üstühvānum eyleyelden ol kemān-ebrū nişān
Rāstī tīrini mağz-ı üstühvānum şandılar

- 5 BİR YETİMüm sīne-i pūr-süz u âteşnā-kede
Her siyeh dāğı benüm göynüklü nānum şandılar

M70b, S15b.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Kim ki vādī-i haḳīkatden mecāza meyl ider
Aña beñzer Ka'beye varur Hicāza meyl ider

 'Aql-ı dūr-endīşe dirken zāt-ı Haḳḳı sende bul
Bu yakīne bakmayup dūr u dırāza meyl ider

 Nāz-ı istignāsını arturduğunca ol melek
Ādem olan meskenet birle niyāza meyl ider

 İnişin endīşe it bālālugunda 'ālemün
Kim nişlbin arturur her kim firāza meyl ider
- 5 Külheni gül-şen görüp mesken idinmişdür YETİM
Bir gedā-yı 'ūrdur elbette yaza meyl ider

M70b, S17a.

1 haḳīkatden: haḳīkatde S.
 2 dūr: varur M.
 3 arturduğunca: arturdugınca S.

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Feʿülün

- 1 Şu kim tekml-i ʿirfān eylemişdür
Çeküp kendüyi pinhān eylemişdür

Cihān u ehline idüp vedāʿı
Enİsin fikr-i sübhān eylemişdür

Der-i maḫşūda el ırgürmek için
Gözi yāşını ʿummān eylemişdür

İçüp cām-ı muḫabbetden şarābı
Özini mest ü sekrān eylemişdür

- 5 Yāhud divane-veş şehri vü halkı
Koyup ʿazm-i beyābān eylemişdür

Veyā geşt eyleyüp şehri vücūdın
Nişān-ı seng-i tıflān eylemişdür

Yüz urup ayağına ḫās u ʿāmmuñ
Özin ḫāk ile yek-sān eylemişdür

Televvün resmini dahı bu ḫalka
Der-i temkīne der-bān eylemişdür

Cemālī ḫāk-pāyı ey YETİMİ
Seni başuña sultān eylemişdür

- 10 Dile der-gāh-ı ḫāsından rızāsın
Ki ʿāma luṭfin iḫsān eylemişdür

M70b, S17a.

1 pinhān: nihān S.

Fe‘ilātün / Mefā‘ilün / Fe‘ilün

- 1 Hele ben bildigüm hemān budur
Cümle eşyāda görünen odur

Şanma aşı-ı ‘anāşır-ı insān
Yel ü toprak u od ile şudur

Olma müşterek vücūd gayre bakup
Di muvaḥḥid olup heme ūdur

Gāh Baḥr-ı ‘Amīk olup mevvāc
Gāh geşt-i cihān ider cūdur

- 5 Gāh mihr-i sipihr-i ‘izzetdūr
Gāh evc-i ḥasende meh-rūdur

Kūnc-i mey-ḥānede gehī na‘ra
Ḥān-kāhlarda gāh yā Hūdur

Gāh zehr-i dehān-ı ef‘īdūr
Laḥm-ı ef‘īde gāh dārūdur

Ehl-i bīdār-ı ‘ālemīn görmez
Anlaruñ himmeti ki uyḥudur

Delidūr terk-i ‘ādet eylemeyen
‘Ādeti terk idenler uşludur

- 10 Dirdi taḥsīn idüp Cemālī eger
Bu ḥayālātı görse Ḥaḳḳ budur

İrişelden kemāle nazm-ı YETİM
Kaşd-ı Selmān u naḳd-i Ḥücūdur

M71b, S17b.

2 u: - M.

6 Gāh: gā M.

9 Delidūr: deli M.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

- 1 Ağniyāyı dil ü cāndan fuķarā sevmezler
Fuķarāyı nitekim ehl-i ğinā sevmezler

Gerçi dirler sevişür niçe ğaniyle fakīr
Ben dirin birbirisin Hakk-ı Hudā sevmezler

Encümenlerde gezüp halvet iden sālīkler
Şöhre-i şehr olup sıyt u şadā sevmezler

Terk-i seyr eylediler tavķ-ı ‘ubūdiyyetde
Baş açuk yalın ayak tāt u revā sevmezler

- 5 Mübgiz-ı dehr-i fenā fırkasını cāndan sev
Katıl ol zümreye hem mülk-i bekā sevmezler

Hazer it bahş u cedel eyleme pīrān-ı tarīķ
Kavl-i irşād üzre çün u çirā sevmezler

Hıķd idüp nuķ-ı YETİMe didi zühhād derā
Bāng-ı İslāmı bell ehl-i derā sevmezler

M71a, S18a.

55

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Feʿülün

- 1 Bi-ḥamdi'llāh yine bir hoş-demüm var
Ferāġat ʿāleminde ʿālemüm var

Dü-ʿālem ʿişret ü ʿayşına virmen
Derün-ı dilde cānā bir ġamum var

Cihānuñ az u çoġından geçelden
Gönülde şanma kim bîş ü kemüm var

Şalındurmaz muhlîti kirpigne
Benüm çeşm-i terümde bir nemüm var

- 5 N'ola bālā vü pest itsem enġnüm
Bālā bezmindeyin zîr ü bāmum var

Duḡān-ı āha ser-tā-pā boyandum
YETĖM āh itmeyin mi mātemüm var

M72a, S18a.

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün

- 1 Seripā pāyı ser eyler cihān bī-ser ü pādur
Hāzīzi evc ider evci hāzīz eyler bu dünyādur

Geçer Hārūt fenn-i müdrük nigün-ser çāh-ı zilletde
Ser-i gūsāle-veş bī-mağz ehl-i cāh u dānādur

Verā-yı ʿarş-ı nūrānīye nāzır-ı çeşmdür tīre
Bu şahn-ı zulmet-i ābāda mukābil dīde-bīnādur

Şabī-veş pīr-i şad-sāle yatur gehvāre-i tende
Yenī dü-sāle oğlancık taşaddur ehl-i babadur

Bu eşkāl-i kader derkinde evrāk-ı Aristodan
Mütefennin bir söz istersen rızādan ğayrı iğvādur

Mesīh-āsā YETİM ezhār-ı muʿciz eyledün ammā
Şakın ebnā-yı ʿālemden Yehūdī-vār aʿdādur

YETİM ol mähī teşne-şifat gel kalma sāhilde
Der-i Sultān Süleymāna yüz ur kim ʿayn-ı deryādur

M71b, S18b.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

- 1 Būm-ı menzil-gehini cāy-ı hümā itmezler
Tu‘me-i tūtīyi güncişke ğıdā itmezler

‘İzzet ü zıllate kâdir muṭaṣarrıflardur
Kendülerden Hakkı bir an cūdā itmezler

Ben ğanī anlara dirin ki olup müstağnī
Der-geh-i Hazret-i Hakkdan da recā itmezler

Ayağı mazlakada başı belāda yārın
Bu gün anlar ki özin bī-ser ü pā itmezler

- 5 Sa‘d-ı Vakḳāşokıdur āh dil-i dervīşān
Eyleyüp kaşd-ı mükāfāt cefā itmezler

‘Aşıkı gör nice incitdi cefā-cū yārān
Her ne semte güzer eylerse haṭā itmezler

Ġayr ma‘nīsin alup beyte heves itmez YETİM
Mülk-i ğayrıda bilürsün ki binā itmezler

M72a, S18b.

58

Fe'îlâtün / Mefâ'ilün / Fe'îlün

1 Ğam-ı dünyā nedür ki ğam diyeler
Ya āna miḥnet ü elem diyeler

Baṇa bu āh u nāle ile niçün
Şeh-i bî-ṭabl u bî-'alem diyeler

Eşkünde olan sıfāl ü sikke
Cām gitdi nümā vü cism diyeler

Defter-i 'aḳlı ḳo ki 'āḳiller
Nist divane-rā ḳalem diyeler

Türkî dilde YETİM sözlerüne
Suḥan-ı kümmel-i 'Acem diyeler

Lā diyen kim belāğatına amūn
Fuṣahā-yı 'Arab ni'am diyeler

M71a, S19a.

Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlûn

- 1 Kûyuña varur idûm ol iki ağzı qaralar
Korkarın 'av 'av diyüp dâmen-i 'arzum paralar

Ceng iderdüm ol iki segler ile kûyuñda
Lîk araya girüp yine hamîyyet aralar

Hedef-i 'ışk-ı maḥabbetden ayrılmaz dil ü cān
Tîr-i ta'na atılup ger ola biñ Baykaralar

Düşme engin ğama furtuna çokdur şavılur
Sâkin-i felek rızâ ol görününce qaralar

- 5 Mekteb-i ğamda şorarsañ bu YETÎMûñ ḥâlin
Rûz u şeb şevkuñla meşq-ı maḥabbet kuralar

M72a, S19a.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

- 1 Āteş-i āhumla yandı yine meş‘aleler
Ceres-i nālemle tıldı reh-i merhaleler

Çün beyābān-ı belā yollarını tıtduk biz
Şalalum her tarafa şıyt u şadā velveleler

Götür at rāḥat vücūdı gözün aç kalma ki hep
Düzdi rāh-ı ‘ademe yollarını kâfileler

Nükte-i gāmızadur bāb-ı maḥabbetden dem
Ol degül müftî-i dehr anladıḡı mes‘eleler

- 5 Ey Cemālî şeh-i nazm oldu YETİMÎ salıyor
Şu‘arā-yı kudemā ravzasına velveleler

M72b, S19b.

61

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Ah kim divane dil gavgādatur
 Anmayup imrūzını ferdādatur

Gördi çün zülf-i plç-ā-plçüñi
 Hāli şūrīde olup sevdādatur

Ṭatlu dirlüğinde dehr-i hārṣa
 Zehr-i merdüm-keş gibi helvādatur

Hakḳ budur mu'ciz-nümā elfāzla
 Sözlerüm vardur ki ḥark-ı 'ādedür

- 5 'İkd-ı lü'lü' bezl ider ṭab'ı YETİM
 Raygān olur gibi deryādatur

M72b, S19b.

Fe‘ilātūn / Fe‘ilātūn / Fe‘ilātūn / Fe‘ilūn

- 1 Şanma pūr-gū olanı ma‘rifete āgehdür
Teşne-i ‘ilme ‘alāmet suhan-ı kūtehdür

Özge hilkatle maḳāmuñ idegör cāy-ı bülend
Vādī-i halka bakarsañ dibi yok bir çe hdür

Merd-i rehsin girū itdūnse eger gūyını
Be bilürsūñ iki ‘ālem saña seng-i rehdür

Kendūñi şanma şehā şeh-i cihān tenhāsın
Her gedā başlu başuna nazar itsen şehdür

- 5 Şīrdür pençe-i pūr-çengle çün tab‘-ı YETİM
N'eyler ol rengi ki sâz u selb rubehdür

M72b, S20a.

1 Teşne-i ‘ilme: nişāne-i ‘ilme S.

Mef'ulü / Fā'ilātü / Mefā'ilü / Fā'ilün

- 1 Mecnūnı deşte gönderüp uzağa şaldılar
Ferhādı sürdiler yokuşa tağa şaldılar

Ol iki merde şeş-cihetden gelüp belā
Şıyt u şadā-yı ʿışkı sola sağa şaldılar

Baş üzre çıkdı hurmet ile eyledi yerin
ʿAsr içre mey gibi geh anı ayaga şaldılar

Deryā-yı hūn u sīne müşebbek şehān-ı şayd
Māhī-yi hançeri çeküp ol ağa şaldılar

- 5 Leb-i suhan YETİMe şunıldı Hayālīyi
Kısr-ı kelām ile mezesiz lāga şaldılar

M73a, S20a.

Fe‘ilātūn / Fe‘ilātūn / Fe‘ilātūn / Fe‘ilūn

- 1 Çehrede eşk-i yetīm gibi o baş yatar
Rūmdur nüşret umup hayl-i Kızılbaş yatar

Dime ihvān-ı şafādur şakın ey Yūsuf-cān
Vādī-i hıkd u hasedde niçe kardāş yatar

Mestūm ey muğ-beçe sürme beni der-gāhuñdan
Çünki ser-hoş ola mey-hānede ‘ayyāş yatar

Ṭavşana kaç tazıya tut dimedūr gūyende
Müdde‘ī yatmış iken yār diye tāş yatar

- 5 Gül-i bī-hār dime gel bu çemen-zāra YETİM
Nazar it her tarafa ālet-i perhāş yatar

M73, 20b.

65

فارسی X

چون حبیبم بحرب شمره اسلام افتاد
شور و آشوب و غم و فتنه باعجام افتاد

مه دانست بمنزل که رسول حکمت
سرکشان زین خبر نص ز اقدام افتاد

سرچرانی اهل عناد
چونکه دیدند بپایش مه اصنام افتاد

دوستانش مه درزوق و سرورند مدام
دشمنانش مه درغصه آلام افتاد

من چو حسان بنیر شده بودم مداح
یارم آن دم بلب زمام افتاد

خازن کعبه ماجاه تشریف دمر
چون ینتیمی بحرم مرکه باحرام افتاد

M61b.

X

Bu gazel S'de yoktur.

Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilūn

- 1 Bu ḥarāb-ābāda 'üryān gelmişüz
Dīde giryān sīne büryān gelmişüz

Genc-i ma'nā-yı ḥaḳīḳat bizdedür
Şüretā biz gerçi vīrān gelmişüz

Gördüğün Leylī şanan Mecnūn gibi
Vāle vü āşüfte vü ḥayrān gelmişüz

Ey 'azīzüm cān ile ten Mısrına
Yūsuf-ı maḥbūs-ı zindān gelmişüz

- 5 Raḳşı naḳş itmek ki bu 'āleme
Dest-efşān pāy-kūpān gelmişüz

Hāfız u Sa'dī-i Şīrāz olmuşuz
Rūma Cāmī-i Horāsān gelmişüz

Ḥatt-ı Rūm eylemez reşki hemān
Gıbṭa-i İrān u Tūrān gelmişüz

Bu neheng ṭab'la biz ey YETİM
'Umḳı yok deryā-yı 'ummān gelmişüz

M73a, S20b.

2 biz: - S.

5 Dest: Deşt M.

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 'Aşık-ı pür-hāle pūşİde degül ahvālümüz
Nükte-dān-ı 'ilm-i 'ışka nitekim akvālümüz

'Älem-i lāhūta yummazduk kanād yā Hū diyü
Terk-i nasūt ile açılmasa per ü bālümüz

Biz sebük-bārānla pā-dāş olmazıduk bu gün
Üstümüzden ırmasak tahfif idüp eşkālümüz

Cāme-i zer-beft-i şāhīye teveccüh eylemez
Ol gedā kim egnine aldı pelās u şālumuz

- 5 Tekye-gāh-ı 'ışka dervişāne gel şāhum ki tā
'İşk-ı meşķ ide senūnle bu dil-i abdālumuz

Pertev-i nūr-ı Cemālī reh-nümā-yı 'ışķ iken
Ey YETİMİ zühd yolın var mı a'mālümüz

M73b, S21a.

3 Biz: bir M.

6 Vezin bozuk. / zühd: - M.

Mef'ulü / Fā'ilātün / Mef'ulü / Fā'ilātün

- 1 Bu ne kabā be şaldı cūd u keremle āvāz
Seyyīd 'Alī-yi Rūmī Hācī Kıvām-ı Şirāz

Hāk-i mezār-ı Hāfız rakş eyleye şafādan
Ger olmasaydı nāzil ānā bu nazm-ı i'cāz

Cāmī-i şevk-peymā keyfiyyetüm işitse
Sā-bāş idüp didi ey tab'ı nükte-pervāz

Husrev şerāresinden yakduñ çerāğ-ı nazmı
Nāz-ı kıl k ile olduñ tarz-ı hüsnde mümtāz

- 5 Endişine dü-kevni yek-sū idenler ile
Pā-dāş olup tek ü pū eyler YETİM ser-bāz

M74a, S21a.

Mef'ulü / Fā'ilātü / Mefā'ilü / Fā'ilün

- 1 Mihr ü maḥabbet oldı bu yolda çü dīnümüz
Virmez vücūd zann u gümāna yaḳınümüz

Maḥv itdi ḥāk-pāyına çün secde eyledük
Mihr-i münîri pertev-i nūr-ı cebīnümüz

Sāye düşürdi istemez çün hümā-yı ıışk
İtseñ n'ola zamāne-i zīr-i nigīnümüz

Güş-ı zamāne zārumuz ile pūr oldı āh
Cānā niçün kulaḡuñā irmez enīnümüz

- 5 Olma yaḳın gel bize ey yār-ı pūr-ferah
Maḥzūn ider şaḳın seni ḳalb-i ḥazīnümüz

Yine Cemālden umaruz ey YETİM lutf
Oldur cihānda zāhir ü bāṭın mu'īnümüz

M74a, S21a.

Fe'īlātūn / Mefā'īlūn / Fe'īlūn

- 1 Mā'il oldı vefāya beglerümüz
Vardılar hep şafāya beglerümüz

Demler olur 'ışk meşk eyler
Baş egüp her gedāya beglerümüz

Ol imām-ı düvāzdeh Hakkı
Bendedür Murtażāya beglerümüz

Hānedān-ı 'Alī Tūrābında
Ender-i ser babaya beglerümüz

- 5 Zāhid ü bengīye yūf didiler
Hākdür evliyāya beglerümüz

'İşkla Meşhedi ziyāret için
Girdiler Kerbelāya beglerümüz

Görüp esrār-ı cur'adan Hakkı
Oldı hayrān Hudāya beglerümüz

Ey küçük ebrūvānuñ eyle tırāş
Doymaz yaykarāya beglerümüz

Sōzi hatm eyle gel YETİM abdāl
Muntazırdur du'āya beglerümüz

M74a, S21b.

5 didiler: diyeler S.
7 Hudāya: Hudā M.

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 Gördi kim virür yele hicr odı cism-i hākūmüz
Acıyup şular seper bu dīde-i nem-nākūmüz

Bāgda baş-ı çemen āb-ı revān bī-vech-i yār
Mūriş-i ğamdur açılmaz hātır-ı ğam-nākūmüz

Nakd-i eşki çīn-i vuşlatdaki İşār itmedūn
Maşrafına şaklaruz 'ayb eyleme imsākūmüz

Bahş itmekden leb ü mūyı miyān-ı yārda
Hurde-bīn ü mū-şikāf olmamışdur idrākūmüz

- 5 Odlara yansun harāb olsun ki men'-i vaşl ider
Bu harāb-ābādda esbābumuz emlākūmüz

Çün Cemālīler dinūr lāyık degüldür meyl ide
Ey YETİMİ zışte vū murdāra tab'-ı pākūmüz

M74b, S22a.

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün

- 1 Gözün ser-mest ü müjgānün olubdur hañçer-i ser-tîz
 ʿAceb mi ʔanımı dökse benüm ol ʔamze-i hün-rîz

Geçüp tîr-i müjen şadra oturdı ey kemān ebrū
 ʿAceb peykān-ı dil-dūzūn dimezse cānuma bir hîz

Ġamūn yer dirilür bir hastayın bālîn-i miñnetde
 Buyurma ey ʔabîbüm gel ölümlü hastaya perhîz

Şehîd-i Kerbelā içün gönül Bağdād-ı hūnîn Şatt
 Revān eyler nite sūrḥ-āb akıdur hatt-ı Tebrîz

- 5 Şabā sîbî sūcūdı diyü girdi tekye-i bāḡa
 ʔodı pîr-i bahar önünde berg-i sebz ü dest-āvîz

YETİMe sen şeker-lebden irişdi acı diller hayf
 Yedirdün tūtî-i şîrin kelāma ʔand-i zehr-āmîz

M74b, S22a.

1 Gözün: göz M.
 5 sebz ü: sebz - M.

Fe‘ilātūn / Fe‘ilātūn / Fe‘ilātūn / Fe‘ilūn

- 1 Çünkü āhır döküben rahtı bu yerden giderüz
Devlet ü ‘izz ile ikbāl-i cihānı niderüz

Ey dırlġā ki bu mevsimde metā‘-ı lehve
Telef idüp dem-i nakdi şu gibi harc iderüz

Her şanem-i mū-yı miyānı hevesinde ey cān
Dil-i āvāre(y)i bir kıl ile nice yederüz

Rastī kāmēt-i cānāne elif diyeliden
‘İşk dersin okuruz ‘ışk fūnūnını derüz

- 5 Gel Cemālī eşkünde özüñi hāk-dār et
Ki āsitānında YETİMİ diyeler hāk-derüz

M73b, S22a.

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 Depreden sâz-ı cünûnı nağme-i 'ūd istemez
Nâle-i dil-sûz iden elhân-ı Dāvūd istemez
- Gūyuña 'azm eylemez dil sîne-i şad-çâkden
Raḥne-i vîrân-nişîn kâh-ı zer-endūd istemez
- Hâtıra itmez gedâ fikr-i ser-i Keyḥusrevi
Peşşe-i nâciz-veş ol mağz-ı Nemrūd istemez
- Mâlik-i dînâr kevneyn oldı bu bâzârda
Kim ziyânında ḥazer itmez dahı sūd istemez
- 5 Şūfî meyl itmez leb-i yâra ḥaṭṭı tâ gelmeye
Ey YETİM eblehdür ol ḥelvâ-yı bî-dūd istemez

M74b, S22b.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 'Aşıka dünyāda var mı ey 'aceb feryād-res
 'Andellbe ola mı ol gonca-leb feryād-res

 Gamdan ayrılmaz gönül biñ olsun esbāb-ı neşāt
 Bir gönül mahzūn ola olmaz tarab feryād-res

 İnilemezler beni feryād-res ma'cūnla
 Sākıyā olsun meded āb-ı 'inab feryād-res

 Mezheb-i 'İsāya bildüm 'ākıbet eyler qarın
 Olmaya ki güm-reh-i fakra zeheb feryād-res

- 5 Okıyup çün ehl-i dil alur tesellisin YETİM
 Yeridür bu şi'r ki olsa laķab feryād-res

M75a, S22b.

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 Kaldurup āvāze-i 'ālāya ey bāng-ı ceres
Gel delīl ol Yesrib ü Baḥāya ey bāng-ı ceres

Būy-ı vuşlat virmişüm cān-ı hicrān-ı dīdeye
Gūş tutduk başlaya icrāya ey bāng-ı ceres

Gel nidā-yı gayb ile Hızr-ı huçeste-pey gibi
Ġam beyābānında ki tenhāya ey bāng-ı ceres

Haṭvesinde sāḥat-ı kevnini idbār eylesün
Mıkra'a çal bādiye peymāya ey bāng-ı ceres

- 5 Teşne-i sīr-āb itmez çün serāb-ı bādiye
Ġarka eyle zemzem ü zerķāya ey bāng-ı ceres

Vādī-i nārı geçüp bād-ı semūmı görmedin
Ravzadan yanmışlara şal sāye ey bāng-ı ceres

Bu YETİM kim şūde üftān u hīzāndur meded
Ol ġarīb-i bī-ser ü bī-pāya ey bāng-ı ceres

M75a, S23a.

3 Hızr: Hızr M.
4 Haṭvesinde: 'uṭvesinde M.
5 sīrāb: şarāb M.

77

فارسى

ولي دارم ندارو منمب و كيش
 شده آزاده از قيدش و ريش

ميان اقربا درخانه خود
 غريب از خانانم كشته بيخويش

نمي ترسد دلم درسايه عشق
 اگر شمشير و شير آيد پس وپيش

مرا عرضه مده از فر شامي
 اگر آكه شدي از سر درويش

كباب دل فرستادم سكت را
 مرا معذور داركم اگر بيش

بكن اي دل سبك روي بشادي
 مكن مركز كران جاني بتشویش

جمالي در پيت همچون يتيمي
 نمي بينم كي كويمير و دبیش

M77a, S3a.

78

فارسي

جام جم را بکیرد باده بنوش
خود بجای جیت نماده بنوش

تلخ وشیرین تراکه دور نمد
از جبینت کره کشاده بنوش

که برندی بمصطبه بنشین
که بقلاشی ایستاده بنوش

دل‌بستی ضییر خود کوید
سعی کن می بقلب ساده بنوش

باده را سلسبیل کن درجام
ای‌یتیمی بخرق عاده بنوش

M77b, S11b.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Oldı İstanbuldan çü menzilin şahrā-yı Nîş
Anı bildüm var imiş bu 'ālemün nūşında nîş

Bir semend-i bād-pāy ile geçerdüm kūh-ı dü deşt
Şāh-rāh idi önümde her gelen yoķuş iniş

Şeh-süvār-ı ekrem ü ser-māy sefer te'sīr idüp
Virmeye gibi bu ben ser-bāz ki meydānda iş

Bezm-i rezmün cur'a-hvāhı bir nice şeydālaruz
Tīğ-ı hvān-āşāmdur devründe şāha cām-ı 'ayş

- 5 Hüb olur 'ālem tırāş oldukça kāfir zümresi
Ey YETİM el-haķķ yaraşmaz 'arız-ı dil-berde rîş

M75b, S23a.

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün

- 1 Fuḳarā ile ki oldum pā-dāş
Egmedüm beglere ağalara baş

Ni'am-ı "نحن" ile seyr
Olalı ḳalmadı ğavġā-yı ma'āş

Yūsuf-ı cān bu gōñül Mışrunda
Oldı sultān 'azîzüm ḳardaş

Olmışum ehl-i vera' ma'nāda
Şūretā kendümi itdüm ḳallāş

- 5 Sīnede şaḳladuġum rāz-ı ġamı
Ölürin eylemezsin illere fāş

Ḳūt-ı la'linden alınmaz behre
Ne diyen veh başayın baġruma taş

Ey YETİM ol güzele geçme uyuz
Dehr elinden gele nā-gāh hırāş

M75b, S23b.

2 "(Ehüm yaḳsimüne rahmete Rabbike) naḥnu ḳasemnā (beynehüm ma'îşetehüm fi'l-ḥayāti'd-dünyā ve rafe'nā ba'dehüm fevḳa ba'din derecātin liyettehize ba'duhüm ba'den suḥriyyen ve rahmetü Rabbike ḥayrun memmā yecme'un": Ey Muhammed! Rabbinin rahmetini onlar mı taksim edip paylaşıyorlar? dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz taksim ettik; birbirlerine iş gördürmeleri için kimini kimine derecelerle üstün kıldık; Rabbinin rahmeti, onların biriktirdikleri şeylerden daha iyidir. K. K. 25. cüz, 43. sūre, 32. āyet.

6 başayın: başa M.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Göz yaşı gibi şuyı gam gibi aşı var imiş
Kaysa Mecnûn dimeñüz 'akl-ı ma'âşı var imiş

'İşk-ı Şîrin ile cān virdükde miskîn-i Kûh-ken
Tağdan bālîni şahrâdan ferâşı var imiş

Māh-ı nev şanmañ şafağda nāhun-ı endūhdan
Bu sipihrûn kana müstağrak hırâşı var imiş

Rahne olmaz kalb-i 'âşıkda binā-yı âştî
Müdde'inün tūtalum muhkem şavaşı var imiş

- 5 Dün gice esrārumuz mestāne fāş olmuş YETİM
Bilmedük hüş-yārdan meclisde nāşî vār imiş

M76a, S23b.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Ğoncamuz minnet Hudāya gül-sitān ezberlemiş
 'İşve vü nāz āyetin ol nev-cevān ezberlemiş

Kesb idüp evşāf-ı la'l-i cān-fezāsından şafā
 Āb-dār eş'arum ol serv-i revān ezberlemiş

Nāleler tekrār ider bī-çāre 'āşık derd ile
 Bülbül-i şūrīdedür gūyā figān ezberlemiş

Ol şanem hātır-nişān itdükde 'uşşākı rak'ib
 Küfri ezber okıyup mekrin hemān ezberlemiş

- 5 Giceki bed-mestliklerden bi-ḥamdi'llāh bu gün
 Gitdi yādından ne kim pīr-i muḡān ezberlemiş

Nazm-ı dürr-bār-ı yetīm irdükde Ḥāfız sem'ına
 Eyleyüp tūmār-ı şî'rin hırz-ı cān ezberlemiş

Nükte-perdāz-ı maḥabbetdür YETİM nā-murād
 Zāhid-i pūr-gū degüldür dāsītān ezberlemiş

M75b, S24a.

2 idüp: - M / Āb-dār: āb-dārum M.
 6 Ḥāfız: ḥāfiṣ S.

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün

- 1 Bu s̄nem zahmına gördüm dil-i āvāre yaşdanmış
Şu bir meczūba beñzeldüm ki girmiş ġāre yaşdanmış

Zebūn-ı rāh-ı ʿışk olmuş gibi Ferhād ile Mecnūn
Döşenmiş biri şahrā-yı biri kūh-sāra yaşdanmış

Şikeste-ḫāl Ferhāduñ ciger pergālesidür hep
Degüldür lāleler yer yer ki seng-i ḫāra yaşdanmış

Düşüp ḫār-ı muḡaylāmı dem-ālūd eyledi Mecnūn
Yā bir üftāde mest olmuş yatur gül-zāra yaşdanmış

- 5 İḫāta eylemişlerdür meges-rānı olup ervāḥ
YETİM ālūde-leb düşmiş der-i ḫammāra yaşdanmış

M75a, S24a.

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün

- 1 Bu menzilde Hudā emrinsiz itmez bir meges cünbiş
Ki deryā mevcine tābiʿdür eyler hār u has cünbiş

O deryā-yı keremden yaña aksun gözlerüm yaşı
Muhtē irmege itsün bu Ceyhūn u Aras cünbiş

Vücūdūñ kayd iken sūfī nedür uçmāğa bu gūşiş
Bilürsün per döker itse itse eger murg-ı kafes cünbiş

Eded hāk oluruz şanma nazaret geşt-zāra gel
İrişse sāʿati eyler cev v ü gendüm ʿades cünbiş

- 5 Zebān-ı hem-rehi şakla perākende suhandan sen
Muḥarrik olmasa itmez bu yolda bir ceres cünbiş

Girüp bu rāh-ı pūr-ḥavfa silāhuñ eylesen yoldaş
Bir adım eylemez senden yaña feryād-res cünbiş

YETİM öndül murād ise yarāğ it rahşını tabʿuñ
ʿAlef-ḥvār olsa meydān almağa itmez feres cünbiş

M76a, S24a.

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün

- 1 Dem-i ʿİsî gibi gül-şende itdi çün şabā cünbiş
 Demidür rûh-ı şânîyle itsen sâkıyâ cünbiş
- Geçilmez kûçe-i mey-hānede rind-i sebū-keşden
 Nedür ʿayyâş u kallâş ile bu şubh u mesâ cünbiş
- Be şūfî hân-kāhundan çıkup mey-hāneye gelsen
 Tavâf-ı mey-kede Hakkı iderdün bî-riyâ cünbiş
- Ne keyfiyyet olur keyfiyyet-i pîr-i muğân yâ Rabb
 Derûnı vü birûnı gibi olmaz pârsâ cünbiş
- 5 Mü'ezzin çağırup Allāhu ekber dir mesācidde
 Hudâ yâdı ile eyler deyirlerde derâ cünbiş
- Biri mescid yolın tutdı biri mey-hāneye gitdi
 İkisi de degül ʿarîf yanında nâ-revâ cünbiş
- Vuđûʿ dan el yümek âdâb-ı meclis dindüğün sâķî
 YETİMe añladur itsün o cām-ı pür-şafâ cünbiş
- M76b, S24b.

Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlûn

- 1 Kibr-i mü'mîn didigün Hâkka gider bir kesmiş
İkilik şüreti ancak arada bir sesmiş

Şah-ı Tübâ durur ol dîde-i Hâk-bîn olana
Dime gafletle şağın çer-çöp ü hâr u hasmış

Kıt'a-i sündüs ü istebrâk iken ma'nâda
Şûretâ kimi pelâs u kimisi atlaşmış

Sözi tatvîl idüp esrârını ifşâ itme
İhtisâr eyle YETİM ehl-i dile bu besmiş

M77a, S25a.

Fe'îlâtün / Mefâ'îlün / Fe'îlün

- 1 Ey cefâ-plşe vü sitem-endîş
Güle müştâkı eyleme dil-rîş

Dir dünyâda çok şanem gördüm
Yok saña benzemekde kâfir-klş

Urulaldan esâs-ı mey-hâne
Sâķī bî-telh görmedüm bir 'ayş

Görmedi kimse bir belâsız bâl
Beledür kândiyise merhem ü rîş

- 5 Şâh-ı 'âlem YETİM ki bir gün
Dimedün rahm idüp nedür dervîş

M75b, S25a.

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 Fikr idüp virdüm yine aqlāma ref̄tār u revîş
Oldı pā-dāş idüp 'allāma ref̄tār u revîş

Kellimū'n-nās ile 'āmil ol cedel idüp yine
İtmesün kim 'aql olan ilzāma ref̄tār u revîş

Ġonca lebler bñsesin almaġa ayaklandurup
Virdi sākī bāde-i gül-fāma ref̄tār u revîş

Fehm-i aqdār itmeyen şol bī-şu'ūruñ semtine
'Ākil olan virmedi iqdāma ref̄tār u revîş

- 5 Varṭa-i tīh-i ḡayāl encāmum āġāz itmedin
Vaktidür itsem YETİM itmāma ref̄tār u revîş

Pādişāh-ı Rūma rām olsun semend-i 'izz ū nāz
K'ola mādām eblaḡ-ı eyyāma ref̄tār u revîş

M77a, S25a.

3. beyt S'de 4. beyt.
4. beyt S'de 3. beyt.
6 K'ola: ki ola MS.

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 Terk-i 'ādet itmedür kayd-ı dü-'ālemden ḥalāş
Kesb-i şādī vü tarabdur guşsa vü gamdan ḥalāş

Defter-i ehl-i fenāda nāmı şebt olmak gerek
Halk içinde her kim oldu medḥ ile zemmden ḥalāş

Zāhidā nār-ı ḥased senden ki mūnfekk olmaya
Fā'ide ne tūtālum olduñ cehennemden ḥalāş

Dostum zencīrden divane çıkmakdur hemān
Dil çekinüp k'isteye ol zūlf-i perçemden ḥalāş

- 5 'Ālem-i 'ışk Cemālīye düşüp zevk itmedi
Ey YETİMİ olmayın kayd-ı dü-'ālemden ḥalāş

M77b, S25b.

4 k'isteye: ki isteye S.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Zāhīde eylerse her gün dökdügi ol āb-ı feyz
 'Işk-ı āteş-nākden alur dil-i aḥbāb-ı feyz

Vāridāt-ı vird ile hoş-hāl gördün zāhidi
 Eylesün şimden gerü derd ehline mızrāb-ı feyz

Rütbet-i der-gāh-ı 'ışkı ben nice ta'rīf idem
 Her gedā-yı kem-teri Sencer ü Dārāb-ı feyz

Yumayunca cāndan el gavvāş ka'r-ı pür-neheng
 İtmedi deryā şadefden bir dürr-i nā-yāb-ı feyz

- 5 Göz yumup feth u fütūḥ-ı gayrdan döndürdi yüz
 Vaktidür itsen YETİMe ey küşāde bāb-ı feyz

M78a, S25b.

4 ka'r: kahr S.
 5 u: - M.

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 İtmesem gül gördüğümce sen gül-i handānı farz
Eylemezdüm kendüme bülbul gibi efgānı farz

Åh-ı āteş-bār ile ifşā iderdüm 'āleme
Sırr-ı 'ışkı dostum ger olmasa kitmānı farz

Ruĥların āyāt-ı hattı pāk tutsun ki oldu çün
Tahr ile mes eylemek mü'minlere Qur'ānı farz

Yük olur mıydum rakıbe dostum kūyuñda ben
Olmasa mısırılere dā'im eşk-i seyrānı farz

- 5 Ey Cemālī olmasa hercāyī eş'ār-ı YETİM
Koynına her 'ārifūñ olmazdı divanı farz

M77b, S26a.

1 İtmesem: itmişüm M / eylemezdüm: eylemezüm S.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Sākıyā ger virmiye devrūmi gül-gün-neşāt
Üstüme bîñ dönse virmez kâse-i gerdün neşāt

Kısmet-i bezm-i ezel endüh u gamdur 'âşıka
Cām-ı māl-ā-mālden ger gelse gün-ā-gün neşāt

Benden ey ehl-i tarab lutf eyleñ ummañ inbisāt
Luṭfı yokdur göstere bir hâtır-ı mahzûn neşāt

Olmayınca münkesir mümkün degül kesb-i sūrūr
Şunmayınca kâsesi 'arz itmedi Mecnûn neşāt

- 5 Çehre-i zerd ile mesrūr olmasun mı ehl-i derd
Hâtır-ı hvāce hazîn olsa virür altun neşāt

Çünkü dünyā sicc-i mü'mīndür YETİM itme tarab
Vaz'-ı bîhūde durur ger göstere mescûn neşāt

M78a, S26a.

Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilūn

- 1 Oldı 'āşık tār-ı zülfin girih-gır ile zabt
Şır-i nerdür kim olur ol iki zencır ile zabt

Pādişāhum çekme gel mülk-i dile şemşır-i kın
Eyle ol mülki ser-ā-pā hūsn-i tedbır ile zabt

Zabt olursa mülk-i dil ceş-i keremle zabt olur
Olmaz ol kişver-i cüyüş şemşır ü tır ile zabt

Yandı ber-bād eylemek taht-ı esās-ı Husrevi
İtmese Ferhādını Şirin de şır ile zabt

- 5 Çıkmasun femden ki toğrı olmaya tır-i suhan
Geç gider ger olmaya bir tır-i zih-gır ile zabt

Hıfza mağrūr olma vahşidür 'ilm eyler güriz
Sa'y idüp eyle 'ulūmı kayd-ı tahır ile zabt

Nev-cevānlar nakd-i İmānum alurlardı YETİM
Olmasam bu hān-kāhda himmet-i pır ile zabt

M78a, S26a.

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Feʿülün

1 Şalar merdâne-vār āvāz-barbuṭ
Degül mi bi'llāh erkek sâz-barbuṭ

Rübâb u ney enîn ü nâle itsün
Olupdur çün suhan-perdâz-barbuṭ

Defe gel sille muṭrib gūshmâl it
Senünle ola tâ dem-sâz-barbuṭ

Deḳâyıḳdan dem ursun târ-ı ṭanbūr
Açup ʿışḳ ile gizlû râz-barbuṭ

5 YETİMün gônli ḳuşın olmışdur
Cenâh-ı mîḥ açup şeh-bâz-barbuṭ

M78b, S26b.

Fe^ʿilātün / Fe^ʿilātün / Fe^ʿilātün / Fe^ʿilün

- 1 Minbere çıkmağ ile buldı çü rütbet vā^ʿiz
Aşrı söylemek ile eyledi cür'et vā^ʿiz

Bİ^ʿamel pendî virür halka firār-ı küllî
Sohbete halkı ider gerçi ki da^ʿvet vā^ʿiz

Keşrete böyle harîş olmaz idik olaydı
Ger damâğında senûn lezzet-i vahdet vā^ʿiz

Âdeme nuşhı sükûn ile edâ eyle şakın
Depinüp dabbe-veş eyleme hıffet vā^ʿiz

- 5 Niçe bir söyleyesin halka be sen de dinle
Bu YETİMûn sözini kâr-ı bünûvbet vā^ʿiz

M78b, S26b.

Mef'ülü / Fā'ilātü / Mefā'ilü / Fā'ilün

- 1 Sūz-ı derūnı itdi yine āşikār şem^c
Şevk-ı ruḥuñla oldı yine tāb-dār şem^c
- Yüregi yağını eridüp baña ḥālını
Yanup döker yāşını yemīn ü yesār şem^c
- Çıkşa tutunıcaḡ depesinden 'acep degül
Bir kākül-i siyāhuñ ucından yanar şem^c
- Mıkrāz-ı 'ışḡa lā dimeyüp virdi başını
Bezm-i belāda şevk idüp nā-bekār şem^c
- 5 Bir şeb-çerāḡ uyardum anuñ pertevi YETİM
Bezm-i ḥavāşşa oldı hezārān-mezār şem^c
- M78b, S27a.

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 Sūz ızhār eyleyüp dir her çi bād-ābād şem^c
Kül idüp pervāne(y)i ister ki ide ber-bād şem^c

Bāl ü per nūr itdi bir pervānesi cān uyanup
İtmedi ol suhte hālin görüp bir dād şem^c

Ha çevürdi bāşına özendürüp pervāne(y)i
Yakdı kül itdi ğarībi itmedi āzād şem^c

Şu^cle-i dāğum ^cadem semtine olmışdur delīl
Kim ider pervāne(y)i ger eylese irşād şem^c

- 5 Yanmağı pervāneler kimden görürdi ey YETĪM
Vādī-i sūz u güdāza olmasa üstād şem^c

M78b, S27a.

5 Yanmağı: yanmağı S / üstād: irşād M.

Mefāʿilün / Mefāʿilün / Mefāʿilün / Mefāʿilün

- 1 Beni bezminde cānānuñ girān-cān eyleyen t̄ālī^c
Beni ol bezm-i pūr-rezm içre nā-dān eyleyen t̄ālī^c

Gönül simurgına k̄āf-ı maḥabbet āşiyān iken
Mekānını semender vāz-ı perrān eyleyen t̄ālī^c

Yedi k̄at t̄āsdan geçmiş zehirden eyledi āşum
Beni derd ü belā küncinde miḥmān eyleyen t̄ālī^c

Dil-i pūr-derdümün göynüklerinden eyledi peydā
Bu çehrem rengini reng-i za^cferān eyleyen t̄ālī^c

- 5 Olupdur s̄īnede dāğ-ı nihānum gün gibi rūşen
Beni şehir içre ey çāk-i girībān eyleyen t̄ālī^c

Müyesser itmedi yārān müşfik şoḥbetin ḥayfā
ʿAleyhüm istiyen ʿāgyārı yārān eyleyen t̄ālī^c

Çeküp bir bir çıkardı arkasından cāme-i fāḥri
YETİMİ kara çullarda be ʿüryān eyleyen t̄ālī^c

M79a, S27b.

Mefāʿilün / Mefāʿilün / Mefāʿilün / Mefāʿilün

- 1 Yürürken ökçeñi basup ecel ey pîr-i nâ-bâlig
Nedür bu itdüğün tûl-i emel ey pîr-i nâ-bâlig

Civânlar çehresi seyrine nûr-ı çeşmi harc itdün
Ağardı gözlerün hem-çü sel ey pîr-i nâ-bâlig

Tarıkı fîʿl-i nâ-şâyeste ile eyledün ber-bād
Erenler yolına virdün halel ey pîr-i nâ-bâlig

Kokulu hâl-i zevk ile ki olur mı hiç ağız tatlu
Eger dir ise bîñ kerre ʿasel ey pîr-i nâ-bâlig

- 5 Neyince istimâʿ idenlere taşdıdır ancak
Mukârin olmasa kula ʿamel ey pîr-i nâ-bâlig

Eger fehvâ-yı " لاَ تَنْظُرُ إِلَيَّ مِنْ قَالٍ " nâzırsañ
YETİMe ter düşüp itme cedel ey pîr-i nâ-bâlig

M79b, S27b.

4 ki olur mı: k'olur mı M.

6 "lâ tanzur ilâ men kâle": ?

100

Fe'îlâtûn / Mefâ'îlûn / Fe'îlûn

- 1 Sînede yakduğum fetîle-i dâğ
Oldı hicrân şebinde baña çerâğ

Oldı her âb ile ayağumda
Ben kadem-rence kalmağa bir otâğ

Tîşe-i himmetümde ey Ferhâd
Rîzedür Bî-sütûn didükleri tâğ

Görüp ol ölümlisini ol hûnî
Buyurur ğamzesine tîz yerâğ

Güş-vâre olur şu söz ki YETÎM
Çekdi ebnâ-yı cinsüm aña kulağ

M79a, S28a.

Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlün

- 1 Kāfile-sālārumuz şāh-ı Necef
Remz idüp çünkü buyurdi "من عرف"

Nefsini bilmek hevāıyla hep
Cān-feşānlıklar idüp geçdi selef

Gel selef silkine sālīk münselik
Olıgör tā olasın hayr-ı halef

Perdesini keşretün kaldır ki tā
Şāhid-i vahdet görünsün her taraf

- 5 Adem ol 'ışk ile cān-perverlik it
Har gibi ten besleme yeyüp 'alef

Her nefis bir gevher-i pākizedür
Anı bī-kıymet şanup itme telef

Doğrılup peykān-ı zehr-ālūd-ı dost
Geldügünce sīnem eyle hedef

Dost diyü çağurur her post-püş
Buña şahiddür huruş-ı çeng ü def

Bahr-ı 'ışk içre Cemālī olmasa
Nazm-ı dürr-bār-ı YETİMe ger şadef

- 10 Perveriş bulup dürr-i nā-yāb-veş
Şayrefi öñinde bulmazdı şeref

M79b, S28a.

1 "Men 'arefe (nefsehū fekad 'arefe Rabbehū)": Nefsini bilen Rabbini bilir. Hadis-i Şerif.
8 ü: - S.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

- 1 Serv-kadd-i hūblaruñ kâmet-i bālāsına yuf
‘Ārızı üzre olan zülf-i muṭarrāsına yuf

Ne kadar bî-ser ü pā vālih ü şeydaları var
Şûriş-i ‘ışkla başındaki ğavgāsına yuf

Hvâce-i mün‘im eger efkâr-ı müflis külli
Bu cihân halkınuñ a‘lāsına ednāsınā yuf

Giceler hārla gül-şende geçinen güle hayf
Her seher nāle kılan bülbul-i gūyāsına yuf

- 5 Çünkü ber-bād olacaḳdur n'ola dirsem çarḫa
Ziynet-i encüm ile ṭāḳ-ı mu‘allāsına yuf

Gör tecellîyi Cemāli çü YETĪMĪ imrüz
Zāhidūñ demekle va‘de-i ferdāsına yuf

M80a, S28a.

Mefāʿilün / Mefāʿilün / Mefāʿilün / Mefāʿilün

- 1 Sivādan yummayınca göz Hudā-bīn olmadun ʿārif
Özün kim itmeyince sen o kânı bulmadun ʿārif

Hüviyyet meyvesin gördün nihāl-i vahdet üstinde
Ki bāğ-ı dil-ber ayruğı dikenle yolmadun ʿārif

Akıtmayınca enhār-ı sirişki ravza-i cāna
Gönülden gül gibi hurrem oluben gülmedun ʿārif

Olupdur bāğ-ı cān slr-āb-ı eşk-i cūy-bār güle
Ter ü taze olup dilden anuñ çün şolmadun ʿārif

- 5 Öürsen ölmedin "موتوا" hadİsi muktezāsınca
Hayāt-ı cāvidān bulup cihānda ölmedun ʿārif

Kederden hāne-i kalbün boşalmayınca ʿālemde
Şafā kesb eyleyüb şevk-ı Hudādan olmadun ʿārif

Cemālī remzine nevʿā vukūfuñ olmayınca sen
İçinde ehl-i ʿirfānuñ YETİMİ olmadun ʿārif

M80a, S28b.

5 "Mūtū (qable ente mūtū)": Ölmeden önce ölünüz. Hadis-i Şerif.
4 ʿārif: - M.

فارسي

من که گفتم این زمان شعري بلفظ طمطراق
از جوابش عاجزست اهل خراسان و عراق

من بخود نوعالي ديدم که اد ناپايش
مي‌نباشد بابلندي اين سپهر کهنه طاق

زختلا قات چمان بکثر که نا آسوکي
يابي اندر عرصه عالم چواهل اتفاق

خيه دل برکن وزار سفر را سحي کن
خواه و نا خامست کثر لازم بود چون نين رواق

خر کمي بايد براي ساکنان باديه
بمر ليلي بس بصحرا دیده مجنون و ثاق

من غلام رتبت آنم بدین بحر عمیق
از تلاطم آبکی مي‌نگزد بر تر زساق

درسباق از جودت طبعم جمالي گفت بود
اي يتيمي نشاي بنکر بخود اندر سياق

Mef'ulü / Fā'ilātü / Mefā'ilü / Fā'ilün

- 1 Āşüb-ı u şür-ı dehr ile ey dil huzûr yok
Pürdür gumûm-ı hâdişe cây-ı sürûr yok

‘Âlem dehân-ı ejder ü âdem gıdâ iken
‘Âkil midür ki cân u dilinde fütûr yok

Bir taht olur mı pâye-i tâbût olmaya
Bir kaşr olur mı şeş-cihetinde kuşûr yok

Bu ‘âlem-i şehâdet içinde ‘ubûrumuz
Şol ‘âleme sinîn ü şühûr yok

- 5 Yüz biñ kıyâmet ile bu gün gûş-ı hüşde
Bir dem olur mı sayh ile nefh-i şûr yok

Dîdâr-ı ‘ışk ola diyü geldün bu ‘âleme
Başda hevâ-yı cennet ü gılmân u hûr yok

Terk-i ser itmedür bu yolun hâşılı YETİM
İllâ ne dem ki bâşını meydâna kor yok

M80a, S29a.

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Feʿülün

- 1 Şafā cāmından özge meşrebüm yok
Maḥabbet nakli gibi maṭlabum yok

Baṇa rāh u revişden şorma ey Şeyḥ
Ki şūfī-veş benüm bir mezhebüm yok

Meslḥā-vār geldüm māderümden
"نَفَخْتُ فِيْهِ" sırrında ebüm yok

Pey-ā-pey dūd-ı dil saḳf-ı semāya
Sütün gibi dikilmez bir şebüm yok

- 5 Kapuṇda ağlayanlar dimesünler
Şeref burcında ey meh kevkebüm yok

Şikeste-pāre ḥayretde ḳaldum
Mesāfe ḳatʿına bir merkebüm yok

YETİMe sīm ü zer-efşānlık itme
Dir iken saṇa dāmān u cebüm yok

M80b, S29a.

3 "Nefaḥtū fihl(min-rūhl): Ben ona ruḥumdan üfledüm. K.K.,Hicr,15 / 19."

Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilūn

- 1 Gel sebük-bār ol dilerseñ ey reffık
Merd-i reh-rev diler ehl-i ıarık

Ehl-i tecrüd ol yûri ğavvâş-vār
Tâ ki gevher vire bu Baħr-ı 'Amık

Hurde-bîn olmaz ħired tâ olmaya
Mâlik-i fehvâ vü ma'na-yı daķık

Düzahî olmak sezâdur zâhide
K'olmadı ol nâr-ı ıışık ile ħarık

- 5 İstedüm zühd ehli içre bulmadum
Rind-i dörd-âşâm-veş yâr-ı şadık

Âşinâlık it Cemâlî olmasun
Bu YETİMÎ baħr-ı ħayretde ğarık

M80b, S29b.

Mefāʿilün / Mefāʿilün / Feʿülün

- 1 Bu dünyā bir maḥall-i sūrʿat ancak
Meh ü sāli hemān bir sāʿat ancak

Bu bāğ u rāğda her nehr-i cārī
Saña tefhīm içün bir rihlet ancak

Şu nergis kim temāşā eyledün sen
Senün çün evvelde çeşm-i ʿibret ancak

Sicindür bu cihān teng ü tārīk
İçinde müʿmīn ehl-i ḥaşyet ancak

- 5 YETİM itdün çü ʿazm-i rāh-ı ğurbet
Hudā yāruñ ola hoş niyyet ancak

M81a, S29b.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Şimdi hubb-ı cāh ile ğavġā olupdur şūflık
Bā'ış-i cem'iyet-i dūnyā olupdur şūflık

Cīfe-i dūnyāyı çendür her birisi bir ğurāb
Şanma tūtī gibi sükker-hā olupdur şūflık

Enkerü'l-eşvāt ile da'vetde hāy u hūy ider
Ekl-i cürb-i dāne vü halvā olupdur şūflık

Nāzır-ı hvāb u hayāl oldu murākıb geçinen
Kara kara bir kırı rü'yā olupdur şūflık

- 5 Menhec-i rāh-ı 'alāyiken 'acebdür yerlere
Çalınup günden güne ednā olupdur şūflık

Muhtefldür dime ey dil māsivādan çek elin
Tarık-ı ğayr-ı Hakkā eclā olupdur şūflık

Ey Cemālī Şems-i Tebrīz-i zemānsın kim bu gün
Bu YETİMe hālet-i Monlā olupdur ūflık

M81a, S29b.

Müfte'îlün / Fā'îlün / Müfte'îlün / Fā'îlün

- 1 K̇o hıceb-i şūreti şāhid-i ma' nāya bak
Terk-i cihāt eyleyüp dil-ber-i hercāya bak

Bī-ser ü bī-pā olup cılve-geh-i 'ışka düş
Zerre-sıfat rakş urup mihr-i dil-ārāya bak

Şūret-i kışrı koyup ma' nā-yı lübbi bulup
Ehl-i başfret olup Hāzret-i Mevlāya bak

Katline 'āşık-larūñ hükmini gör müftīnūñ
Ölmedin ölenlere virdügi fetvāya bak

- 5 Varṭa-i mevci görüp sāhile itme nazar
Fikr-i 'amīk eyleyüp lücce-i deryāya bak

Kūy-ı Cemālī de ḥāl oldu YETİMe ğıdā
Şūfī da'vet-perest sen yūri ḥalvāya bak

M81b, S30a.

111

Mefāʿilün / Mefāʿilün / Feʿülün

- 1 Cihān içinde varum ʿışkdur ʿışk
Cihān ağyār u yārum ʿışkdur ʿışk
- Uşul ehli bilürler dā'irüm hep
Ki devr içre medārum ʿışkdur ʿışk
- Mübāhātun senün zühd ise zāhid
Benüm de iftiḥārum ʿışkdur ʿışk
- Varup deyre tavāf-ı Ka'be itsem
ʿAceb midür ki kārüm ʿışkdur ʿışk
- 5 Cemālī mezhebin tutduñ YETİMİ
Dilerin ihtiyārum ʿışkdur ʿışk

M81a, S30a.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Cān-güdāz u sīne pūr-sūzān imiş dervīşlik
Dīde giryān u ciger büryān imiş dervīşlik
- Çünki ādem 'ālem-i kübrā imiş ey cān u dil
Göz yumup ol 'ālemi seyrān imiş dervīşlik
- Ehl-i ikrār ol gözüm dervīşlik itsün zuhūr
Kim gözinden münkirūn pinhān imiş dervīşlik
- Hīle-i nefis ü şeyātīn olmasa ey merd-i Hakk
Sālik-i rāh-ı Hakk āsān imiş dervīşlik
- 5 Ey YETİM esbābdan 'Attār-veş geçmek gerek
Kim bu yolda gāret-i dükkān imiş dervīşlik

M81b, S30b.

1 Cān-güdāz: cān-güzār S.
3 münkirūn pinhān imiş dervīşlik: - M.

Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlûn

- 1 "لِي مع الله" demidür her demi dervîşlerûñ
 'Aql ile derk olamaz 'âlemi dervîşlerûñ

Râz-dân ile hüviyyet haberin virmezler
 Mîhr-i gencîne-i sırdur femi dervîşlerûñ

Mevlevî gibi felek çarha girüp itdi semâ'
 Nâle-i nây olalı hem-demi dervîşlerûñ

Kesb ider 'âlem-i 'ulvîde hezārān şādî
 Dâr-ı suflîde olan bir ğamı dervîşlerûñ

- 5 Zahm elerdür urılan tîğ-ı belâyile yine
 Dil-i şad-pâresine merhemi dervîşlerûñ

Ateşîn âhı yakardı felegi olmasa ger
 Dîde-i terden akan şol nemi dervîşlerûñ

Hâzret-i pîr-i Cemâlî etegin tutduñsa
 Ey YETİMÎ olugör ebkemi dervîşlerûñ

M82a, S30b.

1 "Lî Ma'A'llâhi (vaqtûn lâ yese'anî fihî melekûn mukarrebûn velâ nebiyyun mürselûn): Benim Allah ile öyle anlarım olur ki ne bir mukarreb melek, ne de gönderilmiş bir nebî öyle bir yakınlığı elde edebilir. " Hadis-i Şerif, Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, s. 115, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1992..

3 Nâle-i nây: - S.

7 ebkemi: etkemi MS.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

- 1 Atılan seng cefāsın mı diyem her dūnūñ
Üstüme dönmedügin mi añayın gerdūnūñ

Ṭa‘ne taşu ile ‘uṣṣāka gelür mi tefsīr
Kıymeti eksile mi sanmağ ile altunūñ

Cūylar cünbişidür şanma fenā deştinde
Dehr eli dahı sürer silsilesin Mecnūnūñ

Her seher mihr yüzün gösterür eflāk gice
Bir peleng olur didiler yere dōke hūnūñ

- 5 Hikmet-āmīz sözūñ irse Cemālīye YETİM
Dirdi rūhını şād eyledūñ Eflāṭūnūñ

M82a, S31a.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

- 1 Merd olup bağlar isēñ bendini muḥkem tonuñ
Geşt-gİr-i feleḡe bes didürür oyunuñ

Bāl açup gözle şikāruñ didiler şāhin-vār
Zāḡ-veş dimediler cİfe-i dehre konuñ

Çarḡ-ı mihmān-keşe perhİz idüp aldanmayalum
Çerb ü şİrİn ni‘amına didügince şunuñ

Dehr bir rāh-ı maḡūf oldu ki her kāfileye
Var mı bir yer deymiye derd-i ecel şuyunuñ

- 5 Şol ḡidāyı ki saña şundu Cemālİ be YETİM
Rūḡ-ı kudsİ olamaz bir megesi ol ḡunuñ

M82a, S31a.

2 dehre: dehr M.

4 kāfileye: kāfile M.

Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilūn

- 1 Var iken fikr-i hevā gel çekme ey tālib emek
Ehl-i tevḥīd olmağa mā-dūn-ı Hakk gitmek gerek

Zāt-ı Hakk envārına müstağrak iken rāğibuz
Baḥr içinde tālib-i mā olduğı gibi semek

Şem'a-i ruh-sārına zūlf-i şebinde ol mehūn
Bāl ü per yakıcı bir pervānedür mihr-i felek

Sebze-i nev-kalbi mesrūr eyler ey dihkān-ı 'ışk
Geşt-zār-ı cāna gel tuḥm-ı ğam-ı cānānı ek

- 5 Pendi pīr-i nāşihūn evvel bu ḥarf oldu ki gel
Kadrūnı bilmezler ile yimegil nān u nemek

'ışk pīridür Cemālī ey YETİMİ merd isen
Zeyline idüp teşebbüs ğayrdan kendūnı çek

Hem dahı Mecnūn gibi fenn-i cūnūn-ı 'ışka dūş
Sende bir Leylī-veşūn divanesi ol giderek

M82b, S31b.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

- 1 Geydürelden baña bu kalb-i mücellā kepenek
Baña taklîd idüben geydi merāya kepenek

Lā ile küfrümi İmāna mübeddel kıldı
Didürüp cān u gönülden baña illā kepenek

Bâtıl efkârı derūnumda komadı sürdi
Sāyesin şalmaqla isteme Hakkā kepenek

Cāme-i fahr ile bir mürdeydüm efserde
Çekdi kendüye beni eyledi ihyā kepenek

- 5 ‘Örf ile cübbe vü destārı gözünden çıkarur
‘Işk ile ger alasin egnüñe Monlā kepenek

Gel Cemālî gibi varlık tonını tarh eyle
Ey YETİM eyleye tā kim sengi ifnā kepenek

M83a, S31b.

Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlûn

- 1 Pîrlik irdi civānlık hevesi niçeye dek
Nefsûn uş uş ile bu aldaması niçeye dek

Ber-ķarār olmadûn ey dil reh-i Hākda bir dem
Fikr-i bîhûde ile bû'l-hevesi niçeye dek

Şeb-revān şehr-i dili geşt idûben gezmekde
Saña mānî' ola nefsûn 'asesi niçeye dek

Cān u dil murġı helāk olmada bî-dāne vü āb
Dürlü zîverler ile ten ķafesi niçeye dek

- 5 Baħr-ı bezmünde Cemālî düşüp ilcāya Yetīm
Üsti yanında göre ħār u ħası niçeye dek

M82b, S32a.

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 Hāzret-i şāh-ı kerīmūñ nāmıdur nāmūñ senūñ
Nuşret ü 'avn iledür āgāz u encāmūñ senūñ

Her gedāya virmege maḵşūdını bu bābda
Bir işāretdür hemān sultānum iḵdāmūñ senūñ

Ṭolı ḵaldurmak Cem ü Cemşīde neydi bezmde
Ger naşīb olsa bu ḥāke cur'a-i cāmūñ senūñ

Bezī ü cūduñ rub'-ı meskūna olalıdan münteşīr
Hātemi necl ile mevşūf itdi en'āmūñ senūñ

- 5 Kim revā görür YETİMūñ böyle maḥzūn olduḡın
Her zamān mesrūr iken ḵapuñda eytāmūñ senūñ

M83a, S32a.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Cān meşāmmı çīn-i zūlfünden alurken bŭy-ı misk
İtmemişdi meskenin deşt-i Hoten āhū-yı misk

Görse tüccār-ı Hıtā bu hāl-i 'anber-bāruñi
Çīn ü Māçīne gidüp itmezdi cüst ü cūy-ı misk

Perçemün pŭr-çīn idüp çok başlu 'ayyār eyleyen
Haṭṭuñi Bağdād-ı hŭsne eylemiş bārū-yı misk

Post-pūş oldum bulaldan kendümüzde bŭy-ı dost
Nitekim nāfe şarıldı oldu hem-pehlū-yı misk

- 5 Cān damağına YETİM irmezdi bŭy-ı ma'rifet
Sihr idüp akıtmasa çāh-ı devātuñ cūy-ı misk

M83a, S32a.

Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlûn

- 1 Olmadı devlet-i ikbâle felekler hâyil
Bahtdan eyle gele çarha tolaşma ey dil

Her kese kadri kadar oldu merâtib tevzî
Mertebeñden geçemezsin çalışursañ biñ yıl

Bâ'îş-i 'izzet ü zilletden olaydın āgāh
Haşra dek sâkit olup söylemez idûñ ğâfil

Seni mā-dûn idinenler ki olur mā- fevkuñ
Sa'y ile ola mā-beyne fezâ'il fâşıl

- 5 Ehl-i dil ol yetişüp pāye-i rūhānīye
Haşerāta virilür mertebe-i āb u gil

İstersen dil-i şāfil ile cem'iyet
Suhūf-ı dilde olan naķş-ı perākende(y)i sil

Alur āheste vü peyveste mesāfe sâlik
Ey YETİM umma ki pā-der-gil olur mûsta'cil

M83b, S32b.

3 'izzet: - M.

6 sil: bil M.

Mefāʿilün / Mefāʿilün / Mefāʿilün / Mefāʿilün

- 1 İki şehir-i muʿazzamdur Ẹalāta ile İstanbul
Hakikatde dü-ʿālemdür Ẹalāta ile İstanbul

Şafā vü Merve hakkı'çün her ıklīmün tavāfinda
Niyāz itdükçe kıblemdür Ẹalāta ile İstanbul

Yere el arkasın koyup cihān-dīde olanlardur
Gök altında müsellemdür Ẹalāta ile İstanbul

Esās-ı ʿāleme gelse tezelzül ğam yimez gönüm
Bilür anı ki muhkemdür Ẹalāta ile İstanbul

- 5 Hevā-yı Belh idüp mürşīd dilerseñ ey YETİM el-hakk
Per-i İbrāhīm Edhemdür Ẹalāta ile İstanbul

M83b, S32b.

3 Ẹalāta ile İstanbul: - M / yimez: - M.

4 Ẹalāta ile İstanbul: - M.

123

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Fe'ûlün

- 1 Gönül gayrıyı ko Allāh ile ol
Taḳarrüb bul yûri ol şāh ile ol

Hilāf-ı cins ile zinhār oturma
Eger vāḳı' ola ikrāh ile ol

Bir iki gün degül bu kār-ı pür-derd
Bu kār üstine sāl ü māh ile ol

Kemīn-gāh-ı tarīḳı görme gāfil
Sülūk-i seyre ehl-i rāh ile ol

- 5 Cemālī mürşid-i ser-ver YETİMİ
Cenābında dil-i āgāh ile ol

Ki remz-i 'ilm-i tevḥīdi bu yolda
Dimez nā-ehle vü bir cāh ile ol

M83b, S33a.

Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlûn

- 1 Mısr-ı Hüseyni nigāruñ idicek yād gönül
Racûle armağan ider başumı Bağdād gönül

Bunca demdür ki düşüp kūy-ı harāb-ābādı
Gezerüz görmezüz veh ki bir ābād gönül

Gitmedi velvele vü sıyt u şadāsı dehrün
Tağları inledele nāle-i Ferhād gönül

Cāy-ı āsāyiş içün eylerdün bir tekye
Dehr-i bünyādı eger olmasa ber-bād gönül

- 5 Zen ü ferzend ile da'vā-yı tecerrüd itme
Hakḳ kelāmından işit fitnedür evlād-ı gönül

İşk şahrāsı sebük-pālarına yetmez mi
Merhale kaṭ'ı içün guşsa vü ğam-zād gönül

Bundan a'la vü latīf olmaya reftār u reviş
Gör ne reng-i ta'alluḳ ola āzād gönül

Tîre-dil kalmışdı itmese ger nūr-ı Cemāl
Bu YETİMİyi bu gün şevḳ ile irşād gönül

M84a, S33a.

4 olmasa: o kimse M.
5 ü: - M / evlād-ı gönül: ol gönül M.
8 Tîre-dil: tîr-dil M.

Fe'îlâtûn / Mefâ'îlûn / Fe'îlûn

- 1 Fârisîyken piyâde oldu gönûl
Alçağ oldu fütâde oldu gönûl

Bir iki cām içince mey-kedede
Açılup hoş-küşâde oldu gönûl

Kısmet oldukda zâhîde rûze
Kısmetûn şûrb-i bâde oldu gönûl

Oldı zâhid sebû-keş-i meclis
Yine bir hark-ı 'âde oldu gönûl

- 5 Çekmek içün kemân-ı Hallâcı
Çarh-ı yâyi kebâde oldu gönûl

Nîl-i eşkümle mışr-ı ten yıkılır
Haddin aşdı ziyâde oldu gönûl

Bu YETÎMûn dü-tâ olup kıddi
Seg-i yâra kılâde oldu gönûl

M84b, S33b.

Fe'îlâtün / Mefâ'ilün / Fe'îlün

- 1 Yine derd ü belāya düşdi gönül
Ya'ni bir pür-cefāya düşdi gönül

Gönlümi kapdı cānumı ister
Gör nice dil-rübāya düşdi gönül

Bāde çünkim 'aşā-yı pīrāndur
Pīr oldum 'aşāya düşdi gönül

Ber-ṭaraf oldı cāme-i zer-beft
Jende geyüp 'abāya düşdi gönül

- 5 Terk idüp ey YETİM oğlanı
Aḥmak oldı nisāya düşdi gönül

M84b, S33b.

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün

- 1 Dir idüm bir zamān idi derūnumda nihāndur dil
Dirīgā sīnemūn şimdi şikāfindan ʿayāndur dil

Olupdur şūretā gerçi gedā-yı nā-murād ammā
Maʿānī kişveri içre emīr-i kāmurāndur dil

Yine bir tīr-i müjgānuñ hevāsı ile ʿālemde
Kemān-ı ʿışkı çekmekde bu gūn pehlevāndur dil

Nazar it hālūme cānā hayāl-i hāl ile lebden
Gehī sevdā ile memlū gehī tobdolı kandur dil

- 5 Yirin od eyledi gālib hevā-yı rū'yet-i dīdār
Ki yüz ūzre düşüp hāke yūrūr āb-ı revāndur dil

Dil ahvālin Cemālīden sorun şorman YETİMīden
Ki hicret ideli andan iken hayli zāmāndur dil

M84b, S33b.

128

Fe'îlâtûn / Mefâ'îlûn / Fe'îlûn

- 1 Bir belâ-yı siyehdür ol kākûl
Gerdenünde günehdür ol kākûl

Dest-i zulmi dırāz iderse n'ola
Sebeb-i āh-ı vehdür ol kākûl

Nazar ehlinden ihtirāz eyler
Perde-pūş-ı nighedür ol kākûl

Zekānûn çāhına düşenler içün
Resen-i ka'r-ı çehtür ol kākûl

- 5 Bu YETİMe tolaşdı vardukça
Bir belâ-yı siyehdür ol kākûl

M84b, S34a.

Mef'ûlû / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün

- 1 Bir söz mi var cihānda ki ol nuṭḡ-ı Hakk degül
Güş itmeyen bu nükte-i Hakkā kulak degül

Ehl-i derūn olmağa sa'y it birūnı ko
Senden saña yakĭni dilerseñ ırak degül

Cem' -i kütüble ref' -i hücüb mümkin olmadı
Bildüm ki 'ilm bilmek imiş okımağ degül

Düzd-i havādiş aldı metā' -ı huzūrını
Bu kārban-serāda ol ādem ki sak degül

- 5 Leylī ki rahne eyledi Mecnūn kāseseñ
Pür-ni' met-i beşāret idüpdür sımağ degül

Bu deşt içinde bir ser-i Mecnūn var mıdur
Leylī atı öñinde şikeste yalağ degül

Çün hūşe-çĭn hırmen-i tevḥĭddür YETĪM
Bu kişt-zār-ı keşret aña bir başağ degül

M85a, S34a.

1 Bir: bu M.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

- 1 Ne şūretle görünürse қо görünsün abdāl
Ne pelāsa bürünürse bürünsün abdāl

Tāc-ı Bektaşī gehī tācı қalender urunur
Nice kisve urunursa қо urunsun abdāl

Reh-i mescidde gehī gāh reh-i mey-kede
Ne таріқа sūrünürse қо sūrünsün abdāl

Nāsdan gāhī gehī kendüzinden қорунur
Nice yerden қорunursa қо қорunsun abdāl

- 5 Hele sen zārını ketm eyle şaқın açma YETİM
Nerelerden şorunursa қо (şo)runsun abdāl

M84a.

Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlûn

- 1 Dilemezdüm ki cihân mülkine ben raht çekem
N'ediyin kendümi kendüme komadı âdem

Bir pil-râh-ı haşardur bu cihân-ı köhne
Hazer it gaflet ile geçme ayak baş muhkem

Kişver-i 'ışka degin kaç-ı mesāfe eyle
Tevsen-i himmeti sūr itme tekāsül bir dem

Cism-i zulmān iyi ref' eyle mūnevver dil olup
Rūz u şeb zikr-i Hudā ile şafāda ol hem

- 5 Muḫmaḫill eyle gider şūret-i imārātını sen
Tā ki temīz olana ma'nā-yı emr-i mübhem

Geçelüm havf u recā ile bisāt-ı emne
'İşret u 'ayş u şafā ile olalum bī-ğam

Söyleme şiddet-i ahvāli dili yārāna
Taş atılmağa sezā olmadı murğān-ı harem

Şadeḫ-i kalb-i Cemālīye YETİMİ girseñ
Kıymet ü ḫadrūne olmazdı bahā bu 'ālem

M85a, S34b.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

1 Ta^cn-ı rezl ehl-i serîr-i rif^cate n'eyler begüm
 'Av^cav-ı seg mäh-ı burc-ı 'izzete n'eyler begüm

Mü'min-i Manşûrsun nasrun min-Allāh ile sen
 Kāfir-i mağlûb şāhib-i nuşrete n'eyler begüm

Gerçi gûft ü gûy-ı düşmen vahşet-efzâdur velî
 Dostlar beyninde olan ülfete n'eyler begüm

Çünkü Hakk "نحن فسيما" didi men^c-ı müdde'î
 Hā'il-i feyz olsa rızk-ı kısmete n'eyler begüm

5 Bu YETİM-i müstemendi kendü öz hâlinde қо
 Hâl olup bir nice ehl-i fetrete n'eyler begüm

M85b, S34b.

1 rif^cate: ruḳ^cate M.

3 vahşet-efzâdur: vahşet-ıkrâdur S / beyninde: boynında M.

4 "(Ehüm yeksimüne rahmete Rabbike) naḥnu kasemnâ (beynehüm ma'îşetehüm fi'l-hayâti'd-dünyâ ve rafe'nâ ba'dehüm fevka ba'din derecâtin liyettehîze ba'duhüm ba'den suhriyyen ve rahmetü Rabbike ḥayrun memmâ yecme'un": Ey Muhammed! Rabbinin rahmetini onlar mı taksim edip paylaşıyorlar? dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz taksim ettik; birbirlerine iş gördürmeleri için kimini kimine derecelerle üstün

kıldık; Rabbinin rahmeti, onların biriktirdikleri şeylerden daha iyidir. K. K. 25. cüz, 43. sûre, 32. âyet.

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 Dūn gice şahṇ-ı çemende yāri tenhā avladum
Seyr idüp ol serv-i hoş-refiārı tenhā avladum

Cām-ı gül-reng ile devr idüp benefşe sebzedede
Gonca-leb ol nergis-i bīmārı tenhā avladum

Tāb-ı meyden çehre-gül gel şūḥ u şeng sīne-çāk
Ol levend-i şiyefte destārı tenhā avladum

Tālī'ūm oldu müsā'id ayırup ağıyārdan
'Ahdine tırmaz o bī-ıkrārı tenhā avladum

- 5 Nakḍ-i cān virdüm metā'-ı vaşlın aldum rāygān
Tālib-i cānāneden bāzārı tenhā avladum

Devr idüp pervāne-veş bāl ü perüm nūr eylesem
Tañ mıdur ol şem'-ı pūr-envārı tenhā avladum

Cevdet-i ṭab'um YETİM idüp şikārın tarz-ı ḥāşş
Kebg-i fikri vādī-i eş'ārı tenhā avladum

M85b, S35a.

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 'Arızında görmeyüp saçın kalem
Ser-nigūn oldu hemān miskīn kalem

Gördi 'ömrüm gibi kūteh zūlfini
Bu hevādan urdı ser-terkīn kalem

Ol hilāl ebrūları görüp ider
Nāle-veş incilmegi āyīn kalem

İtdi gül-gūnı varak üzre şarır
Reng-i ruh-sāra idüp tahsīn kalem

- 5 Şal nezr ü ma'nl-i hāşşa YETİM
Olmış iken elde çün şāhin kalem

M86a, S35a.

1 'Arızında: 'arızından M.
4 gül-gūnı: gül-gūyın M.

Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlûn

- 1 Hâtır-ı fâtirüme cümle gelenden geçdüm
 Anı ıtlâka virüp kayd-ı bedenden geçdüm
- Sen ü ben 'âlemi bildüm ikilik reng imiş
 Tâlib-i yek-cihet oldum sen ü benden geçdüm
- Beni simurğa iletdi per ü bâl-i himmet
 Dâne vü dâmi koyup zâğ u zağandan geçdüm
- Bâğ-ı 'âlem çü bitürmez gül-i bî-hâr gönül
 Çîn idüp dâmenümi ben bu çemenden geçdüm
- 5 Fâka vü fâkr ile şî'rüm baña Şeh-nâme yeter
 Nazm-ı Firdevsî ile vaşf-ı peşenden geçdüm
- Şî'rümüz virmemege bûy-ı taşannû'ya be YETİM
 Şan'at u 'ilm ü kemālât ile fenden geçdüm

M86a, S35b.

Fe'îlâtün / Mefâ'ilün / Fe'îlün

- 1 Rûz u şeb gel Hudāya yalvaralum
Kaldurup el du'āya yalvaralum

Ser-firāz olmayup tevāzu' eyle
Yüz sürüp hāk-pāya yalvaralum

Dimeyüp hās u 'āmm u kūdek ü pîr
Yāda vü āşināya yalvaralum

Kuhl için hāk-pay-ı yārānı
Tuta gelsün şabāya yalvaralum

- 5 Şeb-i tarîk irişdi güm-rāhumuz
Kevkeb-i reh-nümāya yalvaralum

Günde bîn kez Yezîde la'net idüp
Sākin-i Kerbelāya yalvaralum

Gel erenler yolını varmak için
Ey YETİM evliyāya yalvaralum

M86b, S35b.

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

- 1 Ben beni terk itmeyince yāra maḳbūl olmadum
Olmayınca vālih u şeydāsı ma‘ḳūl olmadum

Zāt-ı Hakk bī-keyf ü kem cismde cānumdur benüm
Bu kadar var kim o ben olmadı ben ol olmadum

‘Işık ile mebhūt u ḥayrānum eger çi ben gedā
Ḥamdü’lillāh zāhid-i ḥod-rā gibi kül olmadum

Ḳulle-i “āf-ı ḳanā‘at virürüm ‘anḳā-sıfat
Nān içün bir vādīyi tutup da meşgūl olmadum

- 5 Hāliš u muḥliš olup seyr ü sūlūkumda YETİM
Zāhid-i reh-zen gibi sālūs u mec‘ūl olmadum

M87a, S36a.

138

Mef'ulü / Fā'ilātü / Mefā'ilü / Fā'ilün

- 1 Şehr-i fenāda pāyesi dāmān olan başum
Köhne pelāsi kanlu girībān olan başum

Ya vāşıl-ı şadef ya şikār-ı neheng olur
Deryā-yı eşk-i dīdede pinhān olan başum

Ahır havā-yı zülf ü hatt-ı yār ile gider
Hāk içre mūr u 'akrebe bu kār olan başum

Hüccāc-ı 'ışka ka'be-i kūyuñ dellidür
Şimdi nişān-ı rāh-ı beyābān olan başum

- 5 Kaṭ'-ı 'alāka eylemedür güç gelen baña
Terk-i tarīk-ı ğamda be āsān olan başum

Biñ başum olsa birini itmen dırıĝ tıĝ
Biñ pāre olsa tañ mıdur el-ān olan başum

Sırrı 'ayān eylemedi sürdürüp YETİM
Esrār-ı 'ışk-ı yār ile hayrān olan başum

M87a, S36a.

Mef'ulü / Fā'ilātü / Mefā'ilü / Fā'ilün

- 1 Devlet gibi kapunda eger ber-devām olam
Reşk-i cihān u ğıbta-i cümle āşām olam

Meyl itmeyüm cenāb-ı şeh-i heft-kışvere
Ger kollaruñ içinde kemİne gulām olam

Bir dem nişān-ı semm-i semendūñ görem diyū
Yellerle hāk-i rūb-ı reh-i hāşş u 'āmm olam

Ḳand-i telatıufunla beni besle dā'imā
Bezmünde tā ki tūtİ-i şİrİn-kelām olam

- 5 Keyfiyyet-i muşāḡabetūñ mestiyin şehā
Luṭf it şarāb-ı şevḳla mest-i mūdām olam

Ben ey YETİM mest-i maḡabbet iken bu gün
Kim dir baña ki bāde-ḡor mest-i cām olam

M86b, S36a.

Mef'ulü / Fā'ilātü / Mefā'ilü / Fā'ilün

- 1 Bakdum gönül ceridesine diqqat eyledüm
Hicrân hikâyetin okudum rikkat eyledüm

Süz-ı derûn ile bu cihândan 'ubûruma
Âhum 'ulüvvlerin 'ilm-i türbet eyledüm

'Ömrüm olunca mey-kededen çıkmamak için
Pîr-i muğân önünde turup bey'at eyledüm

Gördüm ki etlerine çıkar üstühvānumuz
Gel cānum al diyü ecele minnet eyledüm

- 5 Yârûn gül-âbı keşret ile olmuş iken YETİM
Düşdüm ferâğ-ı 'âlemine vahdet eyledüm

M86a, S36b.

141

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Bir perî sevdası ile cānı şeydā eyledüm
 'Aql-ı pür-āşūfte-i şūrīde rüsvā eyledüm

Vāz geldüm zühd ile mescidde sākin olmadan
 'Işk ile cünbiş idüp 'azm-i killāsā eyledüm

Kevkeb-i bahtum egüp eşk-i revānı şaçduñ
 Çehrem üzre zeyn idüp 'ıkd-ı Süreyyā eyledüm

Ḳaldurup eflāke degdüm bir sūtün-ı āteşīn
 Ya'ni ol nā-mihr içün bir āh peydā eyledüm

- 5 Ey YETİM ol gül-bün-i nev-hāsta yādına ben
 Murğ-ı cānı nağme-i derd ile gūyā eyledüm

M86a, S36b.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 'Arşla hem-ser livā-yı āh-ı servüm var benüm
'İşk şāhıyum bu gün kimden ne derdüm var benüm

Halka halka dāğlardan cismüme geydirem zere
Şāh-ı merdānum yine muhkem neberdüm var benüm

Hañcer-i müjgānına bir çeşm-i āhūnūñ turup
Sīne germiş dil gibi bir şīr-merdüm var benüm

Bāğda berg-i hazān seyrin nedürler eyleyüp
Hāk-i kūy-ı yārda çün rū-yı zerdüm var benüm

- 5 İsteme benden feraḥ cānā ki fikr-i hicr ile
Ayağūñ tozı ḥaqqı ḥātırdā gerdüm var benüm

Pes Cemālī derdidür āşūfte-ḥāl iden beni
Ey YETİMİ şanmağil kim gayrı derdüm var benüm

M87a, S23a.

3 çeşm-i āhū: cism-i āhū S.

5 tozı: tozı S.

Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlün

- 1 'İşk müstevlî olup bir yire ergürdi yolum
O kim ādum bilmeyüp fark idemen sağ u şolum

Āteş-i 'ışk ile yandum yetiş ey yārān-ı eşk
Tağılup bād-ı fenādan yele varmadın gülüm

Çün didi şāh-ı rūsūl "موتوا" bize lāyık budur
Ola vaz gelmeksizin bu kāleb-i cāna ölüm

Hıl'at-ı fakr ile istignā yolın varmayın
Ger virürsem cāme-i zer-beft şāhıye çulum

- 5 Mest-i bed-nām olmadum tā ölmeyince sākıyā
Pāre-i bāgrum kebābum eşk-i hūnlünüm mülüm

Ey Cemālī şāh olurdu bu YETİMİ çākerün
Pür sış-i hāl eyleyüp bir kez didün ey kulum

M87b, S37a.

3 "Mūtū (şable ente mūtū)": Ölmeden önce ölünüz. Hadis-i Şerif. Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, s. 115, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1992.

6 olurdu: olur mı M.

Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlûn

- 1 Derd-i 'ışkî nideyin bilemedüm
Bağrumı pâreleyüp deledüm

Gündüzün sâyim olup giceleri
Hoş-namâz üzre olup kılamadum

Bir tû atma dili Hâk beyt-i dile
Gayırlardan süpürüp silemedüm

Ah kim gül-şen-i vahdet gülünü
Keşret-i hâra bakup alımadum

- 5 Hâl diliyle Cemālî remzin
Ey YETİMÎ nideyin bilemedüm

M87b, S37b.

2 giceleri: giceler M.
3 silemedüm: söylemedüm M.
4 alımadum: eylemedüm S.

145

فارسي

آيد اگر طبييم بهر عينت من
زين خسته كي ميادا مرکز افافت من

قتلم اگر بجويد من بجويم او را
بنكر به بيش ياران جونت ارادت من

آسي زخاك مجنون خير و بسوي كردون
كرشه رسالت باد از حكايث من

چون مرغ فرصتم پربكشورو رفت از دست
سودي نمي رهد هيچ بانك نداشت من

ايزد اگر رساند بازم بخاك ايران
ديكر بروم نايد راه سياحت من

ازشوق و مهر تبريز ريزد دوديده سرخاب
چون ميشود يتيبي زين شوق غايت من

M92a, S7a.

146

فارسي

نوبماران آمد و برخاشب ازجا چون چن
 عندليبان خير مقدم خواند باصوت حسن

سايه كستر شد سحاب نوبمار از بمرتو
 روبكشن باطرب بيرون شو ازبيت خزن

بيت عكس ناله كه آيد ناله از بيستون
 حانده است آوازه از نالماي كوكن

چون لواي اه توبا جيش اشد افرخت سر
 اي كذا روزير خرقة كوس سلطاني بن

زايير دل شومشوكر عارفي درطوف كل
 كان مقام قدسيانست اين مكان اهرمن

بعد صوري نيست مانع معنوي قربت بجو
 كريني را عاشقي بنكروسي ويس قرن

اي جمالي ازدرت جان يتيبي چون رود
 چون بني فرمود از ايمان بود حب الوطن

M92a, S17b.

Mefāʿilün / Mefāʿilün / Mefāʿilün / Mefāʿilün

- 1 İden endūh-ı cānān ile ğam ıklīmını seyrān
İder terk-i vücūd ile ʿadem ıklīmını seyrān

Gözümnden mahv olup gitdi nuķūşı deyr-i dünyānuñ
Mücerred itmek ile bu şanem ıklīmını seyrān

Dilersen̄ Hızr-ı rüşen-rāya irmek hem-çü İskender
Uyup hayvāna gel itme zulm ıklīmını seyrān

Qara toprakça gelmezmiş gözine akçası dehrūn
İdenler cell-i himmetle kerem ıklīmını seyrān

- 5 Diyār-ı Rūm seyri bes YETİM-i āzādeye yārān
YETİMāne iden itsün ʿAcem ıklīmını seyrān

M91b, S9a.

2 bu: bir M.
4 gelmezmiş: gelmez M.
5 seyri: seyr S.

Mef'ulü / Fā'ilātü / Mefā'ilü / Fā'ilün

- 1 Deryā-yı eşk ideli tūfān hikāyetin
Ğavvāş unıtdı lücce-i 'ummān hikāyetin

Bİ-derd olana şūriş-i 'ışķūndan ānma hıç
Nā-dān içinde söyleme 'irfān hikāyetin

Ben bİ-rūsūma kâ'ide-i resmi söyleme
Āzād olana ānmaya zindān hikāyetin

Vā'iz 'avām içinde diler hāy u hūy idüp
Gerçek yerine geçire yalan hikāyetin

- 5 Kānı şabā fiğān-ı seg-i yār ile gelüp
Gūş-ı YETİMe irgüre yārān hikāyetin

M88a, S37b.

Mefāʿilün / Mefāʿilün / Mefāʿilün / Mefāʿilün

- 1 ʿAdem ser-ḥaddine iltüp güm itdüm çünki rāhı ben
Vücūd ıklımına mümkün midür itmek nigāhı ben

Şeb-i deycürdur rüşen nehārum ey dil-i güm-rāh
Hidāyet kevkebin iste yetürdüm şāh-rāhı ben

Te'emmül eyledüm gördüm ser-i bī-dāradur kaçdı
Kemīn-gāh içre kuttāʿ-ı cihān-ı hvāb-gāhı ben

Dilā geldi gider dirken şadā-yı nevbet-i şāhı
ʿAcebdür görmedüm gūş eyleye bir pādīşāhı ben

- 5 YETİM eşkāl-i eşyāda cihān ḥayrān iken el-ḥakḫ
Seni gördüm ki seyr eyler bu eşyāyı kemāhı ben

M88b, S37b.

150

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Feʿülün

- 1 Taşavvuf ʿilmini cāhil ne bilsün
O kim Hāḫdur anı bātıl ne bilsün

Fezāʿil ḫırmeninün dānesini
Nedür dihkān-ı bī-ḫāşıl ne bilsün

Simāt-ı ehl-i ʿizzün niʿmetini
Hāḫır ü ḫvār olan sâʿil ne bilsün

Bu bahır içre şināver cünbişini
İraḫdan sâkin-i sâhil ne bilsün

- 5 Cemālî āsitānında YETİMİ
Senün ḫālünî nâ-ḫābil ne bilsün

Ferāḡat kūşesin tut ʿuzlet ile
Ne sen il bil seni hem il ne bilsün

M88b, S38a.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Ten ki ser-tā-pā maḥabbet nārına yandı bu gün
Kendüni envār-ı rahmet ğarķası şandı bu gün

Başuma jülīde-mū sevdāsı düşmekdür hemān
Ger görüm cānā başūnda ol siyeh zendi bu gün

Dūr olsun nūrdan çeşm-i cihān-bīni anuñ
Tūtiyā-yı hāk-pāyuñ olmaya andı bu gün

Ol kadar nış urdı zenbūr-ı havādiş āna kim
Nā-gehān bālına dehrūñ barmağın bandı bu gün

- 5 Yār ne kılsa 'aczdendür bu ebyāta YETİM
Ger nazāre dimeye Zātī ile Kāndī bu gün

M99a, S38a.

152

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Çıkmadı Mecnūndan fikr-i beyābān-ı cūnūn
Gitmedi Ferhāddan zevk-ı hevā-yı Bİ-sütūn

Bİ-sütūn bir lu'b ile Ferhādı çaldı yerlere
Kuvvet-i bāzūyla sābıkda anuñken oyun

Dāmen-i deşt ise Mecnūnı gırlbān çāk idüp
Vādī-i miñnetde itmişdür tek ü pūdan zebūn

Bir iki ferzānenūñ senūñ melāmet yaşına
Kımaduñ yağdurmayunca ey sipihr-i ser-nigūn

- 5 Ey YETİM eş'ār ile divaneler vaşfinda ol
Kim cūnūn ehlinde yok zātuñ gibi bir zū-fūnūn

M89a, S38b.

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün

- 1 Keşrete düşse gönül küşe-i vahdet var iken
Eyle tahşîl-i ma'ârif yûri fırsat var iken

Kā'im ü şā'im olup gice vü gündüz ey dil
Maksim-i rahmet-i Hâkdan dile kısmet var iken

Zînet-i zâhiri ko bâtına sa'y it zîrâ
Ehl-i ma'nâ bakamaz şûrete sıret var iken

Zühd ü takvâyı ne dirsün öğüp ey şeyh bize
Şîve-i 'ışk ile 'âlemde mahabbet var iken

- 5 Bizi ol günde koma duzağa ilete 'âmâl
Senden ey şâh-ı rûsûl bize şefâ'at var iken

Çün Cemâlî sözini himmetle gûş itdün
Ey YETİM eyle seri secdede fırsat var iken

Dem ola bes diyeler nuṭka mecâl olmaya
Söyle ma'nâ-yı hâkîkîyi icâzet var iken

M90a, S38b.

7. beyt M'de yok.

Mef'ulü / Fā'ilātü / Mefā'ilü / Fā'ilün

- 1 Peydā idüp neşāt-ı reh-i māverāyı ben
Kodum bu cāy-ı hūzni vü mātem-serāyı ben

Gül-bānk-ı deyrde hān-kaḥı pest eyledüm
Şaldum bu fānī deyre çü bāng-ı derāyı ben

Alāyiş-i dü-kevn ile ey şeyḥ virme el
Alūde yele eylemezsin merḥabāyı ben

Sāye şalarken üstüme zeyl-i pelās-ı ʿışk
Ber-düş idüm mi ḥırka-i zūhd ü yāyı ben

- 5 Bi'llāh serīr-i ʿizzeti şāhīye virmezsin
Künc-i ferāğatümde olan bu rübāyı ben

Güft ü şinīd velvele-i ʿışk ile YETİM
Kımayın kulağuma suḥan-ı mā'adāyı ben

Pür-süz tā ki olmaya divan u defteri
Şaymañ ḥisāba şā'ir-i rengīn edāyı ben

M89b, S39a.

1 cāy-ı hūzni: cāy-ı ḥūrnı S.

Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün

- 1 Cihān buķalemūnūñ görenler elvānın
Cihānın anladılar girye-reng ḥandānın

Ne denlū iste ki dönse bu çarḥ-ı jengārı
Fülūs-ı ahınere şayma nücüm-ı rahşānın

Serāce-i reh-i vahşet degül mi bu dünyā
Gel ülfet eyleme çekme ğam-ı ferāvānın

Dilersen itmeye gül-geşt 'ālem-i tecrīd
Alup 'acūze-i dünyāyı bekleme yānın

- 5 Cenāb-ı cilveñe 'ışķa eyleyüp pervāz
Ḳanaduñ altına al bu sipihr-i eyvānın

Ḥayāt şuyına tālīb ķo olsun İskender
Gönülde bul yūri Hızruñ be āb-ı ḥayvānın

Lisān-ı ğayb u saffr-i sūrūş derd-revīş
Düşürme sa'y idüp elden YETİM divanın

M89a, S39a.

1 ḥandānın: ḥadendānın M.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Niçesinüñ görmişüz māl ü menāli kalduğın
 'Ayš u 'işret-hānesi vīrān u hālī kalduğın

Virdiler nefsi murādın itdiler zulm ü sitein
 Anmadılar hīç boynında vebāli kalduğın

Fāriğ oldı eylemekden ārzū-yı verd-i ter
 Ekilen bu bağda bir qurı çalı kalduğın

Nerm-revlikler ider tab'um semendi sebze
 Rāh-ı seng-hārede egüp ni'āli kalduğın

- 5 Bu YETİMün dād-ı Hākdur virdügi kaṭ'-ı cevāb
 Görmedüm bir kimsenün anda su'āli kalduğın

M90a, S39b.

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 Fitnede hāk-i 'izāruñ gösterür tekrār-ı fenn
Çeşm-i cellāduñ velī kan itmede bisyār-ı fenn

Şan'atumdur za'f u kuvvetle miyānuñdan enīn
Nağme eyler zīr ü bam gösterse ehl-i tār-ı fenn

Cevher-i 'ışkı dimez 'aşık maharet 'arz idüp
Vaşıl-ı iksīr lā-büdd eylemez izhār-ı fenn

Murg-ı dil güftārda būy-ı fenā işmām ider
Mantıku't-tayr ile gūyā ögredür 'Attār-ı fenn

- 5 Kanberüñdür bu YETİM üflāde olsun behre-mend
Bāb-ı lutfuñdan senüñ ey Haydar-ı kerrār-ı fenn

M89b, S39b.

Mef'ulü / Mefā'ilü / Mefā'ilü / Fe'ulün

- 1 Ey nūr-ı başa saña fedā iki göz olsun
Tek hāk-i reh-i kūyūn ile çehre toz olsun

Şol denlū yüzüm üzre dekūm kaṭre-i hūnīn
Rūma gelicek la'l-i Bedaḥṣān ucuz olsun

Açsun bu gönül murğı per ü bāl-i maḥabbet
Vādī-i belā kūh-ı 'anā cümle düz olsun

Nice üzedür ḥamselere her ḡazelūm çün
Ey ṭab'-ı suḥan-senc söz az olsun öz olsun

- 5 Yevmiyye-i yārān otuz olduḡın işidüp
Bī-çāre YETİM al berü didi toḡuz olsun

M90a, S40a.

1 hāk: ḥār M.
4 öz olsun: - M.

Mef'ulü / Fā'ilātü / Mefā'ilü / Fā'ilün

- 1 Mecnūn işitse bu dil-i şeydā haberlerin
Kim eyler idi deşt ile şahrā haberlerin

Vīrānelerde baña virürken nidā-yı büm
Efrāsiyāb u Kayşer ü Dārā haberlerin

Muṭrib yūri terāneyile 'arza eyleme
Cām-ı Cemīle 'işret-i Kisrā haberlerin

Ruhbān-ı 'ışk muğ-bece-i deyrle bu gün
'Uşşāka virdi naķş-ı killsā haberlerin

- 5 Nā-ehle açma rāz-ı dili cūş idüp YETİM
Berī olana söyleme deryā haberlerin

M90b, S40a.

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün

- 1 Her 'abā-pūş bize 'arz-ı riya eylesesün
Tâc u tecrîd urinup çün u çirâ eylesesün

Bize el virmeden ey şüfî elüm ilmek ise
Kimse(y)i kimseye muhtâc Hudâ eylesesün

Gerden-i cânı tutup tîğ-ı kazâya râzı
Olmaz isem beni Hakk ehl-i rızâ eylesesün

Ok gibi toğrulugum bildi ise ol hünî
Kaddümi dik ki büküp cevır ile yâ eylesesün

- 5 Ne kadar zulm ü sitem vâre ise itsün bânâ yâr
Tek varup gayrılara lutf u vefâ eylesesün

Gayre takat mi olur gayretümüzden dir iken
Yâr küyına güzer bād-ı şabâ eylesesün

Derd-i ışk ile YETİM olmuş iken dil-hasta
Din tabîbe gelüben derde devâ eylesesün

M90b, S40b.

161

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Girye itsem cūş ider baħr-ı muħl̄t-i bī-kerān
 Şayha itsem lerzeye varur zemīn ü āsumān

 Āh-ı āteş-bārdan düşmiş şerārumdur benüm
 Zāhid ol āteş-i dūzah ki eylersün beyān

 Mihr-i şanmañ görinen bir top idüpdür başumı
 Şarkdan ġarba çalar çevġān-ı çarħ bī-amān

 Ārzū-yı hānümān itmem bu ġurbet-hānede
 Hāne-i ġurbet olupdur ben ġarībe hānümān

- 5 Merdlik ıklīm-i dil seyyāħı olmağdur YETİM
 Ol ki cādir-pūş-zendür oldı seyyāħ-ı cihān

M91a, S40b.

162

Fe'îlâtün / Mefâ'îlün / Fe'îlün

- 1 Yerûñ ey gonca itme hâr şakın
Eyleme 'andellbi zâr şakın

Ey ğazālum rakı̄b-i segden kaç
Nā-gehān itmesün şikār şakın

Hāk-sār olduĝuma yolūnda
Hātıra gelmesün ğubār şakın

İhtirāz it duĝān-ı āhumdan
Düşmesün kūyuña şerār şakın

- 5 Yeter akdı kapuñda eşk-i YETİM
'Ālemi ğarkı ider bihār şakın

M89b, S38b.

3 olduĝuma: olduguma S.

5 Yeter: tlr M.

Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlâtün / Fe'îlün

- 1 Taşı taş üzre koma bu reh-i vîrânda şaķın
Kûşe itme bu hevl-nāk-i beyābānda şaķın

Mûy-ı jülîdelere kılma haķāretle nigāh
Haķķa nāz ehli olur bî-ser ü sāmānda şaķın

Yār ışiginde gösterse raķîbün hāzer it
Var imiş rāh-ı hüdā hîle-i şeytānda şaķın

Cānı ālûfte idüp eyleme kendün peyvend
Anlara sitemi ola ğayret-i akrānda şaķın

- 5 Geh deper gāh süser geh ısırur gāh çeler
Nice hayvānlar olur şûret-i insānda şaķın

Merdlerden bilürüz mekr ü hîl gelmez lîk
Zen-i mekkāre olur kisvet-i merdānda şaķın

Genc-i dünyāya harîş olma YETİM el çek el
Çokdur ef'î-yi zehr-nāk bu vîrānda şaķın

M91a, S41a.

5 şûret-i insānda: kisvet-i merdānda M.

6 kisvet-i merdānda: şûret-i insānda M.

164

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

- 1 ‘Unfla olma begüm pāye-i devletde şaķın
Muhteſſdür niçe zillet reh-i ‘izzetde şaķın

Yavaş olup başılıp yavuz olup aşılma
Cānib-i şulhı koma mevķī-ı cūr’etde şaķın

Ne kadar yārla sen birliğe yetsē ‘āşık
Vahſet-efzā hareketden şaķın ülfetde şaķın

Rāst u çep tolaşur geyse bir dest-i dirāz
Nakd ü vaķt oynamasun ‘ālem-i keſretde şaķın

- 5 Aşinālıklar idüp yoldaşına kıymışlar
Niçe bīgāne gezer bu reh-i ğurbetde şaķın

Mā-ḥaşal tatlu sözinden ḥazer it hem-rāhuñ
Zehr-i ḥılt olmasun ol sūkkeri ni‘metde şaķın

Ey YETĪM olmayıcaķ bād-ı cihān-peymā-veş
Şa‘b yollarda ḳalursun dem-i rıḥletde şaķın

M91b, S41a.

165

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 Derd ü ğamla cān virüp cān almada bir nā-tūvān
El-amān ey nāz u istignā-yı devrān el-amān

‘Ayš u ‘işret-ḥāne ey nāz u na‘īm ehli size
‘Aşık-ı ğam-ḥvāreyye ser-ḥadd-i miḥnetdür mekān

Kimse almazdı benüm derd-i derūnumdan ḥaber
‘Aleme fāş itmese ‘ışkum bu āh nā-gehān

Bu göyünümiş dāğlarla göz yaşıdur ‘āşıkā
Kūşe-i bī-tūşesindi sende ḥuşk u terden āb u nān

- 5 Çarmıḥa gerdiler kaldum keş-ā-keşde YETİM
Derd ü endūh u belā bir yaña bir yaña cihān

M90b, S41b.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Şeyh-i şöhret-cū ridāsın eyleyüp şöhret yükin
Tavk-ı şeytān gibi aldı boynına la'net yükin

Adem olmaz müdde'î ger geyse kat kat hāre(y)i
Har 'azl'z olmaz ne deñlü ardalar hıl'at yükin

Girmişüz meydān-ı 'ışka ser-bürehne 'āşıkuz
Zāhidā gözle tarl'kı çek yūri kisvet yükin

Merde dünyā sevgisi gibi ağır yük gelmedi
Virme dil dünyāya çekme merdsen' 'avret yükin

- 5 Adem olan ğayret altında olur lā-büdd ricāl
Komadılar ğayret altında olup ğayret yükin

Yük bācında ağlamaz ey sār-bān-ı rāh-ı 'ışk
Dirhem-i eşki döküp çeksem n'ola miñnet yükin

'Aleme 'üryān gelen 'üryān gider diyü YETİM
Bu fenā yolında tahfif eyledi rihlet yükin

M91b, S41b.

167

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

- 1 Şol gâzel kim iderin eşküm ile tahrîrin
Lâl oldu kaldı zebānum idemem takrîrin

Kime mi‘mâr didükse gedüğünde kodı taş
Gördünüz mi bu yıkık gönlümüzün ta‘mîrin

Hvâbda girmişdüm beyt-i Ebî Derdāya
İhânümânsızlık ile eylediler ta‘bîrin

Ne ğam ey kûşe-i bî-tûşe olursañ berbād
Tekye-i ğamda dil abdālî idüpdür yirin

- 5 Derd-i ğam-dârda yārân seni añmaz mı YETİM
Añmamak mı olur Eşhâb-ı Kehf Kıtmîrin

M88b.

168

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Buğz idüp ağıyāra ey dil yārı sev
Meyl-i firdevs eyleme dīdārı sev

Bendesı cemele eşhābuñ gōñül
Līk cāndan Ḥaydar-ı kerrārı sev

İhtışāmuñdan dilerseñ behre ger
Cān ile ey ḥvāce ḥızmet-kārı sev

Meşnevī-yi Ḥazret-i Monlāyla
Üns tutup Mantık-ı 'Attārı sev

- 5 Mālik-i dinārı sevme ey YETİM
Būy-ı fakr ol mālīk-i dīnārı sev

M92a, S41b.

1 Buğz: ba'z M.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Çağırup miḥnet bucağında disem bir pāre şu
Gözlerümden ğayrı yok virür bu ben bīmāra şu

Olma ḥāyil yaşuma ey müdde'ī bilmez misin
Kim esāsından yıkar irince bir dīvāra şu

Kār-ger oldı müjek-i eşkümle dīdem didi yār
Keskin olmaz mı virilse tīğ-ı cevher-dāra şu

Başını taşdan taşa döğüp gögermekden ğaraž
Ḥāk-pāy-ı gül-şene diler varup el kāra şu

- 5 Ab-dār elfāz ile sūz-ı YETİMi dir gören
Sāmīrī siḥri degül mi zarf olmak nāra şu

M92b, S42a.

170

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

- 1 Yār elinden gele bir taş ne lezzetdūr bu
Cism ol taşla sūrḥ ola ne ḥıl‘atdūr bu

Yār yolında iver virmege cānı ‘uṣṣāk
‘İṣḳla cān virici tarafca milletdūr bu

Nice üns eyleyen nāz u na‘īm-i dehre
Diyü merdüm ḥūr ile pūr-reh-i vahṣetdūr bu

Virme dil ḥūsn ü bahāsına ‘arūs-ı dehrün
Niçe erden gerü ḳalmıṣ ḳarı ‘avretdūr bu

- 5 Pİṣ-keṣ cān iledūr kūyuṇa varduḳca YETİM
Dimedün rahm ile bir kez be ne zaḥmetdūr bu

M92b, S42a.

171

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Hāl-i 'anber-bār u zülf-i müşg-bū
Nāfe-i Tatarı itmişdür 'ulū

Çehre-i şāfiye şūfī bakmasa
Gam degül mir'āta bakmaz zıst-rū

Ol nihāl-i tāze(y)i tahırık için
Şalmışum bād-ı şabāyı sū-be-sū

İsteyenler nūr-ı Hakk ile Hakkı
Şan semekdür kim irer deryāda şu

M93a, S42b.

172

Mef'ulü / Fā'ilātü / Mefā'ilü / Fā'ilün

- 1 Dñyā evine n'ola disem teng-tār ev
Mihmān-keş ü muķaşşī vü nā-pāydār ev

Yād eylemek yanımda Bū Derdā fenāsını
Virmişken cihānda ānā iştiḥār ev

Gārūnī geldi yile varın beyt-i 'ankebūt
Geldi çü yādına benim yār-ı ġār ev

Kır biḥ vücūdı lāġar idüp çek riyāzeti
Menzil-geh olmadın saña pūr-mūr u mār ev

- 5 Zİr ü zeber olacegini 'arz ider YETİM
Mihr ü meh ü nücūm ile bu bī-ķarār ev

M92b.

Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlûn

- 1 Gerçi çokdur be gönül guşsa vü gam dünyāda
Derd-i nā-cins gibi yokdur elem dünyāda

Ey gönül itmek için derd-i metā'ın olmaz
Kaṭre-i eşk gibi naḳd-i derem dünyāda

Şā'ir-i tîğ-ı zebāna şunulupdur gūyā
‘Alemlûn nazm için seyf ü kalem dünyāda

Defter-i şî'r ü devāt u kalem ü genc-i furāğ
Bize bes memleket ü ḥayl ü ḥaşem dünyāda

- 5 Cennet-âbād çemen-zār-ı cihān çok ammā
Südlüce cānibidür bâğ-ı İrem dünyāda

İlticā eyle nişānî-i kerîmü's-şāna
Ey YETİM istersen ehl-i kerem dünyāda

M93a, S42b.

2 itmek: eylemek S.

3 şunulupdur: şunuldu S.

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün

- 1 Ayak baş gel şeh-i kişver-sitāna ser-fürü itme
Gedā-yı ser-firāz olup cihāna ser-fürü itme

Bülend it himmetün gül-geşt-i bāğ-ı ʿālem itdükçe
Çemende kāmēt-i serv-i revāna ser-fürü itme

Maķāmuñ ey gönül ʿankā-şıfat kâf-ı kanāʿat kıl
Zağan-veş per açup her āşiyāna ser-fürü itme

Şiʿarı her kimün tayy-ı lisān oldu tufeylî ol
Şakın ammā ki şāhib-tayy lisāna ser-fürü itme

- 5 Ziyāde serdlik idüp tutma rifʿatde YETİM özün
Tenezzül eyleyüp dahı fülāna ser-fürü itme

M93a, S42b.

3 kıl: mül M.

5 serdlik: serlik S.

175

Mef'ulü / Fā'ilātü / Mefā'ilü / Fā'ilün

- 1 Sākī-yi gül-^{ci}izār u mey-i hoş-güvār ola
Avāze-i hezār o leb-i cūy-bār ola

Yer yer sehāb-ı sāye şalup şahn-ı sebze
Yer yer ziyā-yı çehre-i mihr āşikār ola

Vire bahār müjdelerin cünbiş-i şabā
Bezme nihāl-i tāze şükūfe-nişār ola

Bir bezm-i dil-fırīb ola naql ola būseler
Bir gül-şen-şafā ola servi kenār ola

- 5 Būlbül gibi terāne eyle şevk idüp YETİM
Ol gül-şenün mücāviri leyl ü nehār ola

M93b, S43a.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Dāmen-i kūh-sāra düşdük şuriş-i Şîrîn ile
Bir yakadan baş çıkarduk Kūh-ken-i miskîn ile

Bāna kūh-ı gam havāle āna kūh-ı Bî-sütün
Bile gördük derdi Ferhād-ı belā āyîn ile

Seng-i hārālarla cūş idüp akan ırmağlar
Şāf-dil Ferhāda beñzer Husrev-i pür-kîn ile

Rahm-ı Pervîz olmadı Ferhād bî-dil hālüne
Tağlar feryād eylerken dil-i sengîn ile

- 5 Şol şerār-ı tîşedendür tâbiş-i söz YETİM
Kim anı Ferhād şaldı şuriş-i Şîrîn ile

M93b, S43a.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Ateş-i şevk ile ser-tā-pā yanan rūşen dede
Tāze tāze dāğlarla zeyn olan gül-şen dede

Dāğlardan tekye-gāh-ı 'ışkda yakduñ çerāğ
Gün gibi 'aşıklar rūşen-i delil olan dede

Nefs ejderhāsını hākister itdün nūr idüp
Ey dem-i sūz-ı derūnı od saçan uran dede

Birlige yitüp ikilikden geçen abdāl-veş
Tekye-i tefrīd içinde dimedün sen ben dede

- 5 Pā-bürehne itdügün seyr ü sülūka doymaya
Halk-ı 'ālem itseler ger keşşini āhen dede

İki gün bir yerde ıtlāk ehli itmezken qarār
Kayd idündün eyledün bu gönümü mesken dede

Emn virmezdi YETİM abdāla keşret olmasa
Tekye-i vahdet gibi menzilüne me'men dede

M94a, S43b.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Çokdur ey cān ma'rifet ile sīnesi ārāste
Şafvet ile kāmı bir āyīnesi ārāste

Cāy-ı mihr iken gönül lāyık mı ola kīne-gāh
Mihr ile ey sīne-i pūr-kīnesi ārāste

Giremez bu jende-i hūnīn-ı tırāza zāhidā
Bahte-i rengīn ile peşmīnesi ārāste

Zümre-i rindān yeter mey-hāne zeyni hālk ile
Şehrūn olsun mescid-i āzīnesi ārāste

- 5 Dürri şeh-vār ile bir bahrdur tab'ı YETİM
'İkd-ı lü'lü' ile ey gencīnesi ārāste

M94a, S43b.

Mefāʿilün / Mefāʿilün / Mefāʿilün / Mefāʿilün

- 1 Hezārān āferīn olsun bu gün Maṣṣūr-ı Hallāca
Ene'l-Haḡ sırrını itdi kitāb-ı ʿışḡa dībāce

Nuḡūṣ-ı ġayrdan levḡ-ı dili pāk eyleyüp ol merd
Boyadı ḡanlara cismin sözün atmadı ilāca

Çü düṣdi zevraḡ-ı himmet hevā-yı ʿışḡla ey dil
Kenār endīṣesin itme yūri bu baḡr-ı mevvāca

Ṭavāf-ı kūy-ı yār içün ṭarīḡ-ı Kaʿbeden döndüm
Ki bildüm maḡṣad-ı Akṣa bu oldu cümle ḡuccāca

- 5 Hudāya daḡḡ-ı bāb itmez ḡapuñdan ġayre cān u dil
Nevālūñden n'ola ʿaṭā idersen aç u muḡṭāca

Cemālī terk-i tāc ile YETİMİ ser-firāz oldu
Yūri ol terk ile sen de başılma penbe-i tāca

M94b, S44a.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Kūşe-i firdevsdür ey dil cenāb-ı mey-kede
Sākîler ğılmān u kevşerdür şarāb-ı mey-kede

Mey-fürüşün ayağı toprağıyuz çün bizden ön
Ehl-i diller yüz sürüp olmuş türāb-ı mey-kede

Zerre-i nāçiz idüm bir mihr-i hāver eyledi
Cāmdan pertev şalınca āfitāb-ı mey-kede

Na'ralar peydā idün her kūşeden ey ehl-i şevk
Cüş idüp çün pür-enîn oldu rübāb-ı mey-kede

- 5 Olmaz idi vā'izün efsānesi māni' YETİM
Māh-ı rûze olmasaydı kufl-ı bāb-ı mey-kede

M94b, S44a.

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 Eşk çehreden inüp tamlardı sīnem dāğına
 'İşk şular koymadın derd ehlinūn ocağına
- Dīde-i terden revān olan sirişkūm her yaña
 Çağlayup yollar keser Nīl ü Aras ırmağına
- 'İşka yurt olduñ gönül tedbīr-i 'aqlum n'eylersin
 Hīle-i rūbāh şıgmaz şīr-i ner yanağına
- Maḥv iderdi meşhedūm resmen mūrūr-ı rūzgār
 Çārḥ elinden inmese taşlar eger toprağına
- 5 Künc-i 'uzlet var iken anmañ YETİMe 'ālemi
 Eylemez murğ-ı kafes rağbet cihānuñ bāğına
- M95a, S44b.

2 keser Nīl: kesüp Nīle M.

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 Doymadı dil ol meh-i müşğın niķābı görmege
Hāyil oldu göz yaşı ol āfītābı görmege

Rağbet-i 'āşık bu gün dīdāra karşı yanmağa
Himmet-i zāhid bihişt-i heşt-bābı görmege

Virmesün vā'iz baña tek ol dem-i serdūn elem
Rāzı olduk nārda olan 'azābı görmege

Pīrlik vaktinde hālī olma bir dem bādeden
İster isen bir dahı 'ahd-i şebābı görmege

- 5 Mest ü lā-ya'ķil YETİMi gördiler mey-hānede
İctinābı var iken ta'm-ı şarābı görmege

M95a, S44b.

Mefā'ilün / Fe'ilātün / Mefā'ilün / Fe'ilün

- 1 Mübeşşir oldum idüp saña cān-fezā müjde
Geyürsün egnüme hıl'at bu dil-küşā müjde

Senünle 'ālem-i rü'yāda mähī olurken
Tutuldı oltaya bir mäh-ı dil-rübā müjde

Didüm mu'abbire bu hvābı itmedi ta'bır
Beşāşet ile baña dimeyince tā müjde

Deñiz içinde deñiz mālİKİne mālİK olan
Olur cevānib-i 'izzetle āşinā müjde

- 5 Revādur eyler isen peşünce ihsānı
YETİM ātīyeden itdi çün saña müjde

M94b, S44b.

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün

- 1 Dİger gün hāl olup kıldum meded derd ü elemlele
O hūnī öldürür bir gün beni zulm ü sitemlele

Dil-i aḥbāba ḳallāb-ı maḥabbedür ʿizārında
Ki pür-tāb u şikenc oldı muṭarrā zülfi ḥamlarla

Güzellik taḥt-gāhınū ser-āmed pādişāhısın
Ṭurursaṇ kişveri cānı n'ola ḥayl ü ḥaşemlele

Ser-i kūyuṇda cān virdüm belā-yı ʿışḳla cāna
Ziyāret-gāh içün zeyn it ser-i ḳabrüm ʿalemlerle

- 5 İtūnle hem-sifāl olmaḳ hevāsı var iken dilde
Şafā kesb eylemem ʿişret idersem cām-ı Cemlele

Girüp bir ḥalvete nefsi büt idüp ṭapmadan şūfī
Bu deyr içini geşt itmek baṇa yegdür şanemlele

Cemālī nāmını şebt it YETİMİ tā ki eşʿāruṇ
Zamāne levḥ-ı sīneye yaza altun ḳalemlele

M95b, S45a.

3 kişveri: kişver S.

4 içün: çün S.

Mef'ulü / Mefā'ilün / Mef'ulü / Mefā'ilün

- 1 'Aşık olanuñ olur ahvāli perākende
Etvārı vü ef'āli vü aqvāli perākende

Cem'iyet-i yārāna 'arz itme tarikatden
Ayın ü rüsüm eyler abdālī perākende

Ey Mehdī- i dīn gayret ahbābı helāk itdi
Gel Hāricī ile kıl Deccālī perākende

Sen zümre-i kallāşa ey hvāce gönül virme
Der-kīse iken itme ol mālī perākende

- 5 Kimdür dir isen şāhā şehründe YETİM evbaş
Bir devleti ber-geşte iqbālī perākende

M95a, S45a.

186

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün

- 1 Şu meclis kim ayak başmak diler pîr-i muğân anda
Sebük şallanmasun sâķī şakın rıtl-ı girân anda

Diyâr-ı ʿışka maḥmil bağlayup cān naḳdin ol virdi
Ki dimez yād idüp bir kez nedür sūd u ziyān anda

Belā deştinde Mecnūna dıraḥt kūy-ı Leylîdür
Duḥān-ı āhdan ḳat ḳat ki olupdur sāye-bān anda

Eger etḳāl elinden yağsa Mecnūn başına taşlar
Üşüp başına ḳuşlar yapmaz idi āşiyān anda

- 5 YETİM ol baḥrdan itdi maʿānī dūrlerin peydā
Ki ḥāşāk u ḥas olmışdur fülān bin fülān anda

M95b, S45b.

187

Fe'îlâtün / Mefâ'ilün / Fe'îlün

- 1 Dû-zebân olmayaydı hâme
İki yüzlülük itmese nâme

Mâcerâ-yı derûnı eşkümle
Yazar idüm ne gelse evhâma

Vehmüm oldur ki hâme esrârum
Yazuban intişâr ider 'amma

Nâmede açılup mecâlisde
Vâkıf ide 'avâmı peygâme

- 5 Sırr-ı mektûbuñı YETİİM şaķın
İtme ifşâ düşersin âlâme

M95b, S45b.

3 'amma: nâme M.

Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlûn

- 1 Sûziş-i derd-i derûn neydüğünü evrâka
Yazmak olurdu eger düşmese od âfâka

Beni temkîn ü vakâr üzre dilerler zühhâd
Bağamazlar nedeyin bu dil-i pür-eşvâka

Râstî kişver-i 'ışka seni iletürdi eger
Zâhidâ hem-dem olabilseydün 'uşşâka

Zîr ü bālâya bakup olma muqayyed tâlib
Virmek istersen eger kendüzünü ıtlâka

- 5 Kismet-i rızka rızâ gösterüben hursend ol
Rûz u şeb hamd ü şenâ eyleyüben Rezzâka

Bir adım râh-ı Cemâliyi YETİMÎ varmaz
Tutmayın cân u gönülden reh-i fakr u fâka

M96a, S46a.

1 derûn: derûnı M.

189

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Var mı bir gül-şen ki hārı olmaya
Var mı yā bir genc mārı olmaya

Var mıdur bir huşk-i leb kim dīdeden
Çehresinde cūy-bārı olmaya

Görmedük bir cām-ı Cemşīdi bu gün
Dehr elinden inkisārı olmaya

Ef'iyi fırkat helāk eyler helāk
Her kimūñ bir yār-ı ġārı olmaya

- 5 Ey Cemālī niçe bir eşk-i YETİM
Baħr olup 'umķ u kenārı olmaya

M96a, S46a.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

- 1 N'ola mezmûm-ı cihân oldı ise bâde yine
Dem ola rehne gele hırka vü seccâde yine

‘İşret-âbâd okunup mastaba vü pây-ı hum
Beytül'-ahzân dinile güşesi zühhâda yine

Tānedür nây ile âvāze-i nakş u taşnîf
Galebe eyleye hālât ile evrâda yine

Ehl-i şevkuñ eli üstinde yanup par par cām
Ateş-i hasret ura zümre-i hussâda yine

- 5 Açmağa çetr-i dili al tınâb ola YETİM
Mey-i şâfi dem ola ‘unşur-ı evtâda yine

M96b, S46b.

Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlûn

- 1 Bûlbûlûñ hâlini ger eylese iz'ân gonca
Zulm-i bî-dâdına olurdu peşîmân gonca

Şâh-ı ıklîm-i çemendür ki bu gün gül-şende
Ceyş-i ezhâra çıkup eyledi divan gonca

Tolanur gül-şeni bûlbûl yine pervâne-şifat
Çemene oldu meger şem'î şeb-istân gonca

Yüz şuyın dökmez idi şâhid-i bâzâr olup
Açılup gül gibi ger olmasa handân gonca

- 5 Resen-i şa'ş'a-i mihr-i felek olmasa ger
Olur idi ebedî jâliye zindân gonca

Gel Cemâlî ile gül-geşt-i çemen eyleyelüm
Ey YETİM olmuş iken gül-şene mihmân gonca

M96b, S46b.

192

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

- 1 Nakş-ı ğayrıyı yuyup levh-ı dili pāk eyle
Şafha-i cāna bakup kimdūgin idrāk eyle

Cüst ü cūda oluban ‘ākıl ü ferzāne-sıfat
İidmet-i İlağda özün çābük ü çālāk eyle

Dūd-ı āh ile göge boyayın eflāki
Seyl-i eşk ile bu yeryüzini nem-nāk eyle

Şuya şaldun ise seccāde-i nengi zāhid
‘İşkla cūbbe-i nāmūsı çeküp çāk eyle

- 5 Gel Cemālī gibi şāf olmak için sen de YETİM
Nakş-ı ğayrıyı yuyup levh-ı dili pāk eyle

M93b, S43b.

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün

- 1 Civānā cehli refʿ idüp hevādan ictināb eyle
Yetiş bir pīr-i dānāya kemālāt iktisāb eyle

Saṇa rüz şumār āsān olacağın dilerseñ ger
Yūri ahvālūñi bir bir leyālīde hisāb eyle

Bu deşt-i pūr-ḥaṭar ey dil degüldür cāy-ı āsāyiş
Bu rāh-ı hevl-nāk içre sebük-pā ol şitāb eyle

Fenā bezmine ey tālib eger yol varmak istersen
Gözūñ yaşın şarāb idüp cigercügūñ kebāb eyle

- 5 Cemālī gibi gel sen de YETİLMİ derd-i ʿışk ile
Yürekden āh idüp her dem iki gözūñ pūr-āb eyle

M97a, S47a.

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün

- 1 Ecel eylerken ey ʿākil emel bünyādına ḥande
Olur mı dār-ı dünyāda esās-ı ʿömr-i pāyende

Nice şāh u nice bende gelüp gitdi cihāndur bu
Siler bir dest-māl ile dimez ol şāh bu bende

Nice ser-keş tüvānāyı zebūn u nā-tüvān idüp
Mez̧ellet gerdine ḳadrin ḳarup itdi ser-efgende

Bize Ḥaḳḳ neydügi bir bir cihānuñ cünbişi söyler
Gelüp bir yañadan sende yapışma nāşihā-pende

- 5 Maʿāş endişesin terk it yūri bī-ḳayd u bī-bāk ol
Dilersen̄ girmege ey dil ṭarḳ-ı ehl-i ḥursende

ʿAceb midür Cemāliden YETİMİye şeref çünkim
Nebātuñ ḳadrini bulur muḳārin çöp ola ḳande

M97b, S47a.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Perde-i pindârı kaldur cilve-geh kıl dīde(y)i
Benlügi terk it serîr-i pâdişeh kıl dīde(y)i

Mülk-i lâ şubḥ u mesā semtinden istersen̄ haber
Bī-cihāta bī-cihet ehl-i nigh kıl dīde(y)i

Çeşm-i aḥvel-veş biri iki görürsem yā Eḥad
Gār-ı tārīk eyleyüp bī-āb-ı çeh kıl dīde(y)i

Şekke düşmem nāzır u manzûrdan ey bī-naẓır
Nāzır-ı manzûr görmezsem tebeh kıl dīde(y)i

- 5 Ger sevādü'l-vech fi'd-dünye itmezsem nāẓar
Sûrh-rûlar maḥfilinde rû-siyeh kıl dīde(y)i

Yāra meyl ile nāẓar-ı cûrm ü günāh ise YETİM
Gönlüñi mücrim idüp ehl-i günēh kıl dīde(y)i

Çün saña çāh-ı rasaddur 'unşur-ı ḥākī ḥākīm
Nāzır-ı seyyāre vü ḥurşīd ü meh kıl dīde(y)i

M97a, S47a.

2 ehl-i nigh: ehli nigh M.
3 görürsem: görsem M.
4 görmezsem: görmez M.
7 saña: - M.

Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlûn

- 1 Evc-i 'izzetde dilersen̄ ola ser ey dīde
Zerreye mihr gibi eyle nazar ey dīde

Nāle vü na'ralarum vird-i münācāt itdūn
Müjdemi sūbhā kılup vaqt-i seher ey dīde

Giryeden kalmadı çehremde benüm kaatre-i eşk
Meded itsün demidür hūn-ı ciger ey dīde

Meger odlar çıka ğam sillesiyle ol dem
Kalmaya hūn-ı cigerden de eşer ey dīde

- 5 Bu YETİMūn dil-i pür-derd ile sözine güvāh
Ah ile çehredeki eşk yeter ey dīde

M96b, S47b.

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Feʿülün

- 1 Gözümden dökdüğüm yaşı cihāna
İki kanlu şular itdüm revāna

Efendim konmaz çün şîr-i māder
Helāl olsun içersen̄ kana kana

Ne isterse rakıbe yok dimezdük
Atacak nesnemüz olsa yabāna

Nefāʿis guşşasın yimez cihānda
Kanaʿat eyleyen bir pāre nāna

- 5 Şaķın bir buse(y)i biñ cāna virme
Hazer it ışşısı degmez ziyāna

Sözüm ahsen ola diyü Cemālī
YETİMİ başladı dürlü yalana

M97a, S47b.

3. beyt M'de yoktur.

Mefāʿilün / Mefāʿilün / Mefāʿilün / Mefāʿilün

- 1 Karār itmezdi cān bir dem bu cism-i nā-tüvān içre
Şehā tlrün gelüp mağz olmayaydı üstühvān içre

Bir iki şāh-ı huşk içre nihāl-i tāze vü terdür
Çemende kāmētün nahli şaf-ı serv-i çemān içre

Saṇa hūr-ı cinān zāhid bi-ḥaḳḳ ʿİsī- i Meryem
Baṇa bir şüret-i zlbā yeter deyr-i muğān içre

Şafā-meşreb gedālardan açıl ey tīre dil-i şūfī
Yezīdī mezhebe yer yok muḥibb-i ḥānedān içre

- 5 Metāʿ-ı rāzı yoldaşdan şaḳın ey zümre-i aḥbāb
Ḥarāmī şimdi mi hem-rāh olupdur kār-bān içre

ʿAceb olmaz ğarībe gūne gūne itlerün bāngı
Lisān-ı muḥtelif çokdur dehān-ı tercemān içre

YETİM İmān u dīn ğāret-geridür ol büt-i tersā
Ki nakd-i dīnün almışdur niçe bān oğlu bān içre

M97b, S48a.

2 terdür: ter S.

3 hūr: hūr M.

199

Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilūn

- 1 Her bakan ğayretle çarh-ı pür-şitābuñ 'aynına
Nevbetin gözler bakup bu āsiyābuñ 'aynına

Şuya İskenderleri iletüp getürmişdür şusuz
Teşne olma ey gedā gel bu sīrābuñ 'aynına

Ġayret-i künc-i ferāğ oldur ki dervîş ü gedā
Kendüyi göstermeye Efrāsiyābuñ 'aynına

Âdem on toközı ton ey cāme-i 'irfān geyen
Zāhir ü bāṭın gören ehl-i şiyābın 'aynına

- 5 Müdde'iler gözine toközduğı demde YETİM
Şol ğarībe döndi düş ola kilābuñ 'aynına

M94a.

200^x*Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün*

- 1 Dümen toğruldup İspanya diyen bİ-dīn ü mel'ūna
Yine şevk eyleyüp girdük tonanmā-yı hümāyūna

Yine baştardalar başdan atup topların güm güm
Şalındı şayhalar birle zelazil rub^c-ı meskūna

Ṭonanmaya delīl olup yine fānūs-ı Hayre'd-dīn
Şu denlū ğarba 'azm itdūn ki şarkā düşdi Anķona

Elinde ceng-cū ğāzīlerūn şimşīr-i 'ūryānı
Kara kāfīrleri koydı ser-ā-ser kırmuzı ṭona

- 5 YETİM emvāc ile her tīġ olup bir mevc-zen deryā
Selāmet sahilin Efrence gösterme bu furtuna

M96a, S45b.

mısraları

^x Elimizde bulunan iki nüshada bu manzumenin ikinci ve beşinci nūshaları eksiktir. Bu manzumenin tamamı G. M. Meredith Owens, *Meşā'irü 'ş-Şu'arā or Tezkere of 'Aşık Çelebi*, yk. 95a, Londra, 1971" da mevcuttur.

1 ü: - M.

2 şarkā: şarkı S.

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 Leylī cüst ü cū idüp deşt-i belā güm-rāhını
İtdi şahrāda derā-yı nāka āh vāhını

Cezbe-i Leylīyi gör kim çehre-i Mecnūn şanup
Düşdi yüzün göricek nāka izinūn kāhını

Leylī Mecnūn-ı siyeh-bahta muğaylān sāyesin
Beñzedelden dūd-ı āha boyadı ħar-gāhını

Üns vādīsinde Leylī eyleyüp terk-i vücūd
Vaḥşet-ābād-ı 'ademde itdi menzil-gāhını

- 5 Ey YETİM ol 'ışka bes dirüz ki Leylī ğafletin
Kaldurup ma'şūk itdi 'āşık-ı āgāhını

M98a, S48a.

Fe‘ilātün / Mefā‘ilün / Fe‘ilün

- 1 Nutk-ı ‘İsî gibi bi-hakk-ı velî
Cân bağışlar sözün be Seyyîd ‘Alî

Saňa yokdur hafl çü ‘arz eyler
Varak-ı nâ-nüvişte hatt-ı cellî

Tâ hitâb-ı elesti gûş itdüm
Didüm ol demde her belāya belî

Köhne oldı çü kıssa-i Mecnûn
Kıssa-i nev komak diler bu deli

- 5 Ey ‘Ali-sîret eyledün Kanber
Bu YETİM-i kalenderi be ‘Alî

M98b, S48b.

1 Nutk-ı: mantık M.

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 Sāf-dil olmak dilerseñ baħr-ı bī-pāyān gibi
Sīneñe keşler urup cūş eylegil 'ummān gibi

Eşk gird-ābında bu müjgān -ı hūn-ālūdumuz
Ka'r-ı deryāda yatur bir pençe-i mercān gibi

Zahmlar ağız açarlar çün şadef ol ğamze-kār
Tīrler yağdurdugınca isteme bārān gibi

Her taraf cāy-ı neşāt iken 'acebdür bulmadum
Bu dil-i ğam-gīne miskīn Kūlbe-i aħzān gibi

- 5 Bu sevād-ı şī'rde her ma'nī-i rūşen YETİM
Leyl içinde zāhir olmışdur meh-i tābān gibi

M98b, S48b.

Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilūn

- 1 'İşk ile okunduğınca faşl u bāb-ı Meşnevī
Şevk ile rakşa koyar her şeyh u şābı Meşnevī

Mevlevīler rakş iderler bī-ser ü pā zerre-vār
Pertev-i 'ışkı şalaldan āfitāb-ı Meşnevī

Nāy-veş sūz ile nālişler ider 'āşık meger
Āteş urdı cānına zār-ı rübāb-ı Meşnevī

Kendüsinden bir tehī 'āşık gerekdür derk ide
Kim ne bilsün neydüğün remz-i hitāb-ı Meşnevī

- 5 Ey ma'ārif behrinūn ğavvāşı istersen eger
Ka'r-ı deryā dildedür dürr-i hoş-āb-ı Meşnevī

Ger hezārān per açup pervāz ide Cibrīl-i dil
"نحریت" didürür sūz-ı cenāb-ı Meşnevī

Gevher-i nā-yāb u zehr olsa 'aceb olmaz YETİM
Kaṭre-i nīśān döker çünkim sehāb-ı Meşnevī

M99a, S49a.

2 Pertev-i 'ışkı: per ü 'ışkı M.
6 "taḥaraktu:"

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 İtmeyince yokluğa tebdîl sâlik varını
Bulmağa mümkün degül kendünde Hakk āsārını

Sırrını ifşâ iderdi pîr-i ʿışk-ı hân-kâh
Kân hayrân itmeseydi vâkıf-ı esrārını

Şanki şuda şu arar mähî(y)i teşne eyledi
Zâtına râğıb olan müstağrak-ı envārını

Dil sürüp tarh eyledi dünyâ hevâsın kendünden
Bahrdur lâ-büdd kenâra eyledi murdārını

- 5 Yol be-ğâyet şaʿbdur geçmez sebük-bâr olmayan
ʿÂkıl olan cüst olup tahfîf itsün bārını

Dost ile yiyüp iç bāzâr itme deyr-i ʿavām
Dost ile yiyüp itdi hāşlar bāzārını

Tutmayın tavr-ı Cemālîyi YETİM varmadı
Bu cihân-ı köhnede ehl-i fenâ etyārını

M99a, S49a.

2 ifşâ: efşân S.

6 hāşlar: hāşlar M.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

- 1 Mey-kede künci mücāvirlerivüz ey sākī
Na‘ralardan yeridür pür idevüz āfākı

Rûz-ı rûze kapdı çün der-i mey-hāneleri
Sākıyā gel berüye cām-ı şebāne bākī

Kaydiken gönümüze fikr-i ser-i zülfeynün
Cān meşāmına virür rāyiha ıtlākı

Dil ‘izārunda okur idi sevād-ı hattun
Seçmez iken dahı ‘ālemde karadan akı

- 5 Çün āğuşte iken penbe-i dāğ-ı bülbul
Vire mi bûy-ı vefā bāna gülün evrākı

Ey Cemālī kor idük işigüne yüz sürkiye
Bu YETİMİNÜN olaydı eger istihkākı

M99b, S49b.

Mef'ulü / Fā'ilātün / Mef'ulü / Fā'ilātün

- 1 Tütüp tarîk-ı hâşşı terk eyle rāh-ı 'āmı
Himmetle pāye eyle ser-halka-i kirāmı

Kim eyleyüp cihātı mahv eyle bu'd u karnı
Kaldur kara vü ağı ref' eyle şubh u şāmı

Ketm eyle rāz-ı 'ışkı mihr-i sükūt urup tā
İre sürüş-ı gaybuñ cān gūşına peyāmı

Büy-ı nesīm-i vuşlat deprenmeyince itmez
Ol serv-i sāye-güster cān bāğına hırāmı

- 5 Kālā-yı 'itikādı vir kārvan-ı 'ışka
Tutdı tarîk-ı düpdüz gāret-ger ü harāmı

Bed-nām-ı 'ışka zāhid bir dem muķārin olma
Var ise ger başuñda sevdā-yı nîk-nāmı

Görmem Cemālî gibi bir reh-nümā YETİMİ
Ger cüst ü cū idersem Mısr u 'Irāk u Şāmı

M99b, S49b.

4 hırāmı: hırāmı S.
5 harāmı: harāmı M.
6 sevdā: sevād S.
7 cū: cūy M.

Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilūn

- 1 Kārla gördüm muḳayyed Bİ-sütūn Ferhādını
Ehl-i ıtlak eyledüm deşt içre Mecnūn adını

Görmedüm gönlüm gibi cāy-ı ḥarāba Ḥaḳ budur
Ol ḳadar geşt eyledüm dehrūn ḥarāb-ābādını

Görse İstanbulda nehrini Kāğıd-ḥānenūn
Yürdi dilden ehl-i Şīrāz āb-ı rūkn-ābādını

Her nihāl-i tāze(y)i taḥrīk idüp bād-ı bahār
Sāye-güster itdi cūyūn 'ar'ar u şimşādını

- 5 Ḳıldūn evsāf-ı leb-i cān-perver cānānede
Ey YETİM ebsem ki şimdi buldūn ağzūn dādını

M100a, S50a.

4 Her: bir M.

5 dādını: adını M.

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

- 1 Maḥrem-i rāz-ı dil itme yūri her bī-ḥiredi
Âdemi sen özüne itme yakın diyü dedi

Keder-i kalb ile ey şūf geyen itme kıyās
Kendüne şāf u mücellā olan ehl-i nemedi

Ezelī mazhar-ı Hakk olmasa zāt-ı İrem
Dār-ı kurbetde nite olaydı ol ebedī

Nutk-ı Hakkdur şecer içinde ene Allāh diyen
Hem Ene'l-Hakk ki ser-dārda Manşūr didi

- 5 Türbet-i Şeyh Cemālīyi YETİMİ bekle
Tā Hakkun emri irüp mesken idince laḥdi

Ger sorarlar ise Cemālīyi cevāb-ı kaṭ‘ī
Fuṣalā-yı turūkun merci‘i vū mu‘tekidi

M100a, S50a.

210

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Feʿülün

- 1 Ne bilsün müddeʿler hāl-i ʿışkı
Yenür şanur bular ahvāl-i ʿışkı

Sen uşluluk idüp zāhid işün gör
Ko kendü hāline abdāl-ı ʿışkı

Hemān işbu imiş diyüp de zāhid
Başun çün çigneme pā-māl-i ʿışkı

Harīdār ise göz bu mevsim içre
Ne şatar dinlenüz dellāl-i ʿaşkı

- 5 Dū-ʿālem naqdini oynatmayınca
Düşürüp almadılar şāl-i ʿışkı

Ko tafşlı Cemāliden YETİMİ
İşitdünse eger icmāl-i ʿışkı

M100b, S50a.

Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilātūn / Fā'ilūn

- 1 Gerçi kim mey-hāne oldu gerçi kallāş ocağı
Ber-güzārıdūr anuñ biñ Hācı Bektāş ocağı

Ġam tenāvül eyleyüp dilden idersem n'ola āh
Dūddan hālī olur mı hīç 'ayyāş ocağı

Ḳanlu yaşlarla ciger pūr-çehreden dāğ üzre eşk
Rūmdan sevinūr gibi āhır Ḳızılbaş ocağı

Tekye-i deşt-i belāyı hāke teslīm itdi Ḳays
Şimdi mi degdügi var ḳardaşa ḳardaş ocağı

- 5 Menba^c-ı ehl-i şafādur her diyār ammā YETİM
Rūm gibi olmaya tab^cı güher-pāş ocağı

M99a, S50b.

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

- 1 Bir niçe dem āb-ı rükn-ābāda beñzeldüm seni
Şimdi ey eşküm şatt-ı Bağdāda beñzeddüm seni

Ġarķa-i eşk olalı ey hāne-i cism-i za'if
Seyl içinde beyt-i bī-dünyāda beñzeddüm seni

Ķanlara yunmuş boyanmış sīnede ey tīr-i dost
Lāle-zār içindeki şimşāda beñzeddüm seni

Nāleme dem-sāz olan ey 'aks-i kūh-ı Bī-sūtün
Derdle feryād iden Ferhāda beñzeddüm seni

- 5 Ben nice bīgāne-veş deprenmeyüm ey dehr-i dūn
Aşinālık şüretinde yāda beñzeddüm seni

'İşķla pūr-rahne vū vīrāne dilsün ey YETİM
Ol sebebden bir harāb-ābāda beñzeddüm seni

Tende bād-ı āhdan ey müdde'ī-yi ser-firāz
Eyleme ġaflet ki ķavm-i 'Ada beñzeddüm seni

M100b, S51a.

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün

- 1 Ferahlar bahş idüp bezme sebûlar taşıdur sâķī
Silüp süpürdi ğam gerdin gönül ferāşıdur sâķī

Tereşşuh itmesün keyfiyyetümi zāhid-i huşkla
Ġıdā-yı rind iken bāde anuñ ne aşıdur sâķī

Şarābuñ rengini gördi yazıldı bir pāre gönüm
Bu kaşr-ı pür-şafānuñ bir güzel nakķāşıdur sâķī

Harābāta girüp rāz-ı derūnıñ anlayup bildi
Diyār-ı ʿişret ü ʿayşuñ ʿaceb sırdaşıdur sâķī

- 5 Yürür devr eyleyüp turmaz piyāle ey YETİM aşlā
Meger bezm-i neşāt-englze ibn-i māşıdır sâķī

M101a, S51a.

2 zāhid: zūhd M.

3 pāre: yāra M.

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün

- 1 O serv-i kāmete toğrı açupdur per gönül murğı
Yüce yerlerde pervāz eylemek ister gönül murğı

Belāgat şāh-sārında idüp āvāze-i mehzūn
Kādūn vaşfin revān itmiş okur ezber gönül murğı

Dıraht-ı sidre(y)i medh eyleyüp yād itmedi şūfī
Hevāsın ol hevādan eyledi ber-ter gönül murğı

İnende dām u dāneyle o murğ-ı zīrek avlanmaz
Naʿīm-i cenneti zikr eyleme ürker gönül murğı

- 5 YETİM āteş-ʿizār āfetlerūn şevkı hevāsıyla
Semender-vār itmişdür yüzün aḥker gönül murğı

M100a, S51b.

1 yerlerde: yerlere M.
2 şāh-sāra: āh-sāra S.

Mef'ulü / Fā'ilātün / Mef'ulü / Fā'ilātün

- 1 Pür-dūd idelden āhı dāğ-ı ciger çerāğı
Bü ne kabānuñ oldı bī-nūr u fer çerāğı

Şevkuñla dāğ-ı sīnem par par yanarken ey māh
Yandurmamışdı gökler bu iki zer-çerāğı

Nokşān māhı gör kim nūr istedi mihirden
Bir zen fetīlesinden yakdı ol er çerāğı

Pervāne(y)i kül idüp germ olmasun igan şem^c
Söyündürür dem olur pervāneler çerāğı

- 5 Her küşede o şāhuñ çokdur çerāğı ammā
Yokdur YETİMe mānend ehl-i hūner çırağı

M100b, S51b.

1 çerāğı: dāğı M.

2 : 3 S / par par: pāre pāre M.

2 Par par yanarken ey meh şevkuñla sīne dāğı

Yandurmamışdı gökler bu iki zer çerāğı M100b'de der-kenar olarak ve M110b ve S50b'de Matla olarak kayıtlıdır.

3 : 4 S.

4 : 2 S.

5 ehl-i hūner: ehl-i mūnır M.

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün / Mefāʿlün

- 1 Be şūfī añlayayduñ ʿişret-i kūy-ı harābatı
Çeküp ber-düş iderdün kisvet-i kūy-ı harābatı

Miyān-beste olup cārū-keşidür pārsā-yı ʿışk
Tehī görmez erenler hıdmet-i kūy-ı harābatı

Terāne gerçi dūd-ı maḥşere şıgmaz dinür ammā
Gelegör nālelerle keşret-i kūy-ı harābatı

Elinde cām-ı Cem her bir gedāası Keykubād-ı vakt
Ururlar naʿralarla nevbet-i kūy-ı harābatı

- 5 YETİM eflāke dūd-ı āh-ı āteş-nākūnī kaldur
Çeken sensün bu gün çün rivāyet-i kūy-ı harābatı

M98b, S51b.

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 Zāhid-i bī-çārenūñ 'ışk ile yokdur 'ālemi
Neylesūn ol rüstāyīdūr sevād-ı a'zāmı

Bahr-ı 'ışka yeltenüp dil zevrağın şaldum yine
Ġāyeti yu diyeler gird-āba düşdi bir gemi

Bin yaşarsa şāhlar 'işretten āgāh olımaz
Gel gedāyı gör ki bin 'ayş ānladur her bir demi

İtlerūnle hem-sifāl olan gedālar sākıyā
İstemez ger arza itsen 'işret-i cām-ı Cemi

- 5 Eşk-i bülbüldür çemende her seher rīzān olan
Gül-şen içre bāğ-bān bilmen ne şanur şeb-nemi

Bülbül-i şūrīde-veş ben nice feryād itmeyüm
Gül gibi hār ile hem-dem gördüm ol gonca-femi

M101a, S52a.

Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlâtûn / Fe'îlûn

- 1 Kibrle nâsa tefevvuk nediyn fenn oldu
Ma'rifet bâr-ı girân 'ilmse reh-zen oldu

Çâr-²unşurda müjeñ fikri ile rûh-ı revân
Çarh-ı çarum reh-i Mesîhâyile sūzen oldu

İtmedi reşk idüp o reng-i selâîne nigâh
Her kimûñ pisteri hâkister-i kül-hen oldu

Tenedür nây-ı tarâb-nâkle bu bezm-i cihân
Pür iken ⁴âşıkuñ eglencesi şîven oldu

- 5 Eşk-i hûn-âbe iken zîver-i divan-ı YETİM
Âl-i evrâkla hayfâ ki müzeyyen oldu

M101b, S52a.

2 Çâr: çā M.

4 eglencesi: eglence M / oldu: - S.

Mefāʿlün / Mefāʿlün / Feʿlün

- 1 Niçe bī-devlete devlet virildi
Niçe kim himmete kudret virildi

Niçe ehl-i harīre geydürüp şāl
Niçe şāl ehline hılʿat virildi

Zelīl idüp niçe şāhib ü cūdı
Niçe nākışlara ʿizzet virildi

Niçe seng-i siyāha didiler laʿl
Niçe bed-gevhere kıymet virildi

- 5 YETİM incinme etvār-ı cihāna
Ne kim oldı dem-i fītrat virildi

M101b, S52b.

220

Mef'ûlû / Fâ'ilâtûn / Mef'ûlû / Fâ'ilâtûn

- 1 Dil eyledi ziyâret her beyt-i dehr çerâğı
Cânı münevver eyler yokdur bir er çerâğı

Şeb irse her çerâğı beyt içre çün taçarlar
Olsun sevâd-ı beytûn ma'nâ yanar çerâğı

Gel intikâl içün bak ma'nâ-yı rûşenâyâ
İster çü çîn-i rihlet ehl-i sefer çerâğı

Bu nazm-ı pür-ziyâyâ karşı düşen nazâ'ir
Şan âfîtab öninde yakduñ birer çerâğı

- 5 Ğayret ocağıdur çün şi'r-i YETİM-i pür-sûz
Efsürde olup itmez tûmârı cer çerâğı

M101a, S52b.

M U Ḳ A Ṭ Ṭ A ¸ Ā T ¸

^x S: - M.

I

Fe'îlâtûn / Mefâ'ilûn / Fe'îlûn

- 1 Tımtıurak u mahâsin-i elfâz
Virür insâna çok şeref Hakkâ

Kadr-i hâcetçe söyleyüp de sükût
Eylemek 'âkilânedür amma

M112a, S59a.

II

Fe'îlâtûn / Mefâ'ilûn / Fe'îlûn

- 1 Tut tevâzu' tarîkını ey dil
İster isen eger reh-i rif'at

Diler isen ki olasın maḥdûm
Her kese yüz sürüp it ḥıdmet

M112b, S59b.

III

Fâ'îlâtûn / Fâ'îlâtûn / Fâ'îlûn

- 1 Berş-i isti'mâl idenler Hakk budur
Âdemîlikden olurlar münselih

İt gibi ḥar ḥar talaşdukça dirin
Kimse yok mıdur diye şunlara çih

M114b, S60b.

IV

Fe'īlātūn / Mefā'īlūn / Fe'īlūn

- 1 Saña ben bir naşthat eyleyeyin
Ki o pend üzre olmaya bir pend

Cehl ile 'ömri şarf idüp naḥve
'Örf ile geymegil kabā dūlbend

M112b, S59b.

V

İltimās-ı Sükker^x

Fe'īlātūn / Mefā'īlūn / Fe'īlūn

- 1 Südlüce şuyı sūd itse idi
Duḥterūn māderi sūdine eger

Bulama çenk bişürmege gāhī
Lāzım olmazdı pāre-i sükker

M113b, S61a.

VI

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 Berş ü afyon ekl idenler Hakk budur
Kizb ü fi'l nā-pesend itmekdedür

Ādemūn ardınca zemm idüp yüzün
Gördügünce rīş-ḥand itmekdedür

M114b, S60b.

IV 1 ben: - S.

^x Başlık M'de yok.

2 rīş-ḥand: rīş-ḥandān S.

VII

- 1 Seyr-i şahrāda fülānı gördüm
Kakıban berşini çok çok yuvalar

İbret ile nazar itdükde didüm
Kūt için yolda ca'1 yok yuvalar

M114b, S60b.

VIII

Fe'ılātün / Mefā'ilün / Fe'ilün

- 1 Fi'li ehl-i hevā ile mevsūf
Olana şūff diyen ahmağdur

Söyledügi haķāyıkı bātıl
Bilmeyene ne dersün Haķğdur

M113a, S60b.

IX

Fe'ılātün / Mefā'ilün / Fe'ilün

- 1 İtme lāfına va'dinün bāver
Güft ü gūda olursa hem-çündür

Tolsa ger ebr ile semā yağmaz
Şiddet-i rūzgār ile yağmur

M113a, S60a.

X

Fe'îlâtün / Mefâ'ilün / Fe'îlün

- 1 Ey dil-i münbasit kaç'î gülme
Hande zımnında girye munzamdur

Munkalibdür cihân-ı bukaletmün
İnbisâtı gam ile müdgamdur

M113a, S60a.

XI

Fe'îlâtün / Mefâ'ilün / Fe'îlün

- 1 Ehl-i diller huzûrı bî-ğışşdur
İhtirâz it kederden ey zâ'ir

Gözüye karşı tutsa şeklin ger
Zîşt ü zîbâ özin görür nâzır

M112b, S60a.

XII

Fe'îlâtün / Mefâ'ilün / Fe'îlün

- 1 Olmasun dir isen başun kâli
Yâ gibi egrilikden eyle hâzer

Oğ gibi toğruluk idüp her bār
Eylegil menzil-i murâda güz̄er

M112b, S59b.

XIII

Fe‘ilātün / Mefā‘ilün / Fe‘ilün

- 1 Her kimün encümende vahdeti var
Aña her yer huzūra bā‘ışdūr

Belki keşretden ictināb itmez
Ki bu keşret zuhūra bā‘ışdūr

M112a, S59b.

XIV

Şikāyet ez-deryā^x

Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilātün / Fe‘ilün

- 1 Şuyı bardağda dimişler gemiyi kâğıdda
Bizden evvel bu cihān seyrin iden ehl-i vukūf

‘Ālem-i berri koyup baħr hevāsında yelin
Bu ‘Alī ise anuñ ‘aqlına idrākine yuf

M111b, S4b.

XV

Fe‘ilātün / Mefā‘ilün / Fe‘ilün

- 1 Beri ‘ālemden el çekerdün sen
Māverāsı haberlerin alsāñ

Kārbānı izin yitürmezdün
Ger derāsı haberlerin alsāñ

M112a, S59a.

^x Başlık M’de yok.

XVI

Fe'îlâtûn / Mefâ'îlûn / Fe'îlûn

- 1 Süfehānũñ ğıdāsı olduĝına
Berş ü afyona budur istidlāl

Nās-ı ekşer teneffür itdükçe
Çelebî zümresi olur meyyāl

M114b, S60b.

XVII

Berāyı Birāder Efendi^x

Mefâ'îlûn / Mefâ'îlûn / Fe'ûlûn

- 1 Koyup ser-māye-i fażlı birāder
Erāzil mektebine oldu mā'il

Otuz üç akçası yevmî gelürken
Anı celb eyledi pul-ı erāzil

Ta'accūbdür ki varup şatayın dir
Der-i germ-ābede bu 'aql ile gil

M114a, S61b.

XVIII

Fe'îlâtün / Mefâ'îlün / Fe'îlün

- 1 Zen-i dünyāya iki bir dime
Vir talāk-ı selāse(y)i merd ol

Kaydı ıtlāka eyleyüp tebdîl
Gir tecerrüd tarîkına ferd ol

M112a, S59b.

XIX

Kıt'a

Fe'îlâtün / Mefâ'îlün / Fe'îlün

- 1 İstî'ānet idüp der-i Hākdan
‘Azm-i şāhib haseb-neseb itdüm

Bir hākîrüm hūkūk-ı şābıkadan
Kelimāt itmege edeb itdüm

Oldı çün mūrîş-i melāl imlāl
Sōzi İcāz u mūntehab itdüm

Bir iki kūlfetün ma‘āşı içün
Cünbiş-i zāhiri sebep itdüm

- 5 Arz-ı hālî-yi vakfı mekseb içün
Ecr-i mişlin virüp taleb itdüm

‘Ukalā ile meşveret idicek
Ye'si yek-sū idüp tarab itdüm

Mütevellî söz itmeyüp ışgā
Yok yire kendüme ta‘ab itdüm

İster ise nesīm-i nuşret ü ‘avn
Hanżal-ı telhî hoş-ratb itdüm

M113b, S58b.

XX

Kıt'a-i Deryā^x*Fe'īlātūn / Fe'īlātūn / Fe'īlūn*

- 1 Ger felek fülk ola 'ākıl midür ol
İhtiyār eyleye deryā seferin

Bu deniz bir uyumaz düşmendür
Çip dimez gerçi ki aldum haberin

Pūclar ursa varur çiyinetmez
Anlayanlar talazuñ şūr u şerin

Pupadur gerçi şakın yaprakdan
Gele nā-geh şavamazsun haşarın

- 5 Görünürden be görünmez çokdur
Kartaya bak seçesün tā hacerin

Pusula(y)ı gözlük idindi gözüne
Ol ki deryāda didi yol seçerin

Seni gird-āba atar bu zulmāt
İyneye al be hidāyet fenerin

Kem-teriz it tutup akındısını
Göstere tā balağuz reh-güzerin

Cederal ile ki Anderya tora
Şalsa ger Barbarosa bir nōkerin

- 10 Kaçalar tenta fora eylerürek
Pulyanuñ hālī koyup kıyıların

x Başlık M'de yoktur.
3 u: - M.
4 haşarın: haşardan M.
6 gözlük: gözden M.
8 Kem-teriz: ker-teriz M.

Şöyle çekdür gemi forsa idüp
Kala murğ ābı döküp bāl ü perin

Gönlünü zanca diyü anlamadın
Gözle Hakkun be kazā vü kaderin

Dime kim korşara korşar varmaz
Gözcisüz olma hele saña derin

Gāziler hūra olurken güyegi
Yaşmağında geminün gör fikerin

15 Kırpacın atdı şugurya kömiler
Şan ele aldı nacaklı teberin

Be kamartinde silisreyle bilür
Gemici nefillerinün hünerin

Maynayıla şağanağdan korkman
Ne kadar esse şavursa yeñerin

Yeke yiter anabaylıkda gider
Babacıklara tolaşdur yuların

Rüzgerin görse muvāfık gemici
Bırağur oğlını anmaz pederin

20 Kırı şalındıda ehl-i keştī
Şuluğundan giderür mi nazarın

Kodı ayak karaya Akdenizün
On gören fā'idesinden zararın

Hıdırellez koyınından göricek
Nūh evinde diyen ol gerçek erin

Didi şudan çıkarurken keçe mi
Hey yalan dünyede ton mı şaların

12 zanca: zanha M.

17 şağanağdan: şogukdan M.

18 Yeke: peke M.

22 Hıdırellez: hāzer eyler M.

Gönlegim acı deniz çıkarısun
Ger girüm bir yemiş iken likerın

25 Âşî Seyyid ‘Alî ile YETİM
Eylemez bezl ide ger sîm ü zerin

Olmağa sîne-i mecrûha yakı
Meger ihsân ide kâfir püserin

Meze-i meclis idük çün çekdi
Bu YETİM et’ime-i mâ-ğazarın

Tetimme^x

Qaldı körfüzde düşüp sūhte kırāl
Bu cihānuñ gezerek baħr u berin

Ol çevik kuş ayağından tutulup
Hırş-ı dāneyle kodı dāma serin

30 Murğ-ı cānı kafes-i tenden uçup
Eyledi ravza-i Firdevs yerin

Yeledüp bülbul-i mest ide Hudā
Gül-şen-i rahmetün verd-i terin

Turra-i hūrla dīdār itsün
Qaşr-ı Firdevsde şām u seherden

M111a, S3b.

XXI

Fe'îlâtûn / Mefâ'ilûn / Fe'îlûn

- 1 Halk için eyledünse ey hâfız
Ka'bede hoş tilâvet-i Kur'an

Hâlık için büyük kilîsâda
Bakup İncile okuya ruhbân

M112b, S58b.

XXII

Fe'îlâtûn / Mefâ'ilûn / Fe'îlûn

- 1 Nârdan kıt'adur sefer bilürüz
Ey husûs ola hem-rehûn nâ-dân

Şakara ser-nigûn atılmağdur
Sefere câhil ile 'azm hemân

M113.

XXIII

Fe'îlâtûn / Mefâ'ilûn / Fe'îlûn

- 1 Tāk-ı Kistrâ yapıldı ki oldu tamām
Perde-dâr oldu 'ankebût hemân

Bâde fi'l-hâl irişdi vü oldu
Kapusın yapup açmağa der-bân

M113a, S60a.

XXIV

Fe'ilatün / Mefā'ilün / Fe'ilün

- 1 Kālb-i iqbāl-i lā-bekā iken
Meyl-i iqbāl ider mi 'ākil olan

Devletün çünki āhır letdür
Lete lāyık degül mi mā'il olan

M113a, S60b.

XXV

Fe'ilatün / Mefā'ilün / Fe'ilün

- 1 Her ne kim işidildi zışt ü pel'îd
Pāk tutup şu gibi anı yu

Yüze yüz her kese muqābil olup
Söyleme gördüğün çün gözgü

M112b, S60a.

XXVI

Fe'ilatün / Mefā'ilün / Fe'ilün

- 1 Hikmet-āmîz pendümi gūş it
Olma bed-hūlar ile hem-zānū

Ki tabī'at alur tabī'atden
Nîk ü bed her görse ey hoş-hū

M112a, S59a.

XXVII

Fe‘ilātün / Mefā‘ilün / Fe‘ilün

- 1 Zāhid efsürde-ḥāl iken meyli
Süz-ı ‘ışka ‘aceb midür olsa

K’olmaz mı ışımağa bir dem
Üşür iken bir ādem od bulsa

M113a, S60a.

XXVIII

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün

- 1 Huzūr-ı pūr-ḥubūra peyk-i peygām
Yetişdürdi suhan-res çün şahİfe

Kerem deryāları mevvācdur çün
Kemān korşarlığın lutf it harİfe

M113b.

XXIX

Fe‘ilātün / Mefā‘ilün / Fe‘ilün

- 1 Kem olup kim ki göz yumup çekdi
Ayağın dāmene başın ceybe

Nazarı dīde-i başİret eyle
Bİ-cihāt itdi şāhid-i ğayba

M112a, S59a.

1 ceybe: ceybine M.

XXX

Fe‘ilātün / Mefā‘ilün / Fe‘ilün

- 1 Birisini kımaz ki seyr idevüz
Māverā cihān temāşası

Ehl-i dīdār ‘aynına gelmez
Selsebīl ü cinān temāşası

M112a, S59a.

XXXI

Fe‘ilātün / Mefā‘ilün / Fe‘ilün

- 1 ‘Arızunda o hāl-i pūr-āşūb
Zāhidūn gönlini alur cebra

Rūm şāhı hücūm idüp gūyā
Feth ider zarbı kal‘a-i gebri

M113b.

N A Z M

Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlātūn / Fā'īlūn

- 1 Olmasun bī-derde derdümden diyem gel 'ibret al
Vālih ū dem-beste kıl benden beni ey hayret al

Ġam marīzınunṭabīb-i hāzıkıdur mey-fürüş
Gel yetiş ey hasta-dil dārū'ş-şifādan şerbet al

M110b.

MATLA'LAR

Mefāʿilün / Mefāʿilün / Mefāʿilün / Mefāʿilün

- 1 Ezel kılküñde naķş olan cebİnüm üzre nİğüdür
Eger ĥatt-ı saʿādetdür eger bir ĥara yazudur

M101b, S20a.

Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilātün / Fāʿilün

- 2 Gerdenümde tİğ-ı pür-mevcin ki dil-ber gösterür
Baĥr-ı şūr-engİze düşmiş bir şināver gösterür

M101b, S16b.

M E S N E V İ L E R

Meşnevî Be-Ṭarîk-ı Kaşîde^x

Fe'îlâtün / Mefā'ilün / Fe'ilün

- 1 Ḥamdü'lillāh ki geldi yine bahār
Buldı hoş i'tidāl-i leyl ü nehār

Tek ü pūda nesīm ü bād-ı şimāl
Hoş hevāyile dehr māl-ā-māl

Her yakayı sehāb idüp gül-geşt
Düşdi türābı gördi dāmen-i deşt

Nem-i rahmet zemīne neşf itdi
Āyet-i "يحيى الارض" ı keşf itdi

- 5 Ḥāke mürdeyidi cümle nebāt
Buldı bārān-ı rahmet ile ḥayāt

Geydi eşcār ḥıl'at-ı ḥadrā
Birbiri ḥazret-i Ḥızr gūyā

İstikāmetle itdi istişhād
"فانقم" emrini ḥadd-i şimşād

Dest-i ber-dest idüp çemende çenār
Serv-i āzād önünde ḥıdmet-kār

Ḳadd-i 'ar'arda şive-i refṭār
Berg-i sūsende 'işve-i güftār

- 10 Mazḥar-ı "فانظروا" olup nergis
Jāle-i 'aynı oldı Nîl ü Aras

^x S: - M.

1 nehār: bahār M.

4 "Yuhyū'l-arz":

6 ḥadrā: ḥızr M.

7 "Fe'steḳım(ke-mā ümirte): Emrolunduğun gibi doğru ol." K.K., Hūd 11 / 112.

10 "Fa'nzurū(ulū'l-ebsār): Kalb gözü açıklar bakınız" K.K. Āl-i İmrān 3 / 137.

Sırr-ı "اسرى" yā olmağın meyli
Murg-ı şebhîz okur "قم الليلى"

Şāh-ı evreng şāh gül oldu
Ser-fürü itdi serv-i kavı oldu

Hārdan 'andellb idüp şekvā
Gül kulağ tutup eyledi ısgā

Pādişāh-ı şükūfedür çün verd
Dil-i bülbulde istemez ola gerd

- 15 Ey şeh-i sākin-i serādık baht
Ger seni çarh-ı zîr-i pāye-i taht

Sensün ol pādişāh-ı kişver-bağş
Ki eyledün hink-i çarhı ednā-rahş

Püyede esb-i şevketün çün bark
Tolı na'li şerarı garbla şark

Ne diyüm zāt-ı pākūne ey şāh
Okunurken o zāta zıllullāh

'Akl-ı derrāk ile her destūr
Āsaf-ı 'ahd u rıfķla ma'mūr

- 20 Devr-i 'adl ü himāyetünde bu dem
Emn ü āsāyış üzredür 'ālem

Qalmadı bir müşevveşü'l-hātır
Meger illā ki hātır-ı şā'ir

Bulur elbet kesād nazm-ı revāc
Şeb-i deycūr içün degül mi serāc

11a "(Sübḥānellezī) isrā (bi-'abdiḥī leylen mine'l-mescidi'l-ḥarāmi ile'l-mescidi'l-Aḫṣā ellezī bāreknā ḥavlehu linūriyehu min min āyātınā innehu hūve's-semī'u'l-başır)": Kulu Muhammedi bir gece Mescid-i Harām'dan, kendisine bir kısım āyetlerimizi göstermek için, çevresini mübārek kıldığımız Mescid-i Aksā'ya götüren Allāhın şanı yücedir. Doğrusu O, işitir ve görür. K. K., İsrā 17 / 1.

11b "Ḳumi'l-leyle (illā ḳalīlen): Geceleyin kalk (namaz kıl) yalnız gecenin birazında uyu" K.K., Müzzemmil 73 / 2.

Merd-i şâ'ir k'ola bellîg u bülend
Sâhat-ı nazma şalmış ola semend

Şu'arâ hayli içre efsâh ola
Tîg-ı elfâzla müsellaḥ ola

25 Sahn-ı 'ışka gelse mestâne
Suna cāmı yâ şevk-ı peymâne

İtse bir nazmla terâne-i hâş
İde ḥāk-i nevâyını rakḳâş

Meşnevî tarzın itse ger iḥyâ
Sırr-ı Monlâyı eyle gūyâ

Açsa ger gül-sitân-ı 'irfânı
Eyleye rûḥ-ı sa' dı seyrânı

İntişâm-ı kelâmın eylese gūş
Ravzasından nizâmı ide ḥurûş

30 Hüsni-ı elfâz nazmına bî-reyb
Gıḳta vü reşk ide lisânü'l-ğayb

Şalsa dehre söz ile sūz-ı nev
Köhne eczâyı kül ide Husrev

Yazsa nâz-ı kilkini ger engüş
Ola nazm-ı ḥasen ḥaşın ü dürüş

Aḥsen olur çü ekzeb-i eş'ār
Şa'ire olmasun mı lâf-ı şî'ār

Gel YETİM itme ekzebi aḥsen
Lâ-yekâle li-ehlihî ehlen

35 Düşme gird-âb-ı ta'na eyle gūzer
Baḥr-ı nazm âşinâsı isen eger

23 şalmış: - M.
29 İntişâm: intizārūm M.
31 ide: eyledi M.

Ṭaʿn u ṭanz itdūgin kimesnelerūn
Ayağı toprağına irse serūn

Göge ağardı gün gibi topun
Vahy-i Cibrīl olurdu mektūbun

Ey şeh-i şah-bāz-ı ʿankā sayd
Sayd-gāhuṇda ʿarḥ-ı ednā sayd

Vey şeh-i kişver-i nikāt u rumūz
Muḥtefl fehmūne degül mermūz

40 Bī-per ü bāl nā-tüvān oldum
Türk eline düşen ṭufān oldum

Şāh elinden ğidā alurken ben
Türk elinden yeme mi hīç erzen

Hāṣṣaten ol şeh-i cihān-dāruṇ
Baḥr u berr pādīşāhı ḥvān-kāruṇ

Eb ü ecdādı hıdmetinde peder
Ṭurnacı-başı idi pūr-şeh-per

İki sultān-ı Rūma hem ben de
Olmış idüm yigirmi yıl bende

45 Ṭabl u rāyet şaf-ı sipāhiyle
Bār u bengāh-ı pādīşāh ile

Binüp inmekde hāy u hūyda idüm
ʿİşve-i devlete rūbūde idüm

Esb-i himmet sürüp seferlerde
Baş komışdum reh-i ḥaṭarlarda

Tā olunca neberd-i İsmāʿīl
Ki neberd olmaz ol neberde ʿadīl

36 Ṭaʿn: ṭaʿne M.

40 Bī-per: ey per M.

46 hūyda: hūy S.

Ol seferden ki idüp kazâ-yı vaṭan
Nefse itdüm havâle tîğ u teber

- 50 Ben bu rezm içre nâ-gehân bir pîr
Câna itdi kemân-ı cezbesi tîr

Gerçi 'arz eyledi şîfât-ı celâl
Nâm-ı maṭbû'ı gibi 'ayn-ı Cemâl

Görüp ahlâkını fütüvvetini
Câna farz eyledüm maḥabbetini

Fuḳarâ zeyyine olup mâ'il
Hıdmetine yüz urdum on beş yıl

Hâliyâ vird ü zikre râğıb iken
Naḳd-i 'âmâlümi muḥâsib iken

- 55 Faḳr u fâke taḳayyud-ı evlâd
Diler İmānum ideler berbâd

Şâbıkâ dimiş idüm nuş ile pîr
Eyle terk-i 'ulûfe(y)i te'hîr

Hâḳḳ-ı rızâsı da bu gibi şâhâ
Der-i devlet-penâh ola me'vâ

Der-be-der olmuşum ḳapuñ ḳoyalı
Güm-rehüm nefis-i şümuma uyalı

Gerek öldür beni gerek dirgür
Yok şıgıncam ḳapuñ gibi bir yer

- 60 Der-i Mevlâsını ḳosa ben de
Tutsalar girer âhenîn bende

Kendü ayağıyla gelse ḳul
Luṭfa mazḥar düşüp olur maḳbûl

50 Ben: - M.

56 dimişdüm: dimiş idi M.

Geldi mücrim kuluñ suçın dileyü
Rû-siyeh şanki çāker-i Hindū

Pādişehden ʿatā vü luṭf u kerem
Bendelerden ḥatā vü cürm ü nedem

Nitekim deşt ü bāğ u şahrāya
Ola verd ile lāle pīrāye

65 Nitekim sebze de nesīm-i bahār
Bīñ peyvende gibi ide gūzer

Zīverānuñ ola semend-i ḥurūş
Cilve-gāhuñ ola miyān-ı cüyüş

Zeyn ü zīver ola yesār u yemīn
Ol iki şeb-çerāğ u dürr-i semīn

Her ki dir bu duʿā içün āmīn
Ḥatır-ı ğamdan ola emīn

Āmīn*

M108b, S62b.

65 Bīñ peyvende: - M.
* S: - M.

II

Meşnevî^X

Müfte'îlün / Müfte'îlün / Fā'îlün

- 1 Ey işigi secde-geh-i ehl-i rāz
V'ey kapısı maḳṣad-ı şāhib-niyāz

Ehl-i dilūn melce'i ḳapuñ durur
İki cihān devleti ṭapuñ durur

İşigūne 'arz iderin zilletüm
Lütf idüp incinme āna devletün

Bî-zer ü sîm olsa eger bir kişi
Sakf-ı semāvāta çıkar nālişi

- 5 Fāḳa vü faḳr ādemi ebter ider
Kelbe ider hūk ider ḥar ider

Fāḳa vü faḳr ādeme çoğ iş ider
Hile-ger ü bed-rek ü bed-kîş ider

Nā-halef ü müdbir ü ḳallāş ider
Kîse-ber ü reh-zen ü evbāş ider

Ḳomduğı yerden idenler şikār
Faḳr-ı sebeb oldı āna āşikār

Faḳr ile pā-der-gil olup ḳalmışum
Ġuşsa vü ġam lüccesine ṭalmışum

- 10 Faḳr ile dināra aldı beni
'Aḳlum alup ḥayrete şaldı beni

Faḳr elemi cān u gönülde keder
Dîn taḳazāsı olmadın beter

X Başlık M'de yok.

1 secde-geh: secde-gāh M.

7 reh-zen ü: reh-zen - M.

Fakr ile bîmāra ‘iyādet gerek
Dîn edāsına ‘ināyet gerek

Merdüme haşlet didügün sîm imiş
Nakre vü zer vācib-i ta‘zîm imiş

Şadağa içün keşret-i māl ü menāl
Ādemi eyler imiş hoş hışāl

15 Maşrafına rāgıb olur ehl-i dil
Tālib olan zātına olur hacil

İstemezsin rızık ile şol vüs‘ati
Vire melālet leb‘a āyeti

Devlet ü ‘izzetde olup ber-devām
Esb-i sa‘ādete sūvār ol mūdām

Zıll-ı himāyetde tutup zātuñ
Hāzret-i Hakk vire murādātuñ

Āmîn*

M110a, S61b.

III

Berāyı Kitābe-hāne^x*Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün*

- 1 Yüce-hāne degüldür cāy-ı taḥsīn
Nüzül-i dīndür çün rif'at-i tıyn

Binā kim dil-fırīb ü dil-rübādur
Nazar itsen ḥaḳīkatde hebādur

Ḥaḳīkat-hāne āb u gil degüldür
Taş üzre taş koyan 'ākil degüldür

Binānuñ şeş-cihātı olsa āhen
Fenā seylinden olmaz çünki me'men

- 5 Yüri bir küşe(y)i ta'mır eyle
Der ü dīvārını taḥrīr eyle

Ki her kez olmaya fāni esāsı
Muḥalled ola bākīde bināsı

Binā oldur ki Beytu'llāhdur ol
Gönül dirler yüce der-gāhdur ol

O beyti sa'y idüp yapduñsa ḳardaş
Binā-yı Ka'be olmaz āña pā-dāş

M114a, S61a.

x Başlık M'de yok.
1 rif'at-i tıyn: ref't-i tıyn M.
5 dīvārını: dīdārını M.

IV

Fe'îlâtûn / Mefâ'îlûn / Fe'îlûn

- 1 Tekye-gâh-ı felâketûn dedesi
Şâh-râh-ı fenâ felek-zedesi

Berr ü bahrun levend ü seyyâhı
Pâ bürehne beriyye fellâhı

Müstemend ü müsâfir-i ıklîm
Derd-mend ü fütâde ya'ni YETİM

M61b.

D İ Z İ N L E R

KİŞİ ADLARI

—A—

Abİdu'llāh, 118
 Abdurrahman Camİ, 11
 Ādem, 86
 Āgehİ, 5; 13; 28; 33; 47; 50
 Ahdİ, 13; 16; 27
 Alİ, 13; 17; 62; 63; 79; 136; 168; 170;
 302; 326; 331
 Alİ Sinā, 136
 Ali-sİret, 302
 Aliyy-i Murtaẓā, 114
 Āmil Çelebioğlu, 11
 Aşık Çelebi, 4; 13; 16; 17; 18; 19; 27;
 21; 28; 34
 Aristo, 156
 Attar, 11; 257

—B—

Baba Zünnun, 9
 Bakİ, 13; 23; 31; 33; 49; 53; 71
 Barbaros, 329
 Barbaros Hayreddin, 10; 18; 19; 20
 Bayezid (II.), 8; 16
 Bayezid (II.), 8
 Baykara, 159
 Beñli Memi, 78
 Beyanİ, 14; 16; 21
 Beyanİ, 16
 Burak Reis, 10

—C—

Celilİ, 33

Cāmİ, 168
 Cāmİ-i Horāsān, 166
 Cem, 77; 219; 284; 316; 317
 Cemİle, 259
 Cemşİd, 219; 289
 Cemāl(Bkz. Cemali),
 Cemālİ, 21; 22; 23; 25; 26; 42; 71; 95;
 102; 103; 125; 126; 127; 143; 146;
 147; 152; 153; 160; 167; 169; 171;
 173; 191; 201; 203; 207; 209; 210;
 211; 213; 214; 215; 216; 217; 218;
 223; 224; 231; 242; 243; 244; 250;
 253; 279; 284; 288; 289; 291; 292;
 293; 294; 297; 305; 306; 307; 309;
 310; 345
 Cemalİ Efendi'nin oğlu Pİr Muhammed
 Çelebi, 31

—D—

Dārā, 86; 142; 259
 Dārāb, 190
 Dāvū d, 78
 Dāvūd, 70
 Deccāl, 285

—E—

Ebİ Derdā, 267
 Edirneli Nazmİ, 14; 23
 Edirneli Nazmİ, 14
 Eflātūn, 137; 214
 Efrīdūn, 86
 Efrāsiyāb, 259; 299
 Eğirdirli Hacı Kemal, 14
 Eşhāb-ı Kehf, 267
 Eyyūb, 70

—F—

Fatih, 10; 18; 19; 50
 Fatin Davud Efendi, Hâtimetü'l-Eş'âr,
 20
 Ferîdün, 82
 Ferdinand, 9; 10
 Ferhād, 40; 43; 104; 112; 163; 224;
 252; 276; 308; 312
 Ferhad, 33; 40; 43
 Feridun Emecen, 9; 10; 11
 Fettāh, 128
 Figānī, 13
 Firdevsī, 11; 123; 235
 Fransa Kralı I. François, 9
 Fuzulī, 13
 Fuzulī, 13; 23

—G—

Ġāzī Beg, 97
 Genceli Nizamī, 11
 Gibb, 12
 Gönül AYAN (Prof. Dr.), 5
 Güvāhī, 23

—H—

Hānedān-ı 'Alī Tūrāb, 170
 Hayālī, 27; 163
 Hayre'd-dīn, 300
 Hayr-ı dīn Beg, 97
 Hızr, 80; 97; 107; 247; 341
 Husrev, 43; 123; 140; 141; 168; 276;
 343
 Hācī Bektāş, 311
 Hācī Kivām, 168
 Hāfız-, 138; 166
 Hallāc, 225
 Hāşimī-zāde, 19
 Hātemi, 219
 Hakanī, 13
 Haluk İpekten, 11; 12; 13; 14; 19
 Hammer, Joseph Von, 8; 10
 Hasan Çelebi, 20

Hasibe Mazıoğlu, 13
 Havvā, 86
 Hayalī, 12; 23; 26; 27; 32; 33
 Haydar-ı kerrār, 257; 268
 Hayretī, 32
 Hızır, 17
 Hoca Sadeddin, 12; 13
 Hürmüz, 87
 Hüseyin, 78
 Hüseyin Bin Seydī 'Alī, 62
 Hüseyin Ayan, 32
 Hüseyin AYAN Bey (Prof. Dr.), 5
 Hüseyin, 99
 Hz. Peygamber, 30
 Hz. Peygamberin, 30

—İ—

İbrāhīm Edhem, 222
 İbrahim Paşa, 9; 10
 İsā, 102; 156; 298 Ş302; 318
 İshak Çelebi, 13
 İsl(Bkz. İsa),
 İsl- i Meryem(Bkz. İsa),
 İskender, 299
 İsmā'īl, 345
 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, 8; 9; 10

—K—

Kafzāde Fa'izī, 16
 Kalenderoğlu, 9
 Kanber, 114; 257; 302
 Kārūn, 87
 Kaşşāb, 89
 Kātibī, 28
 Kays, 311
 Kayser, 259
 Kanunī (Bkz.Kanunī Sultan Süleyman),
 Kanunī Sultan Süleyman, 12; 9; 10; 11;
 12; 16; 18; 30; 31; 34; 47; 49; 96; 156
 Kaptan-ı Derya Hayreddin
 Paşa(Bkz.Barbaros),
 Kara Fazlı, 13

Karamanlı Şeyh
 Cemaleddin(Bkz.Cemali),
 Karamanlı Cemaleddin
 İshak(Bkz.Cemali),
 Karl(V.), 9; 10
 Karl(V.), 9
 Katibî, 5; 30
 Kemal Reis, 10
 Key-husrev, 82
 Key-kubād, 316
 Kılıç Ali Reis, 10
 Kınalızade Hasan Çelebi, 14; 16; 18; 19
 Kistrā, 259
 Kırce Memi, 78
 Kūh-ken, 43; 112; 140; 276
 Küçerî-zāde, 78

—L—

Lamiî Çelebi, 13
 Latifî, 13; 16; 19; 20; 32; 50
 Leyla, 33; 108 137; 166; 216; 229; 286;
 301
 Leylî (Bkz. Leyla),
 Lokmān, 117
 Lūtfi Bayraktutan, 20

—M—

Macar Kralı II. Lajos, 9
 Mahmūd Efendi, 118
 Mecnūn, 33; 40; 108; 137; 163; 166;
 214; 216; 229; 252; 259; 286; 301;
 302; 308
 Mehdî, 285
 Mehmet (III.), 10
 Mehmed Ata, 8; 10; 49
 Mehmed Süreyyā, 17; 18; 19; 20
 Mehmet, 10; 19; 51; 213; 243
 Mesîh(Bkz.İsa),
 Mollā, 26
 Monlā, 118; 143; 209; 343
 Muşafā, 70
 Muhibbî, 12

Muhteşem Süleyman, 12
 Muhammed, 63
 Muhammed Kāsım, 78
 Murtaẓā, 170
 Muradî, 12
 Murat (III.), 10; 12

—N—

Necla Pekolcay, 11; 12; 13
 Nemrūd, 174
 Nerîmān, 87
 Nesimî, 32; 33; 49
 Nūh, 97; 330
 Nevî, 13
 Nevzat kōsoğlu, 9; 10
 Nigārî, 28
 Nigarî, 5
 Nihad Sami Banarlı, 11; 12; 13
 Nihat Sami Banarlı, 9; 28

—O—

Oruç Reis, 19; 20
 Owens, G. M. Meredith, 16; 17; 18; 19;
 20; 27; 28; 34; 300

—P—

Pîr Cemālî, 71
 Pîr Muhammed Çelebî, 66; 69
 Pîr-i Herāt, 134
 Pervîz, 43; 45; 140; 276
 Piyāle Paşa, 21

—R—

Riyazî, 16; 27
 Ruhî-i Bağdadî, 13

—S—

Sām, 87
 Sadrazam İbrahim Paşa, 9; 10
 Saib-i Tebriz, 11
 Sehî, 13; 16; 27; 50
 Sehî Bey, 13; 27; 50

Sehî, 16
 Selanikli Mustafa Efendi, 13
 Selim (I.), 8; 9; 16
 Selim (I.), 8
 Selim (II.), 10; 12
 Selimî, 12
 Selmân, 153
 Sencer, 190
 Ser-hân, 81; 83
 Ser-hân,
 Sikender, 86
 Seydî Ali Çelebi, 17; 18; 168; 20; 27;
 30; 31; 33; 34; 35; 47; 79Ş
 Seydî Ali Çelebi'nin çocukları Hüseyin
 ve Muhammed, 30
 Seyyîd 'Alî (Bkz. Seydî Ali Çelebi),
 Seyyîd 'Alî-yi Rûmî (Bkz. Seydî Ali
 Çelebi),
 Seyyid Ali Çelebi(Bkz. Seydî Ali
 Çelebi),
 Siyâvuş, 87
 Sokullu Mehmed Paşa, 10
 Suhte Kırıl, 34
 Sultan Süleyman(Bkz.Kanunî Sultan
 Süleyman),
 Sultân Muhammed, 81
 Sultan III. Murat, 12
 Sultân Selîm Efrâsiyâb-ı mülk-i
 Yunânî, 81
 Sultân Süleymân(Bkz.Kanunî Sultan
 Süleyman),
 Sührâb, 86; 142
 Süleymân(Bkz.Kanunî Sultan
 Süleyman),

—Ş—

Şah İsmail, 8; 10
 Şah Tahmasb, 10
 Şahidî, 13
 Şam Valisi Canberdi Gazalî, 9
 Şeh Sunkûr, 81
 Şehîd-i Kerbelâ, 172

Şehzade Ahmed, 8
 Şehzade Ahmed, 8
 Şehzade Muhammed, 31
 Şehzade Selim, 31
 Şems-i Tebrîz, 209
 Şeyh-ı hâk-i Pers, 134
 Şeyh Mahmud Efendi'nin, 31
 Şîrîn, 33; 43; 140; 276

—T—

Taşlıcalı Yahya Bey, 13
 Tatavlı Mahremî, 23
 Turgut Reis, 10

—V—

Veled Cemâl Efendi, 65
 Vezir Ahmed Paşa, 9

—Y—

Yûsuf, 70; 138; 164; 166
 Yahya Bey, 13
 Yavuz Sultan Selim, 12
 YETİMÎ (Hâşimî-zâde-i Üskûdârî), 19
 Yezîd, 236

—Z—

Zapolya Janos, 9
 Zatî, 12; 33; 251

YER ADLARI

—A—

Acem, 95
 Arab, 95

—C—

Ca'fer-âbâd, 17
 Câmî'-i Cedîd-i Pâdişâhî, 18
 Ceneviz, 96
 Ceyhûn, 104; 137
 Circise, 120

—Ç—

Çorlu, 8

—D—

Dicle, 104

—E—

Efrenç, 97

Erzurum, Atatürk Üniversitesi, 13; 20;
49

—F—

Filistin, 9

Fireng, 58; 96; 97

Firengistan, 19

Furât, 104; 134

—G—

Galata, 33

Germiyan sancağı, 19

Güney Almanya, 10

—H—

Hıta, 220

Hicâz, 151

Hind, 11; 17; 113; 141; 346

Horāsân, 85

Hoten, 220

—I—

Irāk, 141; 307

—İ—

İnebahtı, 10

İran, 10; 11; 13; 85; 166

İspanya, 96

İstanbul, 8; 9; 10; 11; 12; 13; 16; 17;
18; 19; 20; 28; 33; 49; 50; 51; 92;
179; 213; 222; 243

İzmir, 19

—K—

Ka'be, 85; 109; 151; 279; 332; 349

Kâğıd-hâne, 308

Kalāta, 222

Kandī, 251

Kaşr-ı Seydī 'Alī Çelebī, 63

Kerbelā, 170; 236

Kıbrıs, 10

Kırım, 8; 20

Kitābe-hâne, 349

Konya, 18

Koşantın, 83

Külbe-i ahzân, 303

—M—

Macaristan, 8; 9; 10

Māçın, 220

Magrib, 19

Malta, 96

Manisa, 9; 10; 19

Manisa Valisi I. Süleyman (Kanunî), 9

Manşūr, 127; 232; 279 309

Manşūr-ı Hallāc(Bkz. Mansur),

Merc-i Dabık, 9

Merve, 109; 222

Meşhed, 170

Mezār-ı Hâfız, 168

Mısır, 9; 70; 128; 166; 224; 307

Mīnā, 120

—N—

Nîl, 40; 41; 134; 281; 341

—O—

Osmanlı ülkesi, 9

—Ö—

Özi, 20

—P—

Pers, 134

Portakal memleketi, 96

Pulya, 96 329

—R—

Ridaniyye, 9

Rodos, 9; 30; 58

Rûm, 8 13; 118; 37; 83; 95; 134; 141;

164; 166; 258; 311; 335; 344

—S—

Semendire Sancağı, 8

Semerķand, 95; 118

Ser-hân illeri, 84

Sultan Muhammed Camii, 16

Suriye, 9

Sütlüce, 16; 17

Süleymaniye Cāmi'i, 18

Süleymaniye Camii, 18

Seydî Gazi Dergāhı, 19

Silistre Sancağı, 8

Sindi, 141

Südde, 96

Südlüce, 34; 273; 323

Süleymaniye Kütüphanesi Hacı

Mahmud Efendi Bölümü, 20

—N—

Şām, 141; 307

Şatt, 172

Şîrâz, 308

Şîrâz, 95

Şumnu, 20

—T—

Ṭāk-ı Kisrā, 332

Tebriz, 10; 172

Trabzon, 8

Tunus, 10

Tūrān, 85; 166

Türkiye, 48; 54

—Ü—

Üsküdar, 19

—V—

Vādî-i Eymen, 85

Van, 18

Venedik, 80

Viyana, 9

—Z—

Yunān, 83

Yunān illeri, 84

ESER ADLARI

—C—

Camiü'n-Nezair, 14

—F—

Fuzulî ve Türkçe Divanından Seçeler,
13; 50

—G—

Gül ü Bülbül, 13

Gül-şen-i Şu'arā, 16; 27

—H—

Heşt Be-Hişt, 16; 27; 50

—K—

Kanunî Mersiyesi, 31

Kanunî Sultan Süleyman Devri Türk
Edebiyatı, 11

Kınalızade Tezkiresi, 18; 19; 50

Kur'an, 138

Kühü'l-Ahbar, 13

—L—

Lüccetü'l-Ahyār, 4; 19; 20

Lütfi Paşa Tarihi, 13

—M—

Mahzenü'l-Esrar, 19; 20

Manṭık-ı 'Attār, 26; 268

Mantıku't-tayr, 257

Mecmuatü'n-Nezair, 14

Meşâ'irü's-Şu'arâ or Tezkere of 'Âşık

Çelebi, 4; 16; 17; 18; 19; 20; 27; 28;
34; 300

Mesnevî, 6; 16; 17; 18; 26

Meşnevî, 26; 118; 268; 304; 341; 343

—N—

Nesimî Divanı, 32; 49

—O—

Osmanlı Siyasî Tarihi, 9; 10; 11; 49

Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi,

9; 10; 11; 49

Osmanlı Tarihi, 8; 9; 10; 49; 50

—R—

Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, 9; 11;

12; 13; 28; 49

—S—

Sicill-i Osmanî, 16; 17; 20

Sicill-i Oşmanî yāhut Tezkire-i

Meşāhir-i Oşmāniyye, 17; 18; 19; 50

—T—

Tacü't-Tevarih, 13

T.D.Y.K, 16

Tezkire-i Latifî, 32; 50

Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı

İsimler Sözlüğü, 19; 49; 50

Türk Dili Ve Edebiyatı Ansiklopedisi,

16; 50

GEMİCİ TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ

—A—

- abli: gemi halatlarından birisinin adı.
 aktarma: düşmandan alınıp yedekte çekilen gemi.
 alamarğa: (lugatler kaydetmiyor.)
 “yedekte” demek olabilir.
 alarga sandalları: Gemiden açılmak için kullanılan sandallar.
 alavand: (lugatler kaydetmiyor.)
 Rüzgarın gemiye yaptığı fenalık olsa gerekir. (İtalyanca: rüzgar önünde, rüzgara terkedilmiş, Venedik lehçesindeki”andar al fonda”: batmak tabirlerinden gelebilir.
 ana baylık: (lugatler kaydetmiyor.)
 “sakin deniz” olabilir.
 Anderya Tora: Meşhur Cenevizli amiral ve devlet adamı Andrea Doria.
 Ankona: Şarkî İtalya’da Ancona Limanı.

—B—

- bāddānī: yelkenci.
 başarda: amiral gemisi, Kadırğa türünden olup orta ve yarım diye iki sınıf olarak gösterilen başarda, yirmi altıdan otuz. oturağa kadardı ve çift kürekli idi. Her küreğini beşten yediye kadar kürekçi çekerdi.
 Boyları kırk metre kadardı.
 balağuz: Kılavuz ya da Rumca açık deniz, engin.
 barbariça(varyant) barbaritsa: (lugatler kaydetmiyor.) Kullanılışına göre bir giyim eşyası olduğu anlaşıyor.
 Slavca “sincap” manasında olan “ververitsa” kelimesi akla gelebilir.

Belki siyah atlas kaplı bir kürkten bahsediliyor. Evliya Çelebi’de “berberiça kırmızı fesli” ibâresi geçmektedir.

- barça: bir nevi yelkenli harp gemisi.
 barça: Bir tür korsan ve savaş gemisi - Eski zamanlarda bir çeşit savaş gemisi veyâ büyük savaş sandalı. Hem taşıt, hem savaş gemilerinden olup altları düzdü. iki üç direkli olup kalyon türlerindendir.
 bilaşkerme / pilaşkerme: bir çeşit filika.
 boş: gevşek.

—Ç—

- çankal kıynakları: Gemi demirlerinin sivri uçları.
 çekdiri(çekdirir): Kürekle giden yelkenli ve yardımcı bir vasıta gibi kullanılan savaş gemisi.
 çekdür-: gemiyi küreklerle yürütmek.

—C—

- cenderal: Venedik amirali (İtalyanca generale’den).

—Ç—

- çip / çıp: Ses taklidi bir kelime.

—C—

- cunda: gemilerdeki bütün direk ve serenlerin ucu.

—D—

- demir al-: “gemi yola çıkmak üzere çapasını denizden almak.
 dil: malumat: almak için tutulan esir., 2
 dorı: en yüksek yer doruk.

—E—

engine aldı: “doğrusu belki “iğneye aldı”(yetîm Dîvânı).

—F—

fiker: Rumca “örtü kılıf” demek olabilir, yelken örtüsü.

fırkata / furkata: Kürekle yürütülen bir nevi harp gemisi. On oturaktan on yedi oturağa kadar kürekçisi olup her küreğini ikişerüçer adamçeker. Bunlar uzun ve dar kürekle ve yelkenle yürür, idaresi kolay gemilerdi. Daha çok haberleşmek için işe yararlardı.

fora et-: Yelkenleri açmak, yelkenleri rüzgarla doldurmak.

forsa gemi: güçlü kuvvetli gemi, hızlı yürüyen gemi.

forsa: kuvvet, hız, zorbalık.

funda / fonda al-: demirin atılması.

fülk: gemi.

—G—

geñ: geniş / geñ yakadan: “uzaktan” da olabilir.

göncük: kayıklarda yelken hazinesini germeğe bağladıkları iplerin merbut olduğu deri.

—H—

harti: harita.

—I—

ıgırbar: Bir tip gemi, küçük yahut orta boy bir gemi.

ilevend / levend: korsan.

irgalya: (lugatler kaydetmiyor.) Rumca’dan “âletler”.

iso: isa, hisa.

istifa: “istif”(İtalyanca stiva’dan).

—K—

kadina: forsaların ayağına vurulan zincir.

kadine: Forsaların bağlandığı zincir., 3

kalafatçılar: Gemi su almamak için kaplama ve güverte tahtalarının aralarına üstüpü sürülüp sıkıştırıldıktan sonra üzerine zift ya da reçine ile doldurma işine kalafat, bu işi yapanlara da kalafatçı denir.

kalyata: Kalyon biçiminde taşıt gemisi; on dokuzdan yirmi dört oturağa kadar kürekçisi olan savaş gemisi. Bu gemiler özellikle düşmanı kovalama işinde kullanılır.

kalyeta: kürekle yürüyen bir çeşit harp gemisi.

kalyon: Eskideniki yahut üç anbarlı savaş gemisinin adı olup yelken ve kürekle yürür, türlü çeşitleri vardır.

kamartin: Kumandanların verildiği küpeşte.

kanat: Yelkenli gemilerde küreklerin çıktığı kürek lambarlarına denir ki bunlar geminin bordasından davlumbaz biçiminde dışarı doğru çıkıntılıdır.

kandiliça: kandilisa, serenleri yerlerine kaldırmakta kullanılan donanımlar.

karavela: Bir tip yelkenli küçük savaş gemisi.

karıntı: Akıntıların anafor sularına karışmasından hasıl olan çevrinti.

karta: harita.

kerte: Gemi pusulasındaki taksimatta otuz iki kısımdan biri.

kible yeli: cenup rüzgarı.

komanya, kumanya: yol azığı.

komanya, kumanya: yol azığı.

komena: gomene, gomina, demirin bağlandığı kalın halat.

kōmi: Kırbaçları ve silistre düdükleriyle
 kürek çekenleri idare eden gemi
 adamları.
 kōrfüz: körfez.
 korsar: korsan.
 külek: gemi çanaklığı.
 kum: “bugünkü anlam.başka büyük
 dalga” manasına da gelir.

—L—

liker: (lugatler kaydetmiyor.)
 Rumca’dan “tuz” olabilir.

—M—

manca: yemek.
 manka: kürekçi oturağı.
 maryol: Osmanlı donanmasında ücret
 mukabilinde çalışan mütehassıs
 denizci, bunlar ekseriya Rum olurdu.
 Kelime daha sonraları “izbandut” ve
 “soytarı” manalarında kullanılmıştır.
 mayna / mayna et-: yelkenleri indirmek.

—N—

neftî: yelkenci.

—P—

paçariz: engel, çapariz.
 palamar: gemiyi bağlamaya yarayan
 kalın halat.
 pocalatma: pocalanma?.
 Pulya: Cenubî İtalya’daki puglie
 Eyaleti.
 pupa âlât ile: pupa yelken.

—R—

re’îs: kapudan.

—S—

seren: Direkler üzerinde yelken açmak
 ve işaret kaldırmak üzere yatay
 olarak bağlanmışolan gönderlerden
 her birine verilen ad.
 silistre: Silistre, harp gemilerindeemir
 düdüğü.
 Südde: Cebel-i Tarık Boğazı.

—Ş—

şāh-levend: levendlerin reisi.

—T—

talaz: Büyük dalga.
 tenta: Çadır, güneşlik, gölgelik.
 Gemilerde güneşe ve yağmura karşı
 gerilen örtü.

—U—

uğurya: hazır.
 uluk: Ambar dibinde suyun toplandığı
 mahal, sintine.

—Ü—

üsküfe: bir nevi ufak filika.
 üstine aldur-: belki tiramola
 manevrasıyla yelkenleri rüzgar
 üstüne aldirmek.

—V—

volta ur-: Gemiyle rüzgara karşı
 gidebilmek için sağa sola zikzak
 yapmak.

—Z—

zanca: fırsat.

zifo: kasırğa¹ .

¹ Andreas Tietze, “XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili; Nigârî, Kâtibî, Yetîm” 60. Doğum Yılı Münasebetiyle Fuad Köprülü Armağanı, İstanbul, D.T.C.F. , 1953, s.501 - 522 / _____ “XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili; Âgehî Kasidesi ve Tahmisleri”, Türkiyat Mecmuası, İstanbul, 1951, C. IX, s. 114 -116 / _____ “ XVI. Asır Türk Şiirinde Gemici Dili; Âgehî Kasidesine Nazireler, 60. Doğum Yılı Münasebetiyle Zeki Velidî Togan’a Armağan, İstanbul, 1950-55, s.451 - 467 / Amil Çelebioğlu, “Eski Türk Edebiyatında Gemiyle İlgili Şiirler ve Bazı Hususiyetler” Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi 13 - 17 Ekim 1986, Samsun, 1988, s.17 - 46 / İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı, Ankara, T.T.K. Bas., 1984 / Zekerîyyazade (Haz. Orhan Şaik Gökyay), Ferah Cerbe Savaşı, İstanbul, 1975, s. 144 - 166.